

НОВІ ФОРМАТИ ОСВІТИ

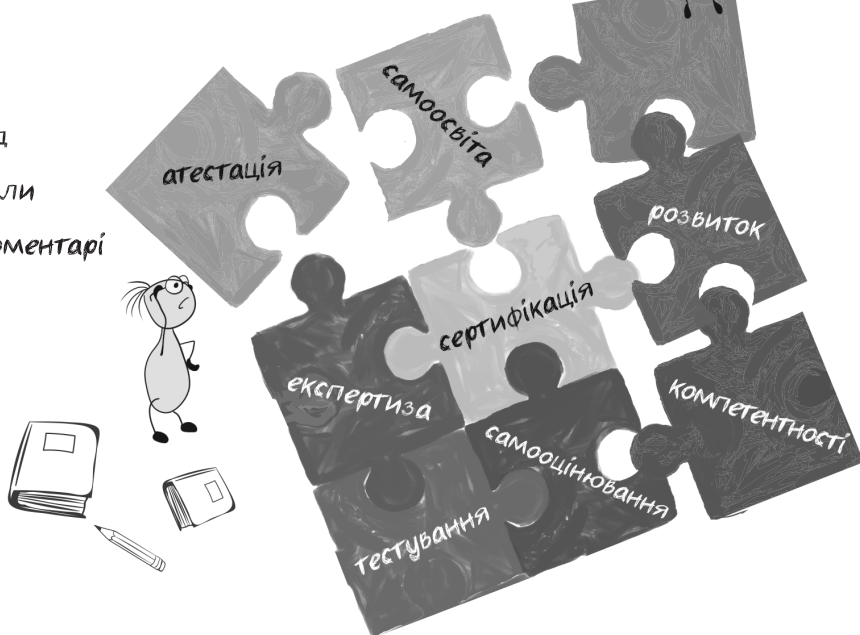
СЕРТИФІКАЦІЯ ВЧИТЕЛІВ НУШ

УСЕ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ

- Практичний досвід
- Теоретичні матеріали
- Рекомендації та коментарі

Харків
«Видавнича група «Основа»»
2021

Сертифікація вчителів НУШ. Усе для підготовки
СЗЗ [Текст] / упоряд. О. М. Юрченко. — Харків : Вид.
група «Основа», 2021. — 128 с. : табл., схеми. — (Се-
рія «Нові формати освіти»).

ISBN 978-617-00-3991-0.

У пропонованому посібнику розкриті різноманітні питання сертифікації учителів початкових класів: від роз'яснень процедурних особливостей до аналізу психолого-педагогічних аспектів кожного етапу. Приділено увагу питанням планування та організації освітнього процесу в НУШ; формам і методам забезпечення й підтримки навчання, виховання та розвитку учнів; принципам створення безпечного дружнього освітнього середовища тощо. Складено перелік нормативних документів та навчально-методичних посібників, що регламентують діяльність учителя початкової школи.

Цей посібник стане у пригоді учителям початкових класів, заступникам директорів з навчально-виховної роботи та всім педагогам, які цікавляться питаннями сертифікації.

УДК 37.09

Навчальне видання

Серія «Нові формати освіти»

**СЕРТИФІКАЦІЯ ВЧИТЕЛІВ НУШ.
УСЕ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ**

Упорядник

ЮРЧЕНКО Оксана Михайлівна

Головний редактор *Л. М. Пужайчереда*

Відповідальний за видання *Ю. М. Афанасенко*

Технічний редактор *Є. С. Островський*

Коректор *О. М. Журенко*

Підп. до друку 30.07.2021. Формат 84×108/16. Папір офсет.
Гарнітура Шкільна. Друк офсет. Ум. друк. арк. 13,44. Зам. № 21-07.

ТОВ «Видавнича група «Основа»».

Свідectво суб'єкта видавничої справи ДК № 6058 від 01.03.2018.

Україна, 61001 Харків, вул. Плеханівська, 66.

Тел. (057) 731-96-34. E-mail: office1@osnova.com.ua

Телефон для замовлення: 0-800-505-212

(безкоштовно з мобільних та стаціонарних телефонів України)

Надруковано у друкарні ТОВ «ТРИАДА-ПАК».

Харків, пров. Сімферопольський, 6. Тел. (057) 703-12-21.

www.triada-pack.com, e-mail: sale@triada.kharkov.ua

ISO 9001:2015 № UA228351, FAMO TRIADA LLC (065445)

Зміст

Слово до вчителя	5
Сертифікація педагогічних працівників: мета, етапи, терміни, алгоритм дій	6
Розділ I Оцінювання фахових знань і вмінь учасників сертифікації шляхом тестування	9
Вступ. Що таке «незалежне тестування учасників сертифікації»?	9
1. Планування та організація освітнього процесу	10
1.1. Мета і завдання освітнього процесу	10
1.2. Нормативно-правова база організації освітнього процесу в початковій школі	19
1.3. Робота з інформацією та інформаційними джерелами	22
1.4. Планування освітнього процесу	24
2. Забезпечення та підтримка навчання, виховання і розвитку учнів	32
2.1. Сучасні технології навчання в початковій школі	32
2.2. Педагогіка партнерства	62
2.3. Робота з батьками (іншими законними представниками)	64
2.4. Педагогічна діагностика	65
2.5. Про академічну доброчесність	78
3. Створення освітнього середовища	80
3.1. Здоров'язбережувальне освітнє середовище	80
3.2. Змістове наповнення освітнього середовища	92
3.3. Цифрове середовище	95
3.4. Інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами	97
Поради психолога	104

Розділ II

Самооцінювання учасником сертифікації власної педагогічної майстерності 107

4. Психолого-педагогічні аспекти самооцінювання педагога 107

5. Процедура проведення другого етапу сертифікації —
самооцінювання 109

6. Особливості підготовки до анкетування 111

Поради психолога 113

Розділ III

Вивчення практичного досвіду роботи учасників сертифікації 116

7. Експертне оцінювання професійних компетентностей
учасників сертифікації 116

8. Алгоритм підготовки до вивчення практичного досвіду 118

9. Поради щодо підготовки та проведення навчального заняття 120

10. Як педагогу підготувати себе до викликів, пов'язаних
із вивченням його досвіду 123

Поради психолога 125

Щира подяка 128

Слово до вчителя

*Ваш мозок може все. Абсолютно все. Головне,
переконати себе в цьому. Руки не знають, що
вони не вміють віджиматися, ноги не знають,
що вони слабкі. Це знає тільки ваш мозок.
Переконавши себе в тому, що ви можете все,
ви зможете дійсно все!*
Роберт Кіосакі

ШАНОВНИЙ КОЛЕГО!

ВИ намагаєтеся проаналізувати систему своєї роботи, побачити професійні прогалини та здобутки?

ВИ маєте бажання випробувати процедуру СЕРТИФІКАЦІЇ, щоб зрозуміти, чим вона відрізняється від звичної атестації?

ВИ хочете зрозуміти, чи дійсно СЕРТИФІКАЦІЯ є незалежною та неупередженою?

ВИ прагнете випробувати власні сили, щоб зрозуміти, чи вистачить професіоналізму й досвіду пройти СЕРТИФІКАЦІЮ та отримати позитивний результат?

Упевнені, що так, бо ВИ тримаєте в руках пропонований посібник!

Так, ця книжка і для досвідченого вчителя початкових класів, який уже вирішив пройти випробування СЕРТИФІКАЦІЄЮ та прагне швидко підготуватися до неї.

І для вчителя, який ще не прийняв остаточне рішення про участь у СЕРТИФІКАЦІЇ та має безліч питань і сумнівів щодо цього.

І звичайно, для молодого педагога, який прагне бачити орієнтири професійного розвитку й упевнено підготувати себе до позачергової атестації.

Про що цей посібник?

І досвідчені педагоги, і початківці знайдуть у посібнику відповіді на різноманітні запитання: від роз'яснень процедурних особливостей СЕРТИФІКАЦІЇ до аналізу психолого-педагогічних аспектів кожного її етапу.

Приділено увагу професійним компетентностям учителя початкової школи; питанням планування та організації освітнього процесу в НУШ; формам і методам забезпечення та підтримки навчання, виховання та розвитку учнів; принципам створення безпечного дружнього освітнього середовища тощо.

До кожного етапу СЕРТИФІКАЦІЇ складено перелік нормативних документів та навчально-методичних посібників, що регламентують діяльність учителя початкової школи й допоможуть узагальнити, систематизувати чи поновити знання з педагогіки, методики та психології.

Це обов'язкова книжка для тих, хто хоче перевірити власні сили та випробувати такий інструмент мотивації, як СЕРТИФІКАЦІЯ.

Сертифікація педагогічних працівників: мета, етапи, терміни, алгоритм дій

О. М. Юрченко

«Сертифікація — це можливість учителя випробувати власні сили та підтвердити статус професіонала своєї справи. Адже зовнішнє оцінювання є чудовою нагодою педагогам проаналізувати методику роботи, зрозуміти вектори професійної діяльності. Крім того, процедура сертифікації — інструмент мотивації вчителя до саморозвитку, самовираження та педагогічного зростання», — зазначив Голова Державної служби якості освіти України Руслан Гурак.

Метою сертифікації є виявлення та заохочення педагогічних працівників з високим рівнем педагогічної майстерності, які володіють методиками компетентнісного навчання і новими освітніми технологіями та сприяють їх поширенню.

Сертифікація педагогічних працівників — пілотний проєкт, який складається з *трьох послідовних етапів: незалежного тестування, самооцінювання учасником сертифікації власної педагогічної майстерності та вивчення практичного досвіду роботи учасника сертифікації.*

Відповідальність за організацію та проведення сертифікації педагогічних працівників покладено на *Державну службу якості освіти* (далі ДСЯО) та її територіальні органи, *Український центр оцінювання якості освіти* (далі УЦОЯО) та *регіональні центри оцінювання якості освіти* (далі РЦОЯО).

Щоб успішно **ЗАРЕЄСТРУВАТИСЯ** для участі в пілотній сертифікації, педагогічний працівник має діяти таким чином:

- 1) ознайомитися з *Положенням про сертифікацію педагогічних працівників* (<https://testportal.gov.ua/normatyvni-dokumenty-pedahog/>);
- 2) узяти в закладі освіти, де працює педагогічний працівник, *довідку встановленої форми* (зразок розміщено на сайті УЦОЯО за посиланням: <http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01/Dovidka-iz-zakladu-osvity.pdf>);
- 3) підготувати необхідні документи (*копії паспорта, ідентифікаційного коду або документів, що їх замінюють*).

Реєстрація здійснюється на сайті УЦОЯО щороку в січні за допомогою спеціального сервісу (рубрика «Сертифікація педагогічних працівників», «Процедура реєстрації» <https://testportal.gov.ua/protsedura-reyestratsiyi>) та передбачає:

- створення реєстраційної картки-заяви учасника;
 - подання до відповідного регіонального центру ОЯО комплекту реєстраційних документів:
- 1) оформленої реєстраційної картки (із власноруч написаною заявою);
 - 2) копій паспорта, ідентифікаційного коду або документів, що їх замінюють;
 - 3) довідки із закладу освіти.

За умови успішної реєстрації учасник отримує від регіонального центру повідомлення з логіном та пін-кодом доступу до кабінету учасника сертифікації на сайті УЦОЯО (рекомендованим поштовим відправленням).

I етап сертифікації — НЕЗАЛЕЖНЕ ТЕСТУВАННЯ — відбувається в I півріччі календарного року. Графік проведення оприлюднюють на веб-сайті УЦОЯО не пізніше ніж за чотири тижні до проведення тестування.

Український центр оцінювання якості освіти та регіональні центри проводять оцінювання фахових знань і вмінь учасників сертифікації шляхом тестування у форматі зовнішнього незалежного оцінювання відповідно до «Програми незалежного тестування фахових знань та умінь учителів початкової школи» (далі — Програма, http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01/Nakaz_sertyfikatsiya_140119_33na-sajt.pdf).

Учасників сертифікації, які за підсумками проходження незалежного тестування набрали менш ніж 60 відсотків максимальної кількості тестових балів, вважають такими, що не склали незалежне тестування, та не допускають до участі в наступному етапі сертифікації.

II етап — САМООЦІНЮВАННЯ УЧАСНИКОМ СЕРТИФІКАЦІЇ ВЛАСНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ — Державна служба якості освіти та її територіальні органи проводять протягом березня-квітня.

Учасник сертифікації створює та надсилає на адресу електронної пошти, визначену та оприлюднену ДСЯО, заповнену *анкету самооцінювання* (http://sqe.gov.ua/images/materials/СЕРТИФІКАЦІЯ/Сертифікація_Анкета_самооцінювання-2021_compressed.pdf), форму та методику заповнення якої затверджує Державна служба якості освіти.

У випадку неподання результатів самооцінювання або подання їх з недотриманням строку чи форми, визначених Державною службою якості освіти, учасник сертифікації не допускається до подальшої участі в наступному етапі сертифікації.

III етап — ВИВЧЕННЯ ПРАКТИЧНОГО ДОСВІДУ РОБОТИ УЧАСНИКА СЕРТИФІКАЦІЇ (експертне оцінювання професійних компетентностей) — Державна служба якості освіти та її територіальні органи проводять у вересні-листопаді.

Державна служба якості освіти формує експертну групу з незалежних освітніх експертів (не менше двох осіб). За місцем роботи зареєстрованого учасника експерти вивчають практичний досвід його роботи.

Оцінювання здійснюють відповідно до *Методики експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації*, затвердженої Державною службою якості освіти (<http://sqe.gov.ua/index.php/uk-ua/sertyfikatsiia-pedahohichnykh-pratsivnykiv/normatyvno-pravova-baza>).

За результатами роботи експертна група заповнює форму експертного висновку із зазначенням кількості набраних учасником сертифікації балів за кожним із критеріїв оцінювання та їх загальної суми.

Інформацію про приїзд експертів учасник сертифікації отримує на власну електронну пошту не раніше п'яти та не пізніше трьох днів до приїзду експертної групи.

2020 року вчителі початкових класів отримали практичний досвід проходження третього етапу пілотної сертифікації (вивчення практичного досвіду роботи експертами) в епідемічно складних умовах з урахуванням карантинних обмежень.

III етап сертифікації 2020 року відбувся без відвідування уроків експертами, які мали змогу вивчити практичний досвід учасників тільки засобами *анкетування адміністрації закладу освіти* (директора, заступника директора); *анкетування керівника*

методичного об'єднання; інтерв'ювання учасника сертифікації (співбесіда); моделювання педагогічних ситуацій для демонстрації педагогічної майстерності учасника.

Під час вивчення практичного досвіду учасників сертифікації було рекомендовано використовувати платформи Zoom, Microsoft Teams, Google Meet та інші.

Збір та обробка експертних висновків відбувається протягом листопада.

Фінальним етапом усього процесу є **ВИЗНАЧЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ СЕРТИФІКАЦІЇ ТА ВИДАЧА СЕРТИФІКАТІВ УЧАСНИКАМ**.

Експертна комісія, до складу якої входять представники ДСЯО та громадськості, приймає рішення щодо результатів сертифікації шляхом установлення відповідності набраної учасником кількості балів із граничною кількістю балів («пороговий бал»).

Сертифікат видають учасникам сертифікації, які за зазначеним показником набрали кількість балів, що дорівнює або перевищує граничну кількість балів.

Результати сертифікації вчителів початкових класів зазвичай визначають у середині грудня.

Педагогічні працівники беруть участь у сертифікації виключно на добровільних засадах і можуть відмовитися від участі на будь-якому етапі.

Використані та рекомендовані джерела

1. *Методика експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації, затверджена наказом Державної служби якості освіти від 24.02.2020 № 01-11/6*. [Електронний ресурс] / Державна служба якості освіти : [Веб-сайт]. — 2020. — Режим доступу : https://www.sqe.gov.ua/images/materials/СЕРТИФІКАЦІЯ/Методика_експертного_оцінювання_учасників_сертифікації-2020.pdf
2. *Наказ Міністерства освіти і науки України від 04.12.2020р. № 1522 «Про деякі питання проведення сертифікації педагогічних працівників у 2021 році»*. [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України : [Веб-сайт]. — 2020. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-provedennya-sertifikatsiyi-pedagogichnih-pracivnikiv-u-2021-roci>
3. *«Положення про сертифікацію педагогічних працівників»*, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 № 1190 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1094). [Електронний ресурс] / Український центр оцінювання якості освіти : [Веб-сайт]. — 2019. — Режим доступу : <https://testportal.gov.ua/normativni-dokumenty-pedahog/>
4. *«Програма незалежного тестування фахових знань та умінь учителів початкової школи»*. [Електронний ресурс] / Український центр оцінювання якості освіти : [Веб-сайт]. — 2019. — Режим доступу : http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01/Nakaz_sertyfikatsiya_140119_33na-sajt.pdf

Розділ I

Оцінювання фахових знань і вмінь учасників сертифікації шляхом тестування

Вступ. Що таке «незалежне тестування учасників сертифікації»?

О. М. Юрченко

Незалежне тестування учасників сертифікації відбувається відповідно до *Програми незалежного тестування фахових знань та умінь учителів початкової школи*, яка укладена відповідно до професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом Міністерства соціальної політики України від 10.08.2018 року № 1143 (далі — Професійний стандарт), з урахуванням Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 15.01.2018 р. № 36, Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції Постанови КМУ № 898 від 30.09.2020 р.).

Незалежне тестування є одним з трьох інструментів сертифікації вчителів початкових класів та застосовується для перевірки фахових знань і вмінь як складових професійних компетентностей учителя початкової школи відповідно до трудових функцій (планування та здійснення освітнього процесу, забезпечення і підтримка навчання, виховання і розвитку учнів в освітньому середовищі та родині, створення освітнього середовища) згідно з Професійним стандартом.

У наказі Українського центру оцінювання якості освіти № 214 від 17.12.2020 року вказано орієнтовний розподіл завдань відповідно до розділів/підрозділів Програми незалежного тестування (табл. 1).

Тест незалежного тестування містить завдання однієї форми: *завдання з вибором однієї правильної відповіді* (1–100).

Завдання має чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.

Завдання вважають виконаним, якщо учасник незалежного тестування вибрав і позначив відповідь у бланку відповідей А.

Таблиця 1

Розділ/підрозділ програми	Частка від загальної кількості завдань
Планування та організація освітнього процесу	14 %
Забезпечення і підтримка навчання, виховання і розвитку учнів, у т. ч.:	73 %
• система теоретичних знань з освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти	33 %
• методики навчання освітніх галузей, визначених Державним стандартом початкової освіти	33 %
• педагогіка партнерства/робота з батьками (іншими законними представниками)/педагогічна діагностика	7 %
Створення освітнього середовища	13 %

Схема нарахування балів за виконання завдань тесту незалежного тестування: *завдання з вибором однієї правильної відповіді* оцінюють у **0** або **1** бал:

- 1 бал, якщо вказано правильну відповідь;
- 0 балів, якщо вказано неправильну відповідь, або вказано більше однієї відповіді, або відповіді на завдання не надано.

Для підготовки до незалежного тестування пропонуємо навчально-методичні матеріали, складені відповідно до Програми незалежного тестування для вчителів початкової школи закладів загальної середньої освіти. Ці матеріали допоможуть педагогам актуалізувати, систематизувати й узагальнити психолого-педагогічні знання та якісно відповісти на питання тесту.

1. Планування та організація освітнього процесу

О. М. Юрченко

1.1. Мета і завдання освітнього процесу

Зміст матеріалу

Вимоги до визначення мети і завдань навчальних занять (уроків та інших форм організації освітнього процесу), засоби досягнення цих вимог. Цілі навчання в когнітивній сфері: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез і оцінювання. Вимоги до формулювання мети виховних заходів та інших форм виховної та розвивальної взаємодії учнів.

Коментар

Учитель — це людина, на якій тримається реформа. Щоб навчати по-новому, учитель має отримати свободу дій — обирати навчальні матеріали, імпровізувати та експериментувати. Цю свободу дає новий закон «Про освіту».

Міністерство освіти і науки пропонуватиме типові навчальні програми, проте будь-який учитель чи авторська група може доповнювати їх або створювати свої. Учитель тепер обмежений лише Державним стандартом.

У цьому документі окреслено результати: що мають знати та вміти учні, закінчивши певний етап навчання. Натомість, як дійти до цих результатів, учитель визначатиме сам. Ключові компетентності й наскрізні вміння створюють «канву», яка є основою для успішної самореалізації учня як особистості, громадянина й фахівця. Поняття «освіта», «освітній процес» у їхньому сучасному розумінні означають навчання, виховання і розвиток.

Виховний процес — невід’ємна складова всього освітнього процесу, що орієнтується на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей) і соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови й культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність). Виховання не винесено в окремі «заняття з моралі». Формування характеру можливе лише через наскрізний досвід.

Тому, визначаючи мету і завдання навчальних занять (уроків та інших форм організації освітнього процесу), учитель повинен враховувати, що «метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності» (Закон України «Про освіту»).

Ці чинники враховані в Концепції «Нова українська школа» (далі — Концепція) і мають перебувати в полі належної уваги в процесі впровадження в практику положень цього засадничого документа. У Концепції наголошено на суб’єктності навчання, необхідності оволодіння учнями способами навчальної діяльності, досвіді взаємодії з іншими людьми.

Відповідно до загальної мети освіти, місією початкової школи є різнобічний розвиток особистості дитини відповідно до її вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей, формування в неї загальнокультурних і моральноетичних цінностей, ключових і предметних компетентностей, необхідних життєвих і соціальних навичок, що забезпечують її готовність до продовження навчання в основній школі, життя в демократичному суспільстві.

Найціннішим результатом початкової освіти в особистісному вимірі є здорова дитина, мотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя; це учень/учениця, які вміють учитися і критично оцінювати інформацію з різних джерел, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянином/громадянкою України.

**Які документи враховуємо під час планування
та організації освітнього процесу?**

- Державний стандарт початкової освіти (у редакції Постанови КМУ № 898 від 30.09.2020 р.);
- Типова освітня програма для 1–2 класів, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. (наказ МОН України від 08.10.2019 №1272);
- Типова освітня програма для 1–2 класів, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. (наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1273);
- Типова освітня програма для 3–4 класів, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. (наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1273);
- Типова освітня програма для 3–4 класів, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. (наказ Міністерства освіти і науки України від 08.10.2019 року № 1273).

Додаток до розділу

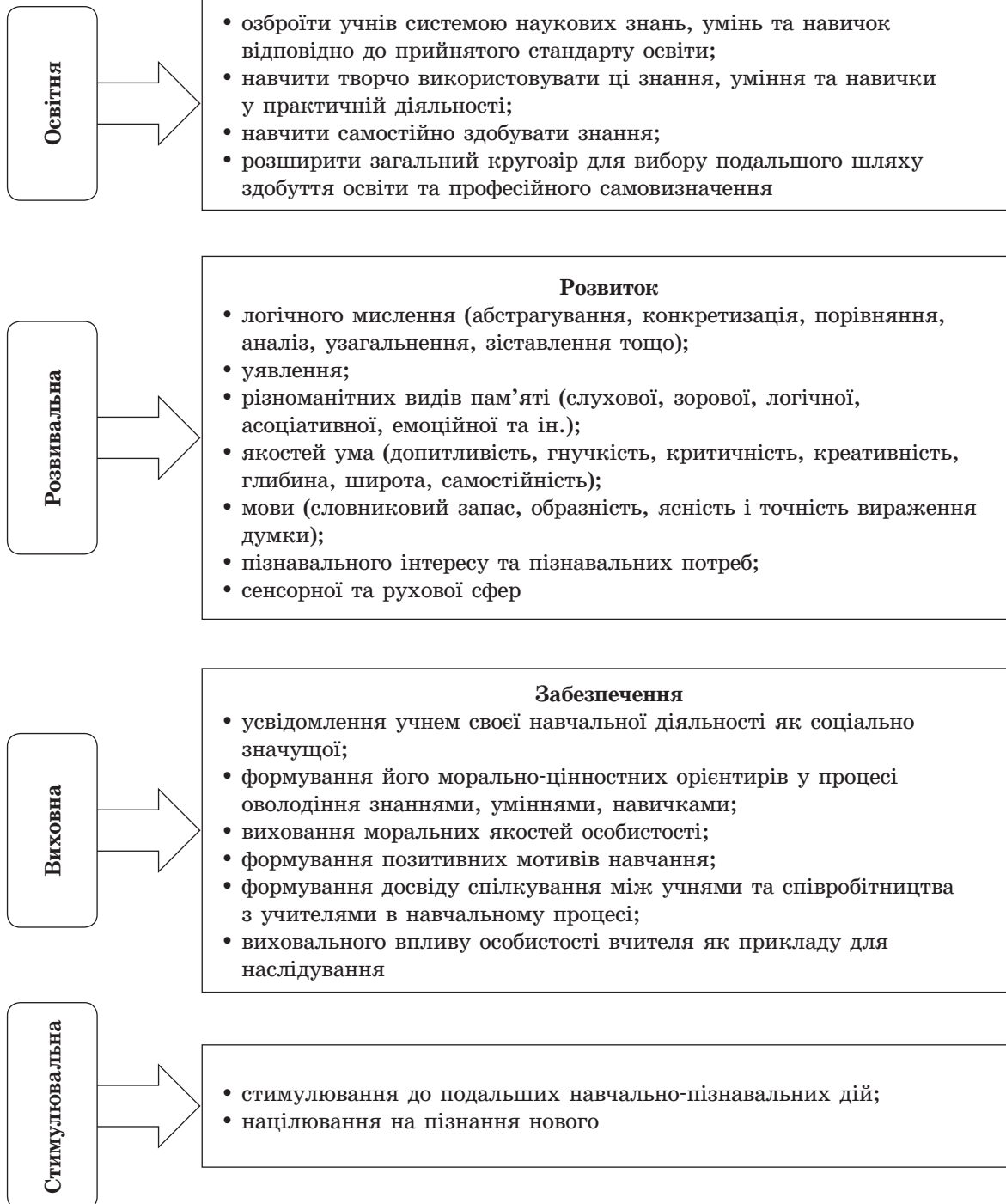
Основні задачі процесу навчання

Функції процесу навчання

ФУНКЦІЯ

ПРИЗНАЧЕННЯ

Принципи навчання та правила, що забезпечують їх реалізацію (початок)

ПРИНЦИП

ПРАВИЛА

Науковості

- використання логіки та мови науки, що вивчається;
- викладення основних понять і теорії має бути максимально наближеним до рівня сучасного розуміння наданих питань науки;
- використання методів конкретної науки;
- вивчення об'єктів у розвитку, розкриття діалектики суспільних та природних явищ і формування діалектичного складу мислення;
- забезпечення правильного сприйняття об'єктів, що вивчаються, на основі виділення їх істотних сторін;
- використання в навчанні наукових методів пізнання природних та суспільних явищ

Доступності

- у навчанні йти від легкого до важкого, від відомого до невідомого, від простого до складного, від близького до далекого;
- пояснювати простою, доступною мовою;
- керувати пізнавальною діяльністю учнів;
- урахувати різницю у швидкості сприйняття, темпі роботи, основних видах діяльності, інтересах, життєвому досвіді, особливостях розвитку різних учнів;
- використовувати аналогію, порівняння, зіставлення, протиставлення та інші прийоми;
- введення кожного нового поняття має не тільки логічно витікати із поставленої пізнавальної задачі, а й бути підготовленим усім процесом навчання;
- під час розвитку та тренування працездатності необхідно привчати учнів здійснювати дедалі тривалішу та інтенсивнішу розумову діяльність

Свідомості та активності

- добиватися чіткого розуміння навчальної мети та задач майбутньої роботи;
- використовувати захопливі факти, відомості, приклади;
- використовувати наочні методики й технічні засоби;
- залучати учнів до практичної діяльності з використанням теоретичних знань;
- використовувати активні та інтенсивні методи навчання;
- логічно пов'язувати відоме та невідоме;
- вчити учнів знаходити причиново-наслідкові зв'язки;
- підтримувати оптимізм учнів та впевненість у успіху

Принципи навчання та правила, що забезпечують їх реалізацію (продовження)

ПРИНЦИП

ПРАВИЛА

Наочності

- наочність має відображувати сутність предметів і явищ, що вивчаються, та образно показувати те, що необхідно засвоїти;
- краще один раз побачити, ніж сто разів почути;
- те, що діти бачать, будить їхні думки та краще запам'ятовується;
- наочність використовувати не як мету, а як засіб навчання;
- не перевантажувати учнів конкретно-образним сприйняттям закономірностей, що вивчаються;
- наочність використовувати як джерело знань;
- за мірою підростання дітей необхідно більше використовувати символічну наочність в обмін на предметну;
- використовувати різні види наочності в міру, тому що надмірна їх кількість розсіює зосередженість та заважає сприйняттю головного;
- наочність має виховувати естетично;
- урахувати вік учнів

Індивідуального підходу

- учень проявляє інтелектуальну пізнавальну активність;
- навчальний матеріал, що підлягає засвоєнню, структурується з урахуванням індивідуальних відмінностей учнів;
- новий навчальний матеріал зв'язується з попередніми знаннями, спирається на уявлення, що вже склалися;
- використовуються різні підходи, методи, форми, засоби навчання;
- активізується думка учнів, ставляться питання на порівняння, зіставлення, узагальнення, аналіз матеріалу, установлення причинно-наслідкових і асоціативних зв'язків, виділення головного тощо;
- процес засвоєння супроводиться систематичним контролем за його якістю

Систематичності та послідовності

- формування системи знань на основі розуміння їх взаємозв'язків;
- розподіл матеріалу, що вивчається, на логічно зв'язані розділи і блоки;
- використання схем, планів, таблиць, опорних конспектів, модулів та інших форм логічного подання навчального матеріалу;
- здійснення міжпредметних зв'язків;
- проведення уроків узагальнення та систематизації;
- координація діяльності всіх суб'єктів педагогічного процесу на основі єдності вимог, забезпечення спадкоємності в їх діяльності

Принципи навчання та правила, що забезпечують їх реалізацію (закінчення)**ПРИНЦИП****ПРАВИЛА**Зв'язку теорії
з практикою

- опора в навчанні на наявний в учнів практичний досвід;
- показ галузі застосування теоретичних знань;
- вивчення сучасних технологій, прогресивних методів праці, нових виробничих відносин;
- використання проблемно-пошукових і дослідницьких завдань;
- застосування знань на практиці;
- показ значущості провідних наукових ідей, концепцій, теорій, положень;
- вирішення задач і виконання вправ на основі виробничих досягнень

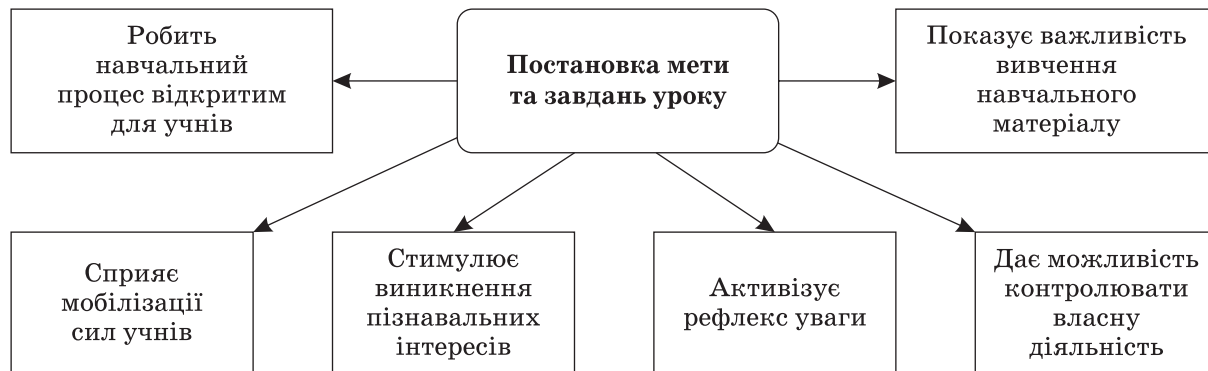
Єдності навчання
і виховання

- учитель цілеспрямовано, свідомо і систематично здійснює виховання під час вивчення будь-якої дисципліни;
- добиватися того, щоб за поняттями, визначеннями, законами, формулюваннями, символами учні бачили й розуміли явища природи і суспільного прогресу, реальне існування об'єктивного світу; за формою — зміст; за явищами — ество; за зовнішніми ознаками — внутрішній стан матеріального світу і його закономірностей;
- використовувати виховні можливості кожної теми, кожного уроку;
- навчальний процес будувати так, щоб він позитивно впливав на культуру поведінки учня, гуманізм і демократизм у взаємостосунках;
- шанобливо ставитися до особистості учня й одночасно проявляти розумну вимогливість до нього;
- не принижувати учня, проявляючи чуйність та уважність до слабких сторін знань або умінь, тактовно виправляти помилки, стимулювати учнів на подолання труднощів;
- привносити в початковий процес життєстверджувальні ідеали загальнолюдських цінностей

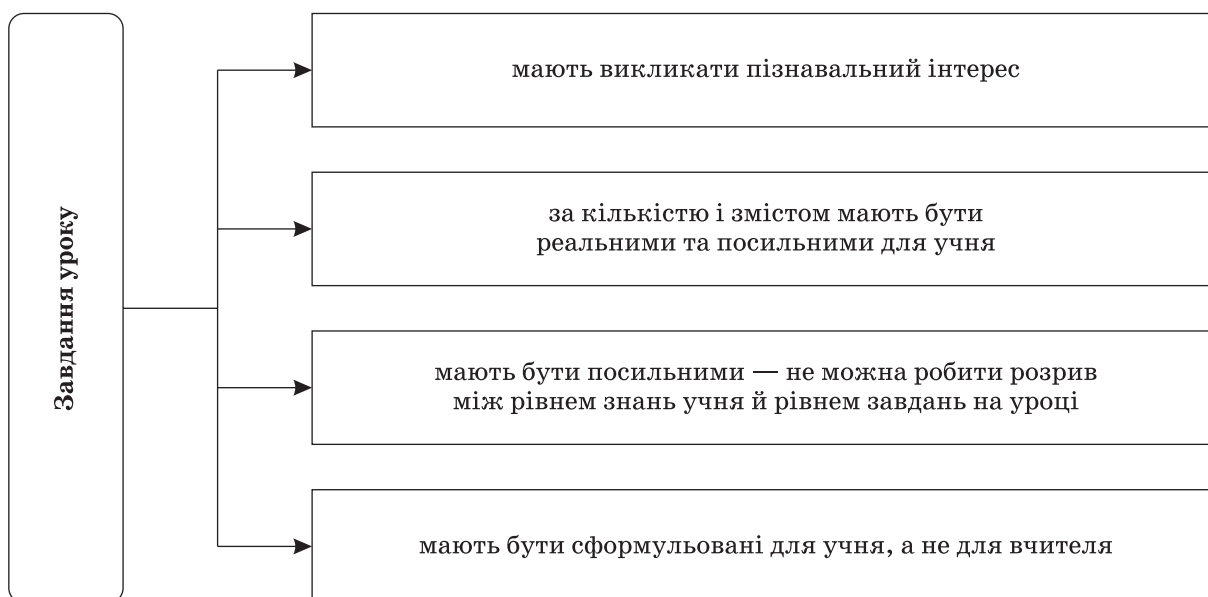
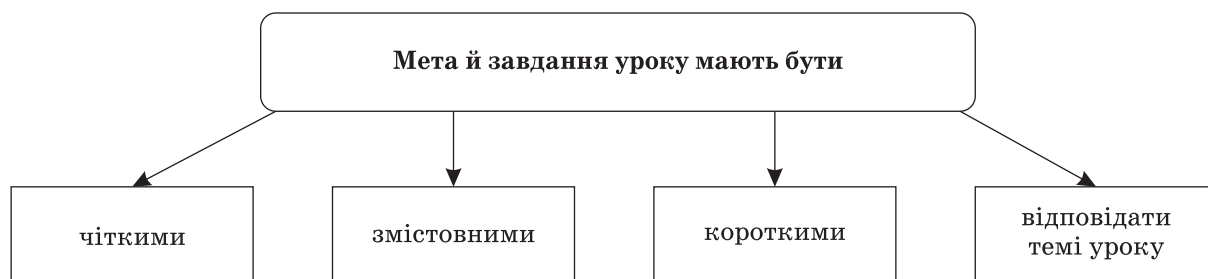
Відповідності навчання
віковим і індивідуальним
особливостям учнів

- індивідуальний підхід (навчальна робота проводиться за єдиною програмою зі всіма за індивідуалізації форм і методів роботи з кожним);
- диференціація (об'єднання учнів в однорідні групи за здібностями, можливостями, інтересами тощо й робота з ними за різними програмами)

Важливість постановки мети та завдань уроку

Вимоги до постановки мети та завдань уроку (за М. Л. Пелагейченко)

Таксономія навчальних цілей та результатів Б. Блума

Навчальна мета/рівень		Результат, якого досягають учні
низький рівень	Знання	запам'ятовування та відтворення учнями змісту навчальної інформації, включаючи факти, поняття, терміни й теорії
	Розуміння	здатність учнів сприймати викладене й передавати в іншій формі (своїми словами, іншою мовою, у графіку тощо), встановлювати смисл інформації, прогнозувати, ґрунтуючись на раніше отриманій інформації
	Застосування	уміння без зовнішньої підказки застосовувати в новій ситуації знання, набуті раніше, використовувати теоретичні знання в життєвій ситуації
високий рівень	Аналіз	уміння учнів розділяти матеріал на окремі складові, порівнювати частини, встановлюючи їхні взаємозв'язки, логіку, класифікуючи, розуміючи модель, структуру їхньої організації
	Синтез	здатність учнів до творчого поєднання частин або елементів у нове ціле з іншими властивостями
	Оцінювання	уміння учнів робити кількісні або якісні оцінки, що ґрунтуються на використанні критеріїв або стандартів, та формулювати ціннісні судження про ідеї, дослідження, рішення, методи тощо

Використані та рекомендовані джерела

1. Дмитренко К. А. Звичайні форми роботи — новий підхід : розвиваємо ключові компетентності : метод. посіб. / К. А. Дмитренко, М. В. Коновалова, О. П. Семиволос, С. В. Бекетова. — Х. : ВГ «Основа», 2018. — 119 [1] с. : табл., схеми, рис. — (Серія «Нові формати освіти»).
2. Наволокова Н. П. Практична педагогіка. 99 схем і таблиць / автори-уклад. Н. П. Наволокова, В. М. Андрєєва. — Х. : Вид. група «Основа», 2011. — 117, [3] с. — (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).
3. Нова українська школа : poradnik dla vchytelya / za zag. red. H. M. Bibik. — Kyiv : Litera LTD, 2018. — 160 s. — Rezhim dostupu : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/Novini/2018/12/12/11/20-11-2018rekviz.pdf>
4. Нова українська школа : poradnik dla vchytelya / pid zag. red. H. M. Bibik. — K. : TOB «Vydavnychyy dim «Plyady», 2017. — 206 s. — Rezhim dostupu : <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>
5. Пелагейченко М. Л. Урок твоєї мрії : плануємо, мотивуємо, проводимо. — Х. : Вид. група «Основа», 2020. — 112 с. — (Серія «Нові формати освіти»).
6. Пометун Олена. Що таке таксономія Блума і як вона працює на уроці. [Електронний ресурс] / Освітня платформа «Критичне мислення» : [Веб-сайт]. — 2017. — Режим доступу : <https://www.criticalthinking.expert/usi-materialy/shho-take-taksonomiya-bluma-i-yak-vona-pratsuyue-na-urotsi>
7. Програма незалежного тестування фахових знань та умінь учителів початкової школи. [Електронний ресурс] / Український центр оцінювання якості освіти : [Веб-сайт]. — 2019. — Режим доступу : http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/01/Nakaz_sertyfikatsiya_140119_33na-sajt.pdf

1.2. Нормативно-правова база організації освітнього процесу в початковій школі

Зміст матеріалу

Нормативні документи, що регламентують діяльність учителя початкової школи (Закон України «Про освіту», Закон України «Про загальну середню освіту»; Концепція «Нова українська школа», Державний стандарт початкової освіти, типові освітні програми).

Коментар

Учитель початкової школи повинен володіти нормативно-правовими документами, які регламентують його роботу.

№ з/п	Нормативно-правовий акт		Дата і номер державної реєстрації нормативно-правового акта в Мін'юсті
	назва	дата і номер	
Закони України			
1	Закон України «Про повну загальну середню освіту»	від 16 січня 2020 року № 463-IX	
2	Закон України «Про освіту»	від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII	
Постанови Кабінету Міністрів України			
1	Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загально-освітніх навчальних закладах	від 15 серпня 2011 року № 872	
2	Про затвердження Порядку ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів	від 13 вересня 2017 року № 684	
3	Про затвердження Державного стандарту початкової освіти	від 21 лютого 2018 року № 87	
Накази центральних органів виконавчої влади України			
1	Про затвердження Порядку проведення медичних оглядів працівників певних категорій	Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 21 травня 2007 року № 246	23 липня 2007 року за № 846/14113
2	Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників	Наказ Міністерства освіти і науки України від 06 жовтня 2010 року № 930	14 грудня 2010 року за № 1255/18550

№ з/п	Нормативно-правовий акт		Дата і номер державної реєстрації нормативно-правового акта в Мін'юсті
	назва	дата і номер	
3	Про затвердження Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітніх навчальних закладах	Наказ Міністерства освіти і науки України від 09 грудня 2010 року № 1224	29 грудня 2010 року за № 1412/18707
4	Про затвердження Положення про дистанційне навчання	Наказ Міністерства освіти і науки України від 25 квітня 2013 року № 466	30 квітня 2013 року за № 703/23235
5	Про затвердження Порядку переведення учнів (вихованців) закладу загальної середньої освіти до наступного класу	Наказ Міністерства освіти і науки України від 14 липня 2015 року № 762	30 липня 2015 року за № 924/27369
6	Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти	Наказ Міністерства освіти і науки України від 26 грудня 2017 року № 1669	23 січня 2018 року за № 100/31552
7	Про затвердження Порядку проведення державної підсумкової атестації	Наказ Міністерства освіти і науки України від 07 грудня 2018 року № 1369	02 січня 2019 року за № 8/32979
8	Про затвердження Положення про інституційну форму здобуття загальної середньої освіти	Наказ Міністерства освіти і науки України від 23 квітня 2019 № 536	22 травня 2019 року за № 547/33518
9	Про затвердження Положення про порядок розслідування нещасних випадків, що сталися із здобувачами освіти під час освітнього процесу	Наказ Міністерства освіти і науки України від 16 травня 2019 року № 659	13 червня 2019 року за № 612/33583

Коротко про організацію освітнього процесу

Організація освітнього процесу не повинна призводити до перевантаження учнів та має забезпечувати безпечні й нешкідливі умови здобуття освіти.

Режим роботи визначається закладом освіти на основі відповідних нормативно-правових актів.

Рекомендовано навчальний день у 1–2 класах розпочинати ранковими зустрічами, метою яких є створення психологічно комфортної атмосфери в класному колективі та формування в учнів мотивації до навчальної діяльності. Перші 15–25 хвилин навчального дня бажано відводити на ранкову зустріч, що враховують під час розроблення

розкладу дзвінків для 1–2 класів. Решту часу навчального дня розподіляють між уроками за навчальним планом та перервами.

Загалом навчальний день не має перевищувати час, який визначають кількістю академічних годин, передбачених навчальним планом закладу загальної середньої освіти, та тривалістю перерв між уроками. Для кожного класу розклад дзвінків є гнучким і коригується вчителем з урахуванням особливостей учнів класу та дидактичної доцільності запланованої на день навчальної діяльності.

Тривалість уроків у закладах освіти становить: у перших класах — 35 хвилин, у других — четвертих класах — 40 хвилин. Заклад освіти може обрати інші, крім уроку, форми організації освітнього процесу.

Розподіл часу на уроці: 80 % часу — дослідження, виступи, спілкування учнів, 20 % — говоріння вчителя. Тобто основна роль відводиться роботі учнів: дослідженню, спостереженню, пошуку виходу із ситуацій.

Тривалість канікул у закладах загальної середньої освіти протягом навчального року не може бути меншою 30 календарних днів.

Фактичне виконання навчальної програми фіксують у Класному журналі відповідно до Інструкції щодо заповнення Класного журналу для 1–4-х класів загальноосвітніх навчальних закладів, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України.

Новий Державний стандарт початкової освіти, регламентуючи свободу педагогічних спільнот у виборі шляхів навчання, виховання та розвитку школярів, надає можливість вибору і створення власного навчального забезпечення освітнього процесу. Чинні вимоги до його якості доповнюються показниками, що відповідають пріоритетам нового Державного стандарту та передбачають:

- реалізацію ідеї інтеграції;
- дослідницький підхід до формування вмінь;
- конструювання знань, а не їх відтворення;
- організацію пошуку інформації з різних джерел;
- розвиток критичного мислення, творчості тощо.

У 1–4 класах закладів загальної середньої освіти запропоновано працювати за підручниками, що після конкурсного відбору отримали гриф «Рекомендовано для використання в закладах загальної середньої освіти» і надруковані за кошти державного бюджету. Використання навчальних посібників, зошитів з друкованою основою, що доповнюють зміст підручників, утворюють разом з ними навчальні комплекти, є необов'язковим і може мати місце в освітньому процесі лише за умови дидактичної доцільності навчальних видань для реалізації нових підходів у роботі з учнями, дотримання вимог щодо уникнення перевантаження учнів та добровільної згоди всіх батьків учнів класу на фінансове забезпечення.

Використані та рекомендовані джерела

1. Безпечна і дружна до дитини школа в контексті реформи «НУШ» [Електронний ресурс] // Державна служба якості освіти України. — 2020. — Режим доступу : [http://www.sqe.gov.ua/images/category/ЮНІСЕФ/Безпечна і дружна до дитини школа в контексті реформи НУШ.pdf](http://www.sqe.gov.ua/images/category/ЮНІСЕФ/Безпечна_і_дружна_до_дитини_школа_в_контексті_реформи_НУШ.pdf)
2. Нова українська школа : poradnyk dlya vchytel'ya / pid zag. red. N. M. Bibik. — K. : TOB «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с. — Режим доступу : <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>

3. *Новий освітній простір. Мотивуючий простір. Інформаційний посібник [Електронний ресурс] // Децентралізація дає можливості. — 2019. — Режим доступу : https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/407/NOP_Motivuyuchiy-prostir.pdf*
4. *Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25 вересня 2020 року № 2205 // Верховна Рада України. — 2020. — Режим доступу до ресурсу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z1111-20#Text>*

1.3. Робота з інформацією та інформаційними джерелами

Зміст матеріалу

Види інформації: текстова, графічна (візуальна), звукова, мультимедійна; порівняння різних видів інформації. Робота з даними. Способи представлення кількісних і якісних характеристик інформації (схеми, діаграми, графіки тощо). Публічна та приватна інформація, конфіденційність даних. Інтернет. Засоби і методи міжособистої комунікації в мережових спільнотах. Особливості сприйняття інформації, реклами, пропаганди. Безпека в Інтернеті. Навчально-методичне забезпечення НУШ. Джерела інформації для вчителя, зокрема й цифрові. Медіаграмотність. Мета комунікації, цільова аудиторія. Зіставлення інформації з різних джерел. Емоційно-ціннісне навантаження медіатекстів. Маніпуляція в медіа. Уявлення про маніпуляцію.

Коментар

Використання Інтернет-ресурсів — один з інструментів для навчання та викладання, однак він може створювати серйозні ризики для користувачів, якщо не дбати про безпечний доступ до мережі та не дотримуватись правил користування нею.

Є кілька видів небезпек, з якими можуть стикатися учні під час користування мережею і які необхідно враховувати в політиці закладу:

- зміст (доступ до інформації, яка не призначена для дітей відповідного віку);
- поведінка (пропонування дій, які можуть загрожувати безпеці дітей, шахрайство);
- небезпечні контакти (спілкування через чати, файлообмінники, месенджери).

Аби уникнути таких ризиків, заклад має сформувати власну політику щодо безпечного користування мережею Інтернет, яка передбачає:

- наявність контент-фільтрів (на жаль, жоден із фільтрів не може гарантувати 100% ефективності, але принаймні ресурси, що містять інформацію про дискримінацію, наркотичні засоби, інші психотропні речовини, шкідливе програмне забезпечення, порнографію, сайти, що просувають інформацію про навмисне завдання шкоди здоров'ю, насилля тощо не будуть доступними під час користування мережею Інтернет у школі);
- наявність антивірусних програм та їх вчасне оновлення;
- користування Інтернет-ресурсами під час навчальних занять під наглядом педагогів;
- моніторинг шкільних ресурсів (веб-сайт, сторінки в соціальних мережах) щодо розміщення на них несанкціонованої інформації;

- забезпечення і педагогів, і учнів навчанням щодо безпечного користування мережею Інтернет. Інформаційно-цифрова компетентність має стати наскрізною в усіх предметах та курсах освітньої програми закладу;
- збереження персональних даних учасників освітнього процесу.

Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (частина 2 статті 32 Конституції України). Таким чином, за загальним правилом перед розміщенням фото- чи відеоматеріалів закладом освіти, наприклад, на своєму веб-сайті, слід отримати дозвіл на це від батьків чи інших законних представників дитини (бажано в письмовій формі).

Проте такий дозвіл не потрібен у разі:

- проведення заходів публічного характеру в закладі та відсутності прямої заборони батьків, інших законних представників дитини на зйомку та розміщення матеріалів (частина 1 та 3 статті 307 Цивільного кодексу України);
- здійснення зйомки та розміщення матеріалів в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини (частина 2 статті 32 Конституції України);
- якщо відзняті матеріали не дають можливості ідентифікувати особу дитини (Рішення Європейського суду з прав людини у справі *Kahn vs Germany* від 17 березня 2016 року).

Використані та рекомендовані джерела

1. Биков В. Досвід: Цифрове навчальне середовище. [Електронний ресурс]. «Цифрова компетентність учителя» — Режим доступу : <https://www.facebook.com/uesaccent/photos/pcb.1809058149395875/1809406686027688/?type=3>
2. Засоби масової інформації. Маніпуляції в медіапросторі. [Електронний ресурс] / Новомосковський кооперативний коледж економіки та права ім. С. В. Литвиненка : [Веб-сайт]. — 2020. — Режим доступу : <http://nkkep.com/wp-content/uploads/2020/04/13.04-OOPTBD11-GO.pdf>
3. Карташова Л. А., Пліш І. В., Бахмат Н. В. Розвиток цифрової компетентності педагога в інформаційно-освітньому середовищі закладу загальної середньої освіти // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2018. — Том 68. — №6. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/2543/1423>
4. Медіаграмотність у початковій школі: посібник для вчителя / О. В. Волошенко, О. В. Ганик, В. В. Голощапова, Г. А. Дегтярьова, І. Б. Іванова, А. Ю. Кожанова, Г. Ю. Пиза, О. О. Шкребець, О. І. Янкович / за редакцією О. В. Волошенко, В. Ф. Іванова. — Київ : ЦВП, АУП, 2018. — 234 с. — Режим доступу : https://www.aup.com.ua/uploads/Pochatkova_school_2018.pdf
5. Положення про дистанційне навчання [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>
6. Положення про електронні освітні ресурси. Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту № 1060 від 01.10.2012. [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12>
7. Цифрова компетентність вчителя DigCompEdu. [Електронний ресурс] / Блог про дистанційне та змішане навчання інформатики : [Веб-сайт]. — 2018. — Режим доступу : <http://dystosvita.blogspot.com/2018/04/digcompedu.html>

1.4. Планування освітнього процесу

Зміст матеріалу

Календарно-тематичний план; план-конспект навчального заняття (уроку, екскурсії, дослідницького, проєктного заняття тощо), індивідуальний план професійного саморозвитку вчителя. Складові плану навчального заняття (уроку): послідовність видів діяльності, спрямована на інтеграцію комунікативних умінь, види діяльності, що формують/поглиблюють знання та розвивають відповідні компетентності. Планування видів діяльності на навчальному занятті (уроці), що враховують різні способи сприймання навчального матеріалу учнями, сприяють розвитку життєвих умінь (розвивають критичне мислення, цифрову грамотність, креативність, уміння спілкуватись, вирішувати проблеми, працювати в команді). Варіативність структури навчальних занять (уроків) у початковій школі.

Коментар

Календарний (календарно-тематичний) план є основним робочим документом, який визначає педагогічну діяльність учителя та допомагає досягти очікуваних результатів навчання. Календарне планування вчитель розробляє самостійно або спільно з іншими педагогами в структурі методичного об'єднання (комісії) закладу освіти.

Розроблюючи календарно-тематичний план, потрібно враховувати:

- Державний стандарт загальної середньої освіти;
- навчальні програми предметів (курсів);
- модельні навчальні програми (якщо вони передбачені Типовою освітньою програмою);
- освітню програму закладу освіти.

Календарно-тематичний план, навчальна програма мають бути синхронізовані з освітньою програмою закладу освіти. Обсяг годин за планом не має перевищувати або бути меншим за обсяг годин робочого навчального плану освітньої програми закладу освіти.

Календарно-тематичний план — це результат творчої роботи вчителя, його бачення способів і напрямів отримання очікуваних результатів навчання. Учитель сам визначає необхідний обсяг годин на вивчення теми, може змінювати послідовність їх вивчення, визначати обов'язкові види робіт.

Форма ведення календарно-тематичного плану є довільною. У першу чергу, план має бути зручним для використання самим учителем. Календарно-тематичний план, крім тем уроків та дат їх проведення, може містити опис наскрізних змістових ліній, визначення ключових компетентностей, що мають бути сформовані на певному занятті, домашні завдання, інші компоненти на розсуд учителя.

Під час вивчення роботи педагога з виконання календарно-тематичного плану керівники закладів освіти звертають увагу на таке:

- відповідність плану Державному стандарту загальної середньої освіти;
- відповідність очікуваним результатам навчально-пізнавальної діяльності учнів згідно з навчальними програмами предметів (курсів);
- відповідність структури й обсягу календарно-тематичного плану освітній програмі закладу освіти, робочому навчальному плану;
- забезпечення компетентнісного підходу у викладанні.

Календарно-тематичний план розробляють не тільки для класно-урочної, а й для інших організаційних форм освітнього процесу. Календарний план може бути розроблений або на семестр, або на весь навчальний рік.

Наприкінці навчального року вчителі самостійно або на засіданнях методичних об'єднань здійснюють аналіз реалізації календарно-тематичного плану та визначають напрями розв'язання проблем, що виникали під час використання календарного плану протягом навчального року.

Додаток до розділу

Вимоги до сучасного уроку

Урок та класифікація типів уроків

Урок — це така організаційна форма навчальної роботи в школі, за якої вчитель у рамках точно встановленого часу з постійним складом учнів одного віку за сталим розкладом вирішує певні початково-виховні завдання.

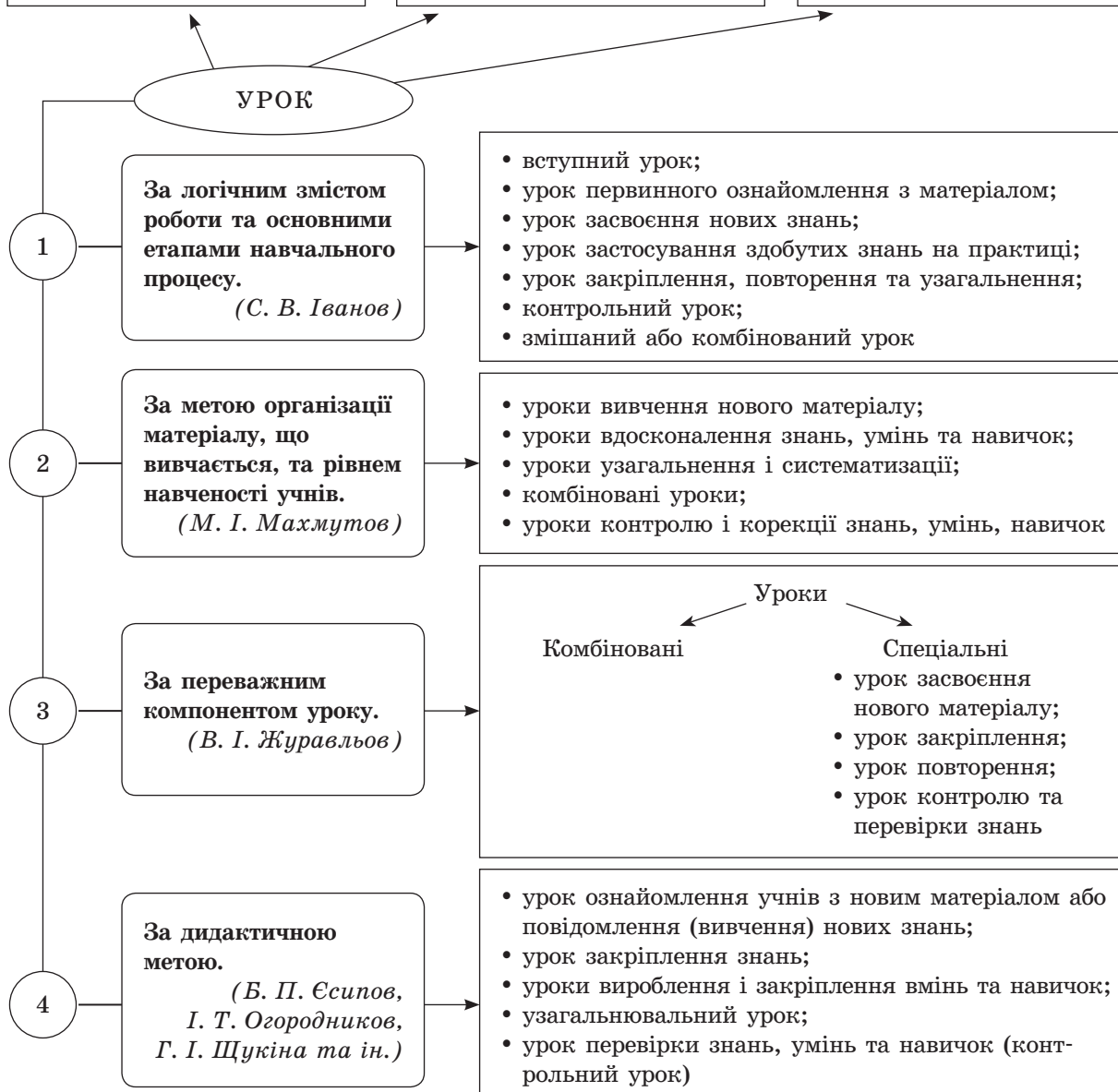
Загальноприйнята трактовка

Урок — більш або менш закінчений відрізок, або «клітинка», педагогічного процесу. У ньому, як сонце в краплині води, відображаються всі його сторони. Якщо не вся, то значна частина педагогіки концентрується на уроці.

М. Н. Скаткін

Урок — культурологічний феномен, створений людськими зусиллями, педагогічною думкою; це — продукт підняття людини до нескінченного процесу пізнання й осмислення світу.

Н. Є. Щуркова

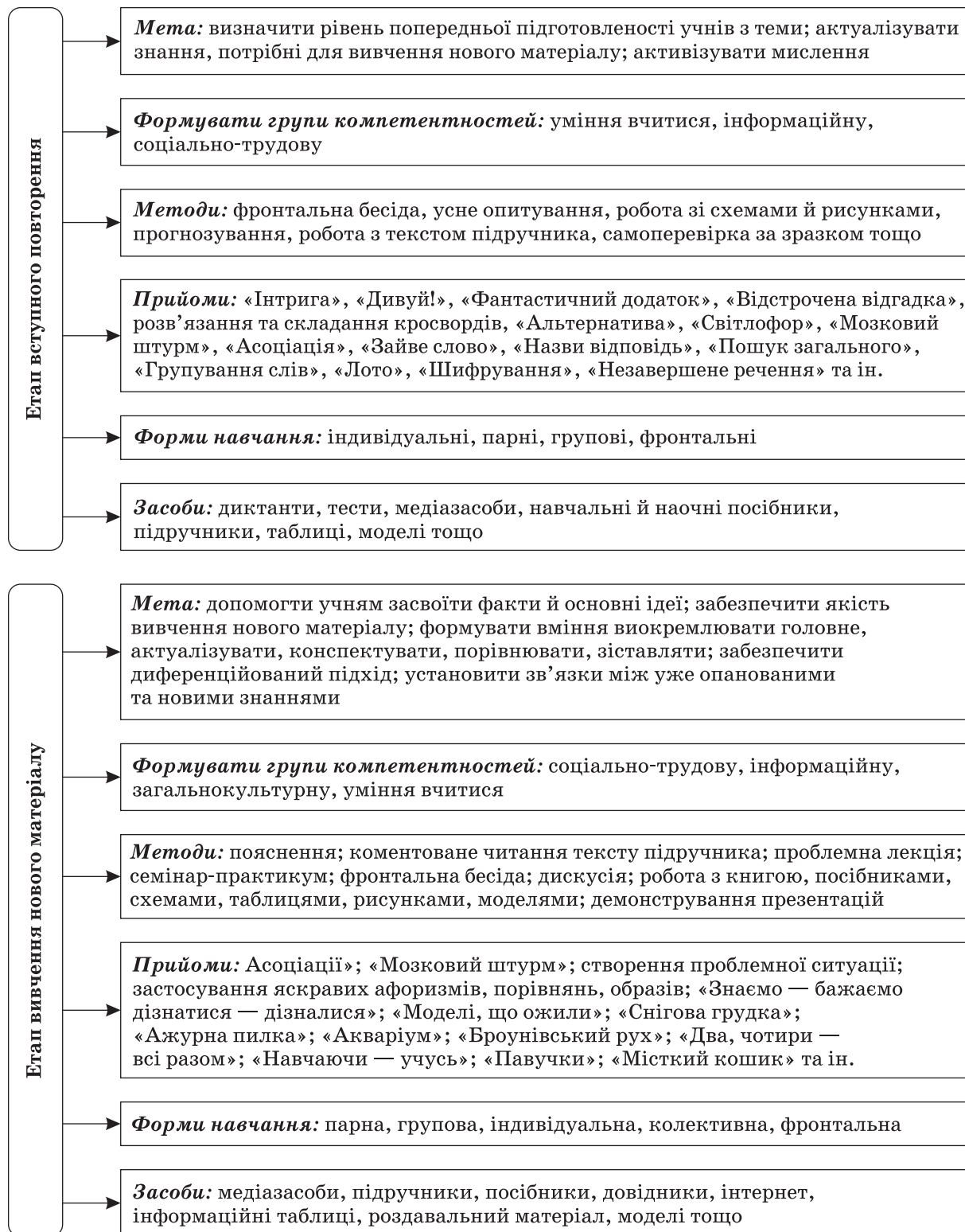
Основні вимоги до сучасного уроку

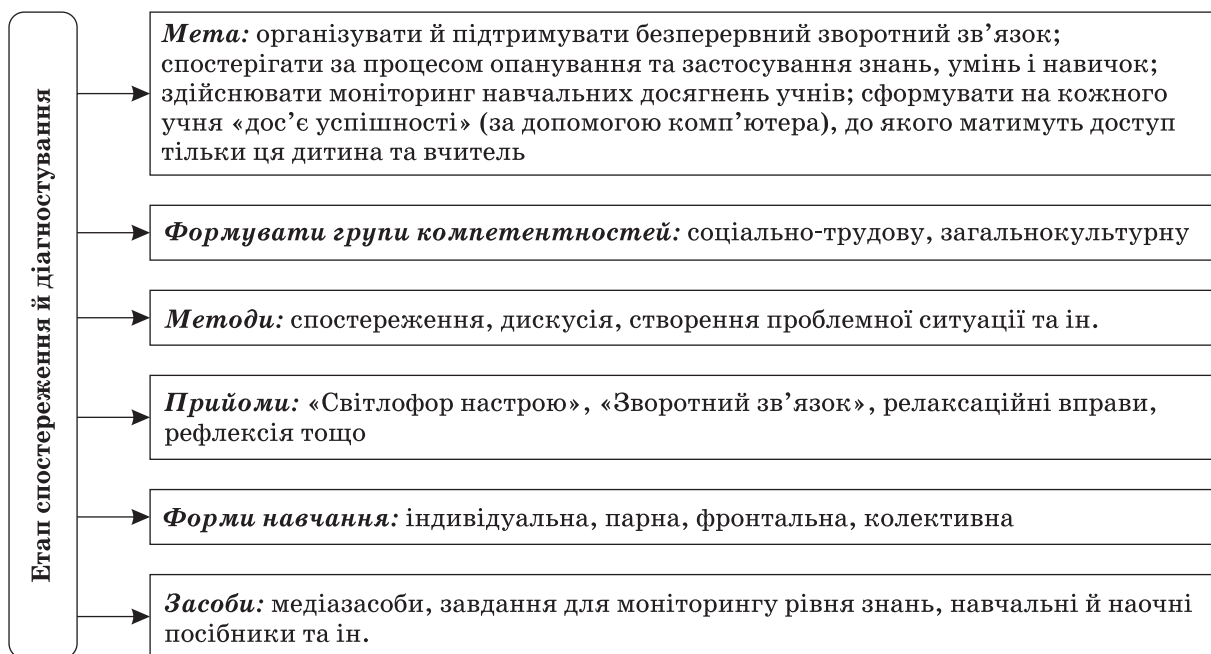
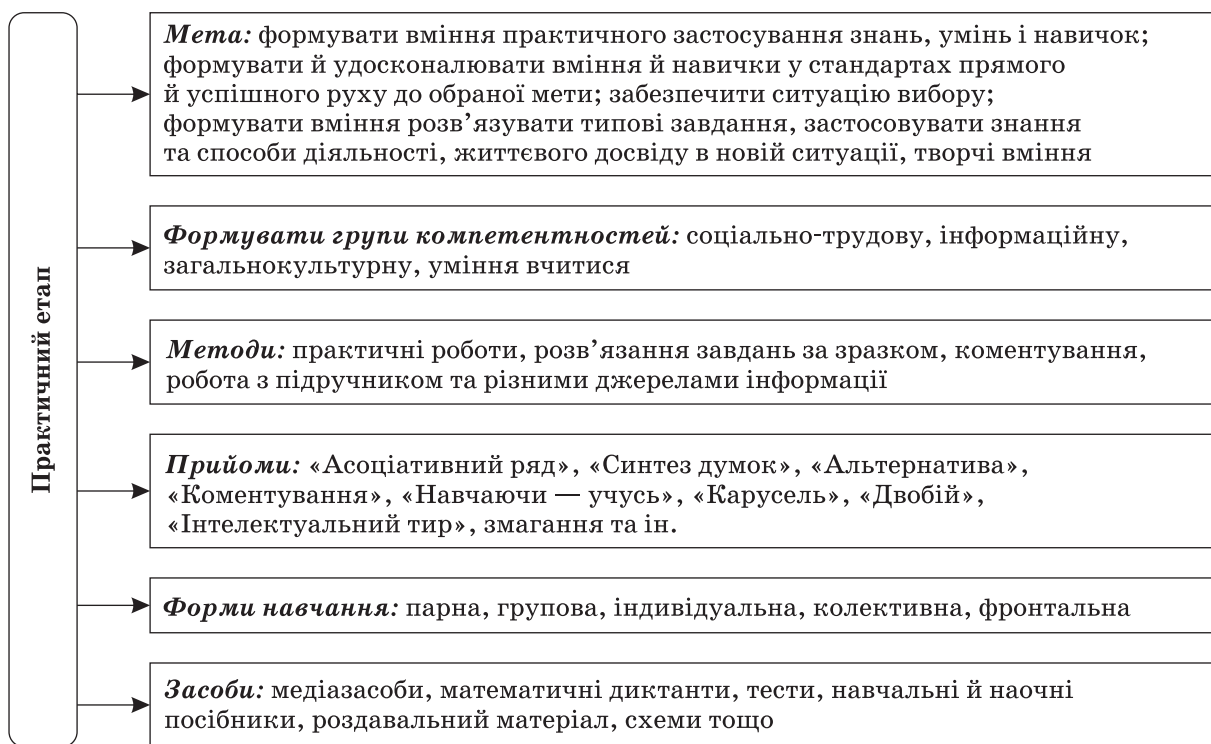
Структура уроку	Підготовка й організація уроку
• Чітко визначені мета й завдання уроку; • визначення типу уроку, органічний зв'язок усіх складових уроку; • зв'язок сьогодення уроку з попереднім і закладення перспективи на наступний; • обрання оптимальних методів вивчення та закріплення нового матеріалу (зважаючи на мету й завдання уроку); • оптимальність домашнього завдання (форма, обсяг, запис до щоденників, урахування індивідуальних особливостей тощо)	• Підготовка й використання наочного та роздавального матеріалу; • можливість для учнів виконувати частину завдань самостійно під керівництвом педагога; • використовувати контроль і самоконтроль учнів під час виконання навчальних завдань, перевірку і самоперевірку після виконання ними завдання; • виокремлення складних моментів нової теми, поміркована методика їх пояснення
Зміст уроку та процесу навчання	Техніка проведення уроку
• Сприяння розвитку в учнів пізнавальних процесів (сприйняття, пам'яті, уваги, мислення, мовлення); • формування найкращих якостей особистості школярів (дисциплінованості, акуратності, ініціативності тощо); • мотивування позитивного ставлення учнів до навчання	• Певний ритм і темп уроку, оптимальні для учнів конкретного класу; • сприятливий психологічний клімат на уроці (взаємна доброзичливість, готовність учителя прийти на допомогу учневі тощо); • співпраця вчителя й учнів, педагогічний такт; • урізноманітнення видів діяльності учнів, підтримання інтересу школярів до уроку

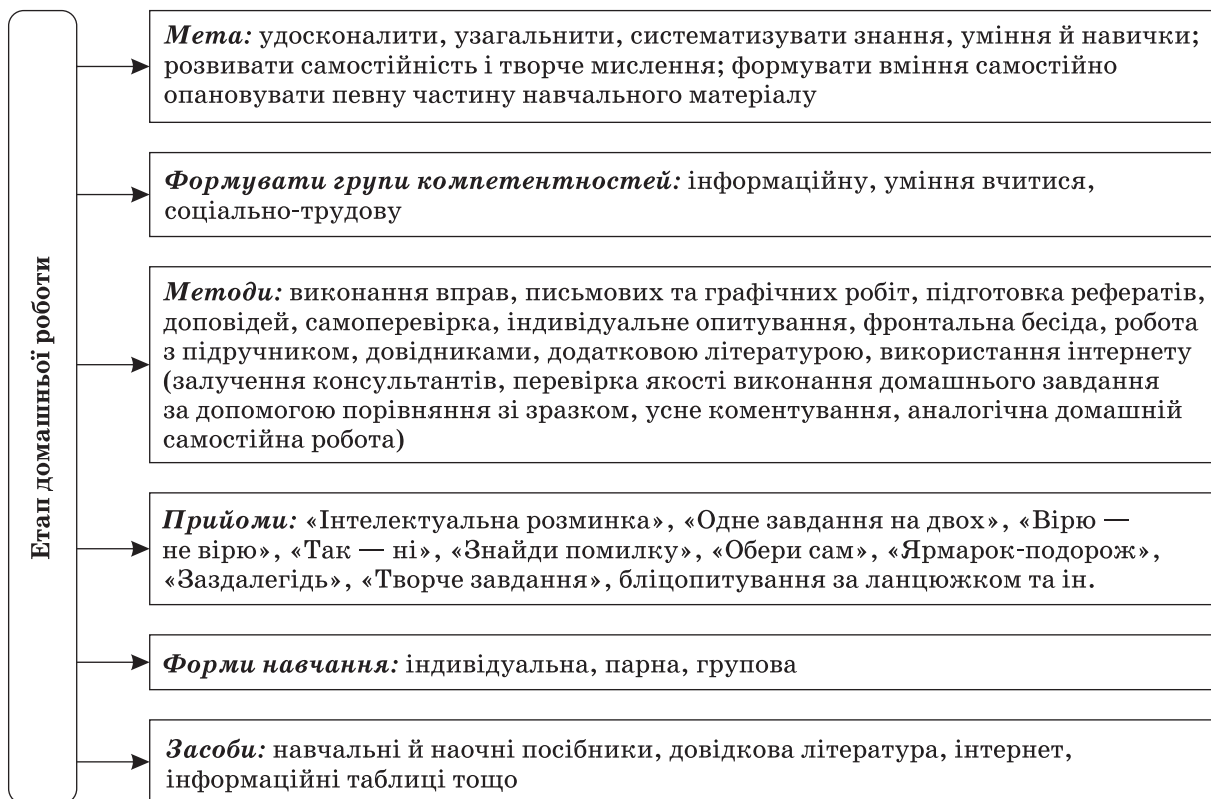
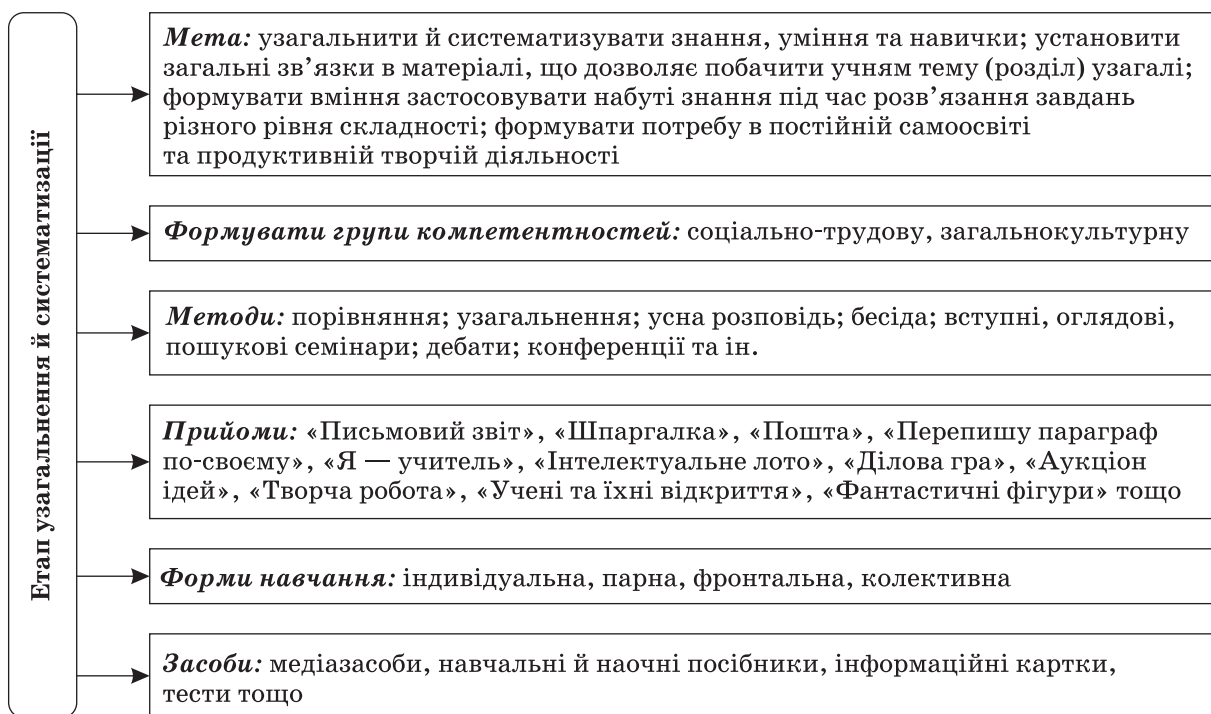
**Навички моделювання, проектування, конструювання уроку,
які має опанувати вчитель нової української школи**

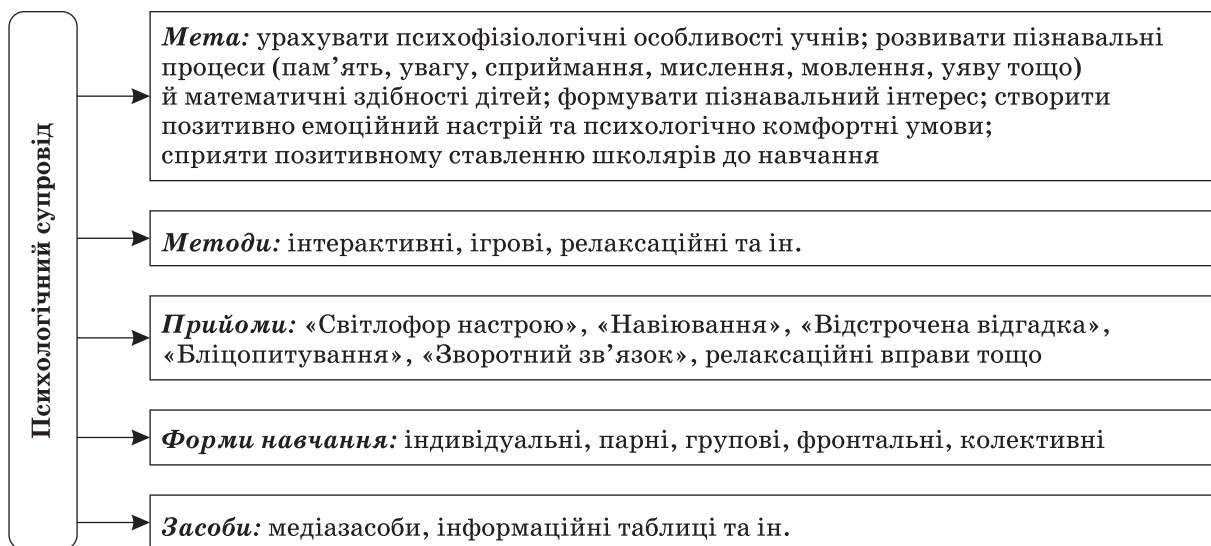
Моделювання	Створення умовної моделі уроку: чітке визначення місця уроку і в змістовому, і в методичному аспектах у межах навчального курсу, розділу, теми; формулювання загальної мети вивчення матеріалу; обрання педагогічних методів, прийомів, технологій, використання яких забезпечить досягнення поставленої мети у найраціональніший спосіб
Проектування	Створення структури педагогічного процесу: визначення виховних і розвивальних завдань; прогнозування результатів; опрацювання змістової частини матеріалу; визначення методів, прийомів роботи; прогнозування навчальних і загальних компетентностей, які формуються на уроці
Конструювання	Створення конструктора (конспекту) уроку: чітке формулювання мети, завдань, типу, форми проведення уроку; конкретизація методів, прийомів; запис дій учителя та передбачення дій учнів; раціональний розподіл часу; виокремлення структурних елементів навчальної діяльності

Етапи уроку

Використані та рекомендовані джерела

1. Дмитренко К. А. Звичайні форми роботи — новий підхід : розвиваємо ключові компетентності : метод. посіб. / К. А. Дмитренко, М. В. Коновалова, О. П. Семиволос, С. В. Бекетова. — Х. : ВГ «Основа», 2018. — 119 [1] с. : табл., схеми, рис. — (Серія «Нові формати освіти»).
2. Кулаченко О. В. 105 схем і таблиць. Заступнику директора та вчителю початкової школи / автор-уклад. О. В. Кулаченко. — Х. : Вид. група «Основа», 2009. — 112 с. — (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).
3. Наволокова Н. П. Практична педагогіка. 99 схем і таблиць / автори-уклад. Н. П. Наволокова, В. М. Андрєєва. — Х. : Вид. група «Основа», 2011. — 117, [3] с. — (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).
4. Нова українська школа : poradnyk dlya vchytelya / під заг. ред. Н. М. Бібік. — К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с. — Режим доступу : <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>

2. Забезпечення та підтримка навчання, виховання і розвитку учнів

О. М. Юрченко

2.1. Сучасні технології навчання в початковій школі

Зміст матеріалу

Особистісно зорієнтований підхід до навчання учнів. Інтегроване навчання: тематичний і діяльнісний підходи. Тематичні тижні. Інтегрований урок. Формування ключових компетенцій учнів у процесі тематичного інтегрованого навчання. Ігрова технологія, технологія проблемного навчання, диференційованого навчання, технологія розвивального навчання, інтерактивна, проєктна технологія, технологія розвитку критичного мислення. Проєкт як форма організації навчально-пізнавальної діяльності учнів. Особливості підготовки та проведення дослідницьких занять у початковій школі. Дидактичні функції та можливості використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в освітньому процесі.

Коментар

Основні принципи Нової української школи

1. Чітко визначені умови забезпечення якості початкової освіти. Освітнє середовище молодших школярів має бути здоров'язбережувальним, сучасним та ефективним. Учителі початкових класів мають упроваджувати технології й методики особистісно зорієнтованого, компетентнісного й інтегрованого навчання, виховання та розвитку учнів. Методики та техніки навчання мають бути високотехнологічними. Необхідний постійний моніторинг і психологічний супровід освітнього процесу в початковій школі та відповідна підготовка педагогічних кадрів.
2. Місія початкової школи полягає в усебічному розвитку дитячої особистості відповідно до потреб її віку та психофізіологічних особливостей, формуванні в дитини загальнолюдських цінностей, моралі, етики та культури, розвитку компетентностей та соціальних і життєвих навичок, що нададуть змогу дитині жити в соціумі та вчитися в основній школі.
3. Покращена мотивація вчителя завдяки свободі його творчості та розвитку виховання. Педагогіка партнерства між учасниками освітнього простору школи. Дитиноцентризм. Рівний доступ усіх учнів до якісної початкової освіти. Створення сучасного інформаційного освітнього середовища для дитини.
4. Презумпція талановитості дитини. Визнане право дитини на навчання через гру та інші методи. Організація освітнього процесу через дослідницьку та проєктну технологію. Здоровий спосіб життя, безпека учнів.

5. Поділ системи початкової освіти на цикли (І цикл — 1–2-й класи: організація освітнього процесу на інтегровано-предметній основі із переважанням ігрових методів; ІІ цикл — 3–4-й класи: організація освітнього процесу на інтегровано-предметній основі).

Дитиноцентризм — системоутворювальна ідея сучасної освіти, яка передбачає створення оптимальних умов для самоактуалізації кожного молодого українця.

Такий підхід допоможе дитині пізнати себе, розвинутися завдяки власним здібностям і, ставши дорослою людиною, максимально самореалізуватися, що є неодмінною умовою особистого щастя та динамічного несутермінованого прогресу. Кожна дитина є унікальною, її розвиток відбувається за індивідуальною програмою в межах вікових закономірностей.

Практичне втілення особистісно зорієнтованого навчання дає можливість сформувати найліпші умови для адаптації кожної дитини до шкільного середовища. Школа має стати своєрідним гарантом права кожної дитини на повноцінний розвиток та реалізацію індивідуального потенціалу.

Напрямки дитиноцентризму:

- свобода педагогічної творчості;
- активність учнів у навчально-виховному процесі;
- інтереси учнів, створення відповідного навчального середовища;
- практична спрямованість навчальної діяльності;
- урахування індивідуальності кожної дитини;
- виховання «вільної, незалежної особистості», яка «запалюється любов'ю та керується розумом».

Принципи реалізації ідей дитиноцентризму в сучасній школі:

- більше хвалити — менше критикувати;
- допомагати переборювати невпевненість у власних силах;
- переконувати учнів в обов'язковому виконанні поставлених задач;
- допомагати уникнути поразки;
- визначати важливість зусиль дитини в діяльності;
- пояснювати, заради чого виконуються певні дії.

Педагогічні технології, техніки та методи навчання

Педагогічна технологія — це змістовна техніка реалізації навчального процесу (В. П. Беспалько).

Сучасні педагогічні технології:

1. Особистісно зорієнтовані технології навчання:

- технологія різнорівневого навчання;
- технологія навчання як навчального дослідження;
- технологія навчання у співробітництві;
- технологія евристичного навчання;
- метод проєктів;
- технологія розвивального навчання (Л. Занков, В. Давидов, Д. Ельконін).

2. Предметно-орієнтовані технології навчання:

- технологія постановки мети;
- технологія повного засвоєння (М. Кларін);

- технологія педагогічного процесу (С. Шевченко);
- технологія концентрованого навчання;
- модульне навчання.

3. Інформаційні технології:

- ІКТ (інформаційно-комунікаційні технології);
- технології дистанційного навчання.

4. Технології оцінювання досягнень учнів:

- технологія «Портфоліо»;
- безоцінкове навчання;
- рейтингові технології.

5. Інтерактивні технології:

- технологія «Розвиток критичного мислення через читання та письмо»;
- технологія проведення дискусій;
- технологія «Дебати»;
- тренінгові технології.

Розглянемо пояснення *педагогічної техніки* за А. О. Гіном.

Якщо взяти одну нитку — це буде просто ниточка, якою можна щось зав'язати. Якщо кілька ниточок сплести між собою вузликами, то з них можна сплести гамак, сітку тощо. *Педагогічна техніка* є тими самими нитками, спленими між собою вузликами: різноманітні спроби, які допомагають учням засвоїти програмний матеріал, сприяють активізації навчального процесу.

Основні принципи педагогічної техніки:

- принцип відкритості: не лише давати знання, а й визначати їх межі, ставити перед учнями проблеми, розв'язання яких лежить поза межами курсу, що вивчається;
- принцип діяльності: засвоєння учнями знань, умінь, навичок переважно у формі діяльності;
- принцип зворотного зв'язку: контроль процесу навчання за допомогою прийомів зворотного зв'язку;
- принцип свободи вибору: у будь-яких діях, спрямованих на навчання чи управління, надавати учневі право вибору (з однією важливою умовою — право вибору завжди урівноважується усвідомленою відповідальністю за свій вибір);
- принцип ідеальності: максимально використовувати можливості, знання, інтереси учнів з метою підвищення результативності та зменшення витрат.

Методи навчання поділяють на загальні та спеціальні. Загальні застосовують у школі під час вивчення різних навчальних предметів; спеціальні — під час вивчення окремих дисциплін.

Сукупність методів викладання того чи іншого предмета є методикою викладання.

Найпоширеніші в педагогіці такі класифікації методів навчання:

- *за джерелом передачі та сприймання навчальної інформації* — словесні, наочні, практичні (С. Петровський, Є. Голант);
- *за характером пізнавальної діяльності учнів* — пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемного викладання, частково-пошуковий, дослідницький (І. Лернер, М. Скаткін);
- *залежно від основної дидактичної мети і завдань* — методи оволодіння новими знаннями, формування вмінь і навичок, перевірки та оцінювання знань, умінь

і навичок (М. Данилов, Б. Єсіпов); методи усного викладу знань, закріплення навчального матеріалу, самостійної роботи учнів з осмислення й засвоєння нового матеріалу, роботи із застосування знань на практиці та вироблення вмінь і навичок, перевірки та оцінювання знань, умінь і навичок (І. Харламов);

- класифікація з точки зору цілісного підходу до діяльності в процесі навчання — методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності; стимулювання й мотивація учіння, контролю, самоконтролю, взаємоконтролю та корекції, самокорекції, взаємокорекції в навчанні (Ю. Бабанський).

Технології навчання НУШ

Інтегроване навчання

У сучасній педагогічній науці інтегроване навчання трактують як комплексний підхід до освітнього процесу та безпосередньо до уроку чи його частини без поділу на окремі дисципліни. У всьому цивілізованому світі технологія інтегрованого навчання є необхідною умовою для надання якісної освіти.

У Державному стандарті початкової освіти інтегрований підхід та власне інтегрована компетентність учня визначені як можливість і здатність учня застосовувати знання, уміння, навички та способи діяльності для вирішення найширшого кола проблем, що належать до певних галузей та окремих навчальних предметів. Тож освітній процес у початкових класах розглядають крізь призму загальної картини, а не поділяють на окремі дисципліни.

Інтегрований підхід найбільш доцільний у початковій освіті, оскільки може бути застосований у кількох варіантах інтеграції:

- у межах однієї навчальної дисципліни, коли вчитель об'єднує на одному уроці вивчення різнотипних тем чи розділів у межах кількох споріднених дисциплін, наприклад рідної мови та літератури, математики й інформатики;
- на уроках з «різноспрямованих» дисциплін (цей вид інтеграції найважчий, але й найефективніший);
- можливий варіант інтегрованих уроків, які проводять одночасно двоє чи більше вчителів, оскільки різні предмети в початковій ланці освіти можуть викладати різні педагоги. Це потребує додаткових зусиль щодо синхронізації роботи на уроці та алгоритму дій учнів.

Технологія формування критичного мислення

Близькою за своєю сутністю до інтегрованого навчання є технологія формування критичного мислення (у першу чергу на уроках рідної мови та читання).

Вона передбачає:

- ведення дискусій та участі в них усіх учнів класу;
- виявлення власної думки учнями;
- пов'язування нової інформації з уже вивченою;
- навчання учнів критично розмірковувати на основі вже вивченого;
- уміння вчителя та учнів поєднувати колективну й індивідуальну роботу.

Інші технології НУШ

Широковживаними в освітньому процесі в 1–4-х класах є ігрові технології.

Нова українська школа також рекомендує до застосування:

- ІКТ — через демонстрацію та власну роботу на інтерактивній дошці, з ноутбуком, смарт-телевізором, з прослуховуванням через навушники тощо;
- парно-групові технології;
- технології особисто зорієнтованого навчання;
- авторські технології відомих майстрів педагогічної праці;
- технології рівневої диференціації та інші.

Усі вони за оптимального застосування та поєднання підсилюють ефективність освітнього процесу в початковій ланці й розвивають у молодших школярів компетентності, необхідні для життя та подальшого навчання.

Особливості розробки інтегрованих уроків

Інтегроване навчання — це навчання, яке ґрунтується на комплексному підході. Освіта розглядається через призму загальної картини, а не ділиться на окремі дисципліни. Предметні межі (роздільники) зникають, коли вчителі заохочують учнів робити зв'язок між дисциплінами й використовувати знання та навички з кількох предметних областей. Учня потрібні відкриті можливості для інтеграції знань і навичок з різних дисциплін і критичного оцінювання того, як ці частини взаємодіють.

Пропонуємо алгоритм планування інтегрованого уроку за допомогою інтелект-карти.

Для роботи оберіть опорне слово чи поняття, словосполучення. Відповідно до нього добирайте слова за певними зв'язками.

Етапи роботи над створенням інтелект-карти інтегрованого уроку:

- 1) напишіть центральне слово чи словосполучення;
- 2) запишіть слова та фрази, що спадають на думку з обраної теми;
- 3) коли всі ідеї записані, установіть там, де можливо, зв'язки між поняттями;
- 4) визначте ті поняття, які вам знадобляться для вивчення теми, а потім оберіть, через яку діяльність будете їх упроваджувати (читання, слухання, обчислення тощо).

Правила, яких слід дотримувати:

- 1) записувати все, що спадає на думку;
- 2) не зупинятись, доки є час на ідеї;
- 3) установити якомога більше зв'язків.

Наступний крок — упорядкування матеріалу, структурування уроку. На цьому етапі допоможе таблиця.

Зміст	Що роблять діти?	Що робить учитель?	Час

Особливості розробки тематичних тижнів

Розглянемо планування й організацію тематичних тижнів на основі запитів учнів (Inquiry-based Learning).

Учитель:

- обирає з навчальної програми ключове поняття;
- визначає всі напрями: ключові слова; як ключове поняття пов'язано з темою, навчальним планом, Державним стандартом тощо;

- обирає всі ресурси, які можуть бути використані;
- визначає, яким буде ввідне дослідження;
- організовує роботу з учнями, обговорюючи ввідне дослідження, з метою визначення того, що діти знають, що їх цікавить;
- занотовує запитання та припущення, які виникають під час обговорення;
- розмірковує над запитаннями та ідеями учнів, які можна використати під час планування;
- вирішує, як діти працюватимуть над темою: індивідуально, у парах чи групах;
- утілює бажання учнів та власні ідеї на практиці.

Зазначимо, що тематика тематичних тижнів НУШ побудована з урахуванням запитів учнів. Чіткого розмежування на навчальні предмети такі уроки не матимуть. Головне — вдало підібрати завдання до предметів, запропонованих розкладом. При цьому протягом дня можна чергувати завдання з різних галузей (читати, обчислювати, досліджувати, знову повернутися до завдань із читання тощо). Для вивчення запитів також доречними будуть прийоми «Пошук цікавих запитань» і «Знаємо — хочемо дізнатися — дізналися».

Приклади застосування сучасних педагогічних технологій, методик, прийомів роботи для НУШ

«Щоденні 5» («Daily 5»)

«Щоденні 5» — педагогічна технологія навчання читання та письма, яку розробили Гейл Боші та Джоан Мозер. Її використання стимулює учнів працювати самостійно. Вона складається з п'яти видів діяльності, які діти виконують щодня під час уроків чи в групі продовженого дня:

- **Читання для себе**
- **Письмо для себе**
- **Читання для когось**
- **Робота зі словами**
- **Слухання**

Наприклад, діти щодня читають по 3–5–7 хвилин, а в четвертому класі — до 20 хв, пишуть, слухають.

1. Читання для себе

Правила для впровадження системи дуже прості. Зберіть учнів (краще сісти на килим). Запропонуйте школярам самим розробити 5–7 правил цієї діяльності. Наприклад — якщо вже обрав книжку для читання, то не варто змінювати вибір «по десять разів». А іншу книжку можна буде обрати вже завтра!

Починати практикувати «Читання для себе» в першому класі потрібно з 3-х хвилин.

Цей вид діяльності передбачає самооцінювання. Після закінчення учень має відповісти на запитання (усні, на аркуші чи в зошиті): про що був текст, які факти учень дізнався тощо.

2. Письмо для себе

Письмо можна вводити одночасно із читанням. Теми пропонує вчитель — зазвичай не більше п'яти. Вони можуть бути найрізноманітніші: «Про що я мрію», «Яку добру

справу зробив», «Що цікавого було на вихідних», «Що таке дружба» тощо. Також перед початком роботи варто запитати в дітей: «Як, на вашу думку, чому важливо писати щодня?» і послухати відповіді.

За «Письмо для себе» оцінки вчитель не ставить, одразу повідомляє дітям: це твій зошит і твої думки, якщо не захочеш, ніхто не прочитає. Але після кожного міні-уроку педагог має запитати, раптом хтось хоче прочитати вголос те, що написав.

У кожному класі є діти, які спочатку тільки малюють. І справа вчителя — лагідно запропонувати: «Підпиши, будь ласка, ці малюнки. Адже завтра можеш забути, що ти хотів висловити».

«Письмо для себе» також передбачає самооцінювання. Школяр має визначити, чи використовував він під час письма нові слова та правила тощо.

Система «Щоденні 5» дає можливість працювати з дітьми індивідуально. Недарма всі «аркуші» методики поділені на дві частини: на одній написано, що має робити учень, на іншій — учитель. Доки клас читає чи пише, учитель може підійти до тих, хто потребує більше уваги, і пояснити, підтримати.

3. Читання для когось

Окрім читання чи письма, методика навчає комунікації. Наприклад, під час «Читання для когось» діти об'єднуються в пари, домовляються, хто скільки прочитає — речення чи абзац. Після читання учень має запитати товариша: чи сподобався текст? Чому?

4. Робота зі словами

Перед тим як розв'язувати задачу або читати вправу, педагог завжди запитує — чи всі слова зрозумілі? Незрозумілими можуть бути навіть «але», «проте», «стільки ж». Незрозумілі слова варто виписати на окремий аркуш і розмістити на так званій «стіні слів» (її змінюють кожні місяць-півтора). Школяр завжди може підійти і «піддивитися» значення нового слова. А починати потрібно із найпростішого — знайти незрозуміле слово у словнику, скласти з ним речення, придумати і розповісти про це слово історію. І навіть — виліпити з пластиліну композицію про значення слова!

5. Слухання

Учителі молодших класів знають: діти в початковій школі люблять працювати руками, а інформацію сприймають здебільшого за допомогою зору. Навичок засвоювати нові знання «на слух» у малечі майже немає. Але в 5 класі починається поділ на предмети, і дітям доводиться дуже швидко перелаштовуватися саме на аудіосприйняття. Зробити перехід до такого сприйняття легшим покликаний вид діяльності «Слухання». На уроках використовують аудіокниги. Аудіофайли можуть записувати самі вчителі та надсилати дітям на електронну пошту. Звідки їх завантажують на гаджети й використовують на уроці.

Групування

Цей прийом спонукає учнів вільно розмірковувати, відкрито висловлюватися на певну тему і може стати потужним інструментом для залучення до письма учнів, неохочих писати. Прийом спрямований на стимулювання мислення, пошук зв'язків між окремими поняттями, допомагає краще зрозуміти себе, свої переконання щодо теми.

Після завершення ґрунування слід з'ясувати, як учні можуть використати здобуті знання в наступній роботі над навчальним матеріалом. Ґрунування використовують на етапі актуалізації знань, перевірки домашнього завдання, викладення нового матеріалу, закріплення. Можна скласти «ґроно» на початку вивчення теми, а потім доповнити його під час закріплення.

Кубування

Кубування (за І. Большаковою) полегшує розглядання різних сторін теми. За цією навчальною методикою учням пропонують відповісти на 6 запитань різних типів, що стосуються теми. Цей підхід передбачає використання кубика із написаними на кожній грані вказівками щодо напрямку мислення або письма.

Можливі такі вказівки на гранях куба:

1. Опиши це (колір, форма, розміри).
2. Порівняй це (на що це схоже? від чого це відрізняється?).
3. Добери асоціації (про що змушує думати? що спадає на думку?).
4. Проаналізуй це (скажи, яким чином це зроблено? ти це знаєш? ти можеш це вигадати?).
5. Як його використати (знайти застосування; яким чином це можна застосувати?).
6. Запропонувати аргументи «за» або «проти» цього (що в ньому доброго чи поганого? займи певну позицію, використай повний діапазон аргументів від логічних до безглузвих).

Кубування — це приклад ігрової методики, а також один із прийомів навчання, що полегшує всебічне розглядання теми. Учні можуть виконувати кубування в парі, потім об'єднатися в групи.

Сенкан

Сенкан — це форма вільного вірша з п'яти рядків, що синтезує інформацію, яку здобули учні під час вивчення нового матеріалу. Цей вид роботи використовують як інструмент спонування учня до розмірковування над темою.

Сенкан — це п'ятирядковий неримований вірш із 11–12 слів:

- 1-й рядок — тема (іменник, який є темою сенкана);
- 2-й рядок — два слова (прикметники, що є означеннями теми);
- 3-й рядок — дія (три дієслова, пов'язані з темою);
- 4-й рядок — фраза з чотирьох слів, що виражає ставлення до теми, розуміння теми;
- 5-й рядок — одне слово (іменник, що є синонімом (висновком) до теми).

Формула складання сенкана:

1. Тема (іменник).
2. Опис (два прикметники).
3. Дія (три дієслова).
4. Ставлення (фраза — чотири слова).
5. Перефразування змісту (одне слово).

Сенкан можна використовувати на стадії актуалізації знань, перевірки домашнього завдання, усвідомлення, закріплення, повторення матеріалу. Прийом розвиває в учнів здатність узагальнювати, систематизувати інформацію, «схоплювати» складні ідеї та оформляти їх коротко. Складання сенкана вимагає ретельного обмірковування на основі глибокого розуміння матеріалу.

Джигсоу

Стратегія спрямована на формування вмінь спільно досягати результату, якщо окремо успіху досягти складно.

Учитель добирає матеріал, з яким працюватимуть учні, ділить його на частини.

На початку уроку учні об'єднуються в групи. Кількість учнів у групі відповідає кількості частин, на які поділено матеріал. Ці групи називають домашніми.

Члени домашніх груп перерозподіляються (принцип довільний), об'єднуються в нові експертні групи.

Кожна експертна група отримує для опрацювання одну частину підготовленого вчителем тексту.

За відведений час учні експертної групи ознайомлюються з текстом, опрацьовують його, готують по три контрольних запитання щодо його засвоєння.

Учні експертних груп повертаються у свої первинні групи з підготовленим матеріалом.

По черзі кожний член експертної групи навчає інших інформації, якої навчився у вторинній групі, перевіряючи контрольними запитаннями рівень її засвоєння однокласниками.

Після завершення роботи вчитель підбиває підсумок, надаючи можливість кожній групі презентувати здобуті знання.

Сторітелінг

Передбачає ознайомлення учнів з власним або чужим досвідом, комунікацію, емоційне співпереживання, донесення ідеї, а не лише інформації.

Адвент-календар

Це спеціальний календар, що відлічує дні до свят або канікул. Діти щодня відкривають пакунки з адвент-календаря. У пакунках, окрім невеликих завдань, можуть бути солодощі — яблука, цукерки та інші невеликі подарунки (залежно від того, з якою метою створюється календар). Можна адвент-календар купити, але виготовити його своїми руками набагато цікавіше.

Кероване читання або читання з передбаченням

Безпосередньо перед читанням тексту після ознайомлення з його назвою та автором учитель ставить учням запитання, які дають можливість зробити припущення, про що саме буде текст (учні можуть висловлюватися, працюючи в парах чи групах). Текст розподіляють на частини, надалі учні читатимуть його частинами. Зупинятися бажано на найцікавіших місцях, щоб створити таємничу ситуацію очікування.

Можна читати текст і заповнювати таблицю. На дошці креслять таблицю. Прочитавши заголовок, учні роблять перше припущення, а вчитель записує його в таблицю. Далі читають першу частину тексту, відповідають на запитання: «Що відбулося?».

Після читання обговорюють, які саме припущення були правильними (за потреби підтверджують текстом).

Занурення в картину

Роботу «будують» на базі трьох груп запитань.

1. Запитання, що розкривають зміст картини. (Хто зображений? Що можете розповісти про нього? Що дало вам підстави так стверджувати?)

2. Запитання, що допомагають виділити засоби виразності, використані художником, обов'язково підкріплені запитанням «Що дало вам підстави так вважати?».
3. Запитання, що дозволяють зрозуміти настрій, емоції, висловлені в картині. Далі — творчі запитання: «Який настрій у вас викликає ця картина?», «Що подібного було у вашому житті?», «Дофантазуйте, що можна побачити...» тощо.

Дискусія

Досить актуальними на сьогодні методами формування критичного мислення є різні види дискусій і дебатів. Учень має вміти дискутувати, брати участь у дебатах, щоб уникнути нав'язування чужої думки. Із метою створення сприятливих умов для дискусій, у процесі яких відбувається розвиток критичного мислення, на обговорення слід виносити питання суперечливого характеру.

Вимоги до питання для дискусії:

- інформація щодо диспуту має відповідати рівню знань, здобутих учнями на уроках;
- мають бути практичними й вимагати продуктивного рівня мислення;
- мають містити проблемність, тобто не мати заздалегідь з'ясованих правил вирішення, наприклад: «Чому теплий одяг може вберегти від теплового удару в спекотну погоду?».

Для того щоб дискусія була відвертою й демократичною, необхідно створити в класі атмосферу довіри та взаємоповаги.

Правила ведення дискусії:

- висловлюватися слід по чергово;
- не можна перебивати того, хто говорить;
- критикувати слід ідеї, а не осіб, які їх висловлюють;
- необхідно поважати всі висловлені думки (позиції);
- сміятися можна лише над жартами;
- не можна змінювати тему дискусії;
- потрібно заохочувати до участі в дискусії інших.

«Сітка Елвермана»

Для проведення дискусії доречно використати прийом «Сітка Елвермана».

Учитель формулює проблему, над якою працює клас. Для організації роботи учням доречно користуватися таблицею з колонками: «Так», «Проблема», «Ні».

У двох колонках «Так» і «Ні» фіксують аргументи, що схвально або заперечно відповідають на проблемне питання. Кожний учень робить свій висновок щодо поставленої вчителем проблеми.

Прийом має на меті допомогти вчителю організувати в класі дискусію, а учневі — з'ясувати питання, що винесено на розсуд. Застосовують під час аналізу художніх творів, зокрема під час аналізу художнього тексту.

Учні мають аркуші з клейкою основою, на яких записані їхні імена та прізвища. Діти виходять до дошки та наклеюють їх відповідно до власних переконань. Далі вчителю можна об'єднати учнів класу в групи й організувати диспут з цього питання.

Головним є те, що учні можуть вільно висловити та відстояти свою думку, ґрунтуючись на певних фактах; можуть під час диспуту змінити думку й перейти в іншу групу, не боячись бути висміяними чи засудженими. Цей вид роботи допомагає учням знайти аргументи і «за», і «проти», що сприяє глибшому розумінню питання, вихованню толерантності, терпимості до переконань інших учнів, що не відповідають особистим.

Методика цікава ще й тим, що її можна використати як на початку вивчення теми, так і під час підбиття підсумків, а потім порівняти та проаналізувати, як змінилася загальна думка класу.

Ромашка Блума

Систематику запитань від американського психолога і педагога Бенджаміна Блума за рівнями пізнавальної діяльності (знання, розуміння, аналіз, синтез, застосування, оцінювання) було названо «Ромашкою запитань», або «Ромашкою Блума». Шість пелюсток квітки — шість типів запитань.

- *Прості запитання* — запитання, відповідаючи на які, потрібно назвати деякі факти, згадати й повідомити інформацію. Їх часто використовують за традиційних форм контролю. Такі запитання зазвичай розраховані на механічне пригадування, учневі достатньо мати знання обмеженого фрагмента певної сфери знань, щоб успішно відповісти. Відповідь на таке запитання легко знайти в тексті, вона полягає лише у відтворенні того, що було повідомлено.
- *Уточнювальні запитання*. Учні з першого разу перепитують, уточнюють зміст: «Чи так це? А так можна? Як потрібно?». Часто запитання починаються зі слів: «Отже, ти говориш, що..?», «Якщо я правильно зрозумів, то..?», «Я можу помилитися, але, здається...». Це надає людині можливість зворотного зв'язку щодо сказаного. Іноді уточнювальні запитання ставлять, щоб отримати інформацію, якої немає в повідомленні.
- *Пояснювальні запитання* зазвичай починаються зі слова «Чому?». Ці запитання спрямовані на пошук зв'язків між ідеями, фактами, визначеннями та цінностями: «Чому, на вашу думку..?», «У чому, на ваш погляд, полягає причина того, що..?», «Як птахи знають, що потрібно відлітати в теплі краї?», «Чому на асфальті не росте трава?» тощо.
- *Творчі запитання*. Якщо в запитанні є частка «б», елемент умовності, прогнозу, то ми називаємо його творчим: «Що змінилося б у світі, якби зникли метелики?». Такі запитання заохочують до створення нових сценаріїв, наприклад: «Що могли би, на вашу думку, зробити ці двоє персонажів?». Або: «Яким міг би бути інший шлях долання труднощів, що нас спіткали?», «Як працює трактор?», «Звідки взялась електрика?».
- *Оцінювальні запитання* вимагають від учня вироблення суджень на зразок добре чи погано, правильно чи неправильно, згідно з визначеними стандартами. Подібні запитання пропонують інтегрувати нову інформацію до особистої системи переконань і виробити відповідні судження. Це передбачає складні процеси розуміння та інтеграції, що надають процесу навчання особистісного характеру, а учневі — можливість висловити власні думки та принципи. Також ці запитання передбачають винесення оцінки якості набутої інформації або в окремих випадках власної поведінки щодо нової інформації.
- *Практичні запитання*. Якщо запитання спрямоване на встановлення взаємозв'язку між теорією і практикою, ми називаємо його практичним: «А як би ви повелися на місці героя?» Запитання на застосування знань, що існують, дають учням можливість розв'язувати або далі досліджувати логічні задачі, які містяться в текстах для читання або які виникають під час навчання.

Робота з графічними організаторами

Діаграма Венна являє собою два або більше великих кола, які частково накладаються одне на одне так, що посередині утворюється спільний простір. Інформацію, що стосується кожної проблеми, фіксують в окремому колі, а в спільній частині записують інформацію, яка стосується всіх виділених складових. Цю стратегію можна використувати на етапі перевірки домашнього завдання, усвідомлення змісту та закріплення. Варто пам'ятати, що важливим етапом роботи є синтез — пошук спільного.

Після двохвилинної самостійної роботи груп учитель надає кожній групі слово для коментарів або створює в класній кімнаті «галерею», прикріпивши складені групові діаграми до стін і надавши можливість їх подальшого огляду. Застосування цього виду роботи допомагає учням глибше зрозуміти зміст виучуваного матеріалу, суть поняття, знайти першопричини подій, проаналізувавши факти.

«Пошук цікавих запитань»

Після ознайомлення учнів з темою уроку учитель пропонує їм записати на дошці запитання, на які вони хотіли б знайти відповідь. Учні визначають найцікавіші запитання. Саме вони стають основою вивчення нового матеріалу на уроці. Варіант цього прийому: усі запитання, що виникли в учнів, залишають на дошці, а наприкінці уроку учні на них відповідають.

«Знаємо — хочемо дізнатися — дізналися»

Прийом можна використати для того, щоб структурувати урок. У процесі роботи вчитель пропонує учням подумати над тим, що їм відомо з теми уроку, поставити запитання з цієї теми та знайти відповіді на них.

На дошці чи на великому аркуші паперу вчитель креслить таблицю з трьох колонок: «Що знаємо?», «Про що хочемо дізнатися?» та «Про що дізналися?».

Пропонує учням назвати, що їм відомо з теми. Записує їхні ідеї у стовпчик «Що знаємо?». Учні можуть проаналізувати вже відоме та відзначити, у якій сфері їхні знання є неповними. Тоді вчитель записує їхні запитання до таблиці в колонку «Про що хочемо дізнатися?». Далі учні мають виконати певне завдання. Під час обговорення результатів виконаної справи вчитель записує це в колонку «Про що дізналися?».

«Вірш-діамант»

Опис протилежних за значенням понять. Складається з семи рядків. Записаний вірш нагадує форму діаманта:

- 1-й і 7-й рядки — по одному іменнику-антоніму;
- 2-й рядок — два прикметники, що означають якість першого іменника;
- 3-й рядок — три дієслова до першого іменника;
- 4-й рядок — два слова, що стосуються першого іменника, і два — до його антоніма (його ми розташували в 7-му рядку);
- 5-й рядок — три дієслова до другого іменника;
- 6-й рядок — два прикметники, що означають якість другого іменника.

«Читання з позначками»

Цей прийом надає учневі змогу аналізувати своє розуміння прочитаного. Учитель має ознайомити учнів з маркувальними знаками і запропонувати їм під час читання

ставити їх олівцем на полях тексту. Головне — позначки не варто змінювати. Якщо «+» означатиме нову для учня інформацію, то завжди під час застосування цього методу значення цієї позначки має залишатися незмінним.

Прийом вимагає від учнів не пасивного читання, а активного й уважного. Він зобов'язує не просто читати, а вчитуватися в текст, відстежувати власне розуміння в процесі читання тексту або сприйняття будь-якої іншої інформації. Учні зазвичай пропускають те, що не розуміють, а в цьому разі маркувальний знак «?» зобов'язує їх бути уважними й позначати незрозуміле. Цей прийом можна використовувати на уроках з будь-якого предмета.

Орієнтовні позначки:

- «✓» — це я знаю;
- «+» — нова інформація;
- «-» — суперечить тому, що мені відомо;
- «?» — незрозуміла інформація.

Учитель записує позначки на дошці, пояснює, що вони означають. Діти мають прочитати текст і поставити подібні позначки на полях. На кожний абзац тексту — 1–2 позначки. Після читання учні аналізують й обговорюють свої позначки. Під час обговорення учні вчаться формулювати висновки щодо навчального матеріалу.

Таким чином діти виокремлюють інформацію, яку знали до уроку, яку здобули на уроці, яка для них є незрозумілою.

«Порушена послідовність»

Форма роботи спрямована на перевірку знання учнями художнього твору. Учитель виписує важливі, на його думку, фрагменти тексту на окремих картках. Кількість карток залежить від обсягу тексту, знання якого перевіряє вчитель. Учні пропонують відтворити текст із запропонованих частин якомога ближче до авторського варіанта. Стратегія є доволі ефективною для перевірки домашнього завдання, її можна застосовувати на уроках перевірки рівня компетентності школярів. Учні пропонують кілька речень із тексту, записаних у порушеній послідовності. Діти об'єднуються в групи. Кожна група має запропонувати свою послідовність поданих речень. Результат фіксують на дошці або окремих аркушах паперу. Учні читають текст і перевіряють, а згодом обговорюють.

«Галерея»

Вправа буде доречною для перевірки знання правил, сприймання тексту, виконання творчих завдань. Діти об'єднуються в групи й виконують завдання. Далі група обирає «екскурсовода», який має презентувати продукт діяльності групи. «Екскурсоводи» від кожної групи залишаються біля своїх розробок, а решта учнів мають побувати біля робочого місця кожної сусідньої групи й послухати всі розповіді. Кожна група, яка «слухає екскурсовода», може, якщо вважає за потрібне, залишати на стікерах коментарі або свої доповнення. Коли групи повертаються на свої робочі місця, вони мають обговорити коментарі й доповнення і прийняти їх або аргументувати свою незгоду з ними.

Додаток до розділу

Компетентний учень — це високоосвічена особистість, яка усвідомлює необхідність знань, має широкий світогляд, орієнтується у вирі інформації, здатна реалізовувати здобуті знання у повсякденному житті, зорієнтована на навчання впродовж життя; особистість зі сформованими морально-духовними цінностями; політично обізнана й освічена в правовій галузі людина зі стійкою громадянською позицією.

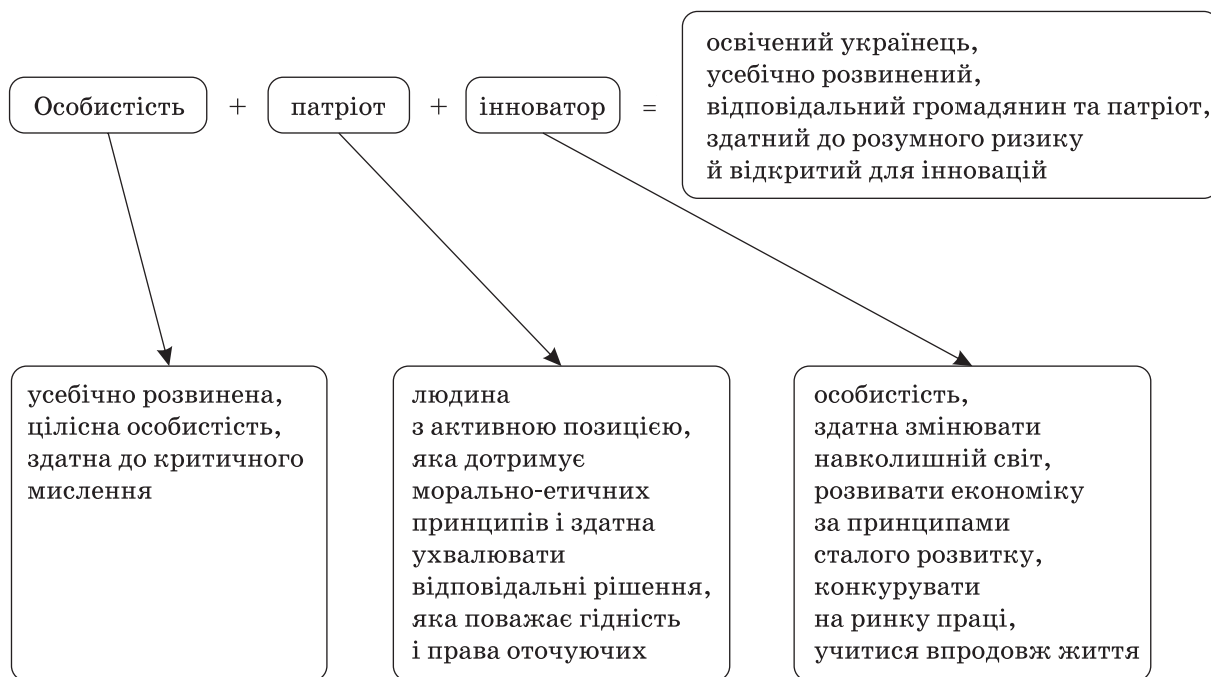
Ключові компетентності, необхідні сучасному школяреві

Назва компетентності	Сфера виявлення компетентності	Види діяльності в межах компетентності	Навчальні предмети для формування компетентності
Спілкування державною і рідною (у разі відмінності) мовами	Спілкування з оточуючими державною та рідною мовами під час участі в навчальному процесі, у побуті й на дозвіллі	Опанування вміння усно й письмово висловлювати власні думки й почуття, брати участь у спілкуванні (зокрема, у дискусії), аргументуючи свою позицію	Українська мова й література, рідна мова й література, зарубіжна література та решта навчальних предметів
Спілкування іноземними мовами	Спілкування іноземною мовою, посередницька діяльність, міжкультурне спілкування	Розуміння іноземної мови та спілкування нею (усне й письмове) у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів	Іноземні мови, інформатика, історія, фізика, хімія, біологія та ін.
Математична грамотність	Участь у навчальному процесі, суспільні, побутові та трудові стосунки	Уміння застосовувати математичні методи для розв'язання прикладних завдань у різних сферах діяльності. Здатність до розуміння й використання простих математичних моделей. Уміння будувати такі моделі для розв'язання проблем	Математика, інформатика, фізика, хімія, біологія, технології, історія та ін.
Обізнаність у природничих науках і технологіях	Розуміння зв'язку природи й сучасних технологій, участь у навчальному процесі, повсякденні спостереження й аналіз	Уміння застосовувати науковий підхід (спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати) у щоденній діяльності (школа, побут, трудова діяльність)	Біологія, фізика, хімія, технології, мови та літератури (рідні й іноземні)
Інформаційно-цифрова	Інформаційні й комунікаційні технології	Опанування новітніх інформаційних технологій, здатність добирати, аналізувати, оцінювати й систематизувати інформацію. Уміння використовувати джерела інформації для власного розвитку	Усі навчальні предмети

Назва компетентності	Сфера виявлення компетентності	Види діяльності в межах компетентності	Навчальні предмети для формування компетентності
Уміння вчитися впродовж життя	Індивідуальний досвід участі в навчальному процесі	Організація своєї праці для досягнення результату, успіху; опанування вмінь і навичок саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінювання	Усі навчальні предмети
Соціальні та громадянські	Суспільні взаємини (політика, релігія, міжнародні відносини), трудові стосунки	Здатність орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя; робити свідомий вибір та застосовувати демократичні технології прийняття індивідуальних і колективних рішень, ураховуючи інтереси й потреби громадян, представників певної спільноти, суспільства та держави. Здатність брати на себе відповідальність, ухвалювати рішення. Здатність до співпраці, уміння розв'язувати проблеми в різних життєвих ситуаціях. Опанування етики громадянських стосунків, навичок соціальної активності, функціональної грамотності. Організація власної трудової та підприємницької діяльності; оцінювання власних професійних можливостей, здатність співвідносити їх із потребами ринку праці	Історія, географія, громадянська освіта, економіка, етика, правознавство, філософія, технології та ін.
Підприємливість	Раціональна поведінка як споживача та майбутнього трударя, повноцінного громадянина своєї держави	Уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства й держави	Громадянська освіта, економіка, правознавство, математика, технології, етика, психологія та ін.
Загальнокультурна грамотність	Спілкування, толерантна поведінка в умовах культурних, мовних, релігійних та інших відмінностей між людьми й народами. Збереження соціальних, громадських і культурних традицій	Опанування усного й письмового спілкування у сфері культурних, мовних, релігійних відносин. Оцінювання найважливіших досягнень національної, європейської та світової культур	Українська мова й література, рідна мова й література, зарубіжна література, іноземні мови, предмети художньо-естетичного циклу, історія, етика, психологія та ін.

Назва компетентності	Сфера виявлення компетентності	Види діяльності в межах компетентності	Навчальні предмети для формування компетентності
Екологічна грамотність і здорове життя	Дбайливе ставлення до навколишнього середовища, економне використання природних ресурсів, збереження та зміцнення фізичного, соціального, психічного й духовного здоров'я	Здатність розумно й раціонально користуватися природними ресурсами, брати участь в охороні довкілля, вести здоровий спосіб життя у фізичній, соціальній, психічній і духовній сферах	Основи здоров'я, біологія, фізична культура, географія, екологія, хімія та ін.

Формула випускника нової української школи¹

¹ Концептуальні засади реформування середньої школи / упоряд. Л. Гриневич, О. Елькін, С. Калашнікова, І. Коберник, В. Ковтунець, О. Макаренко, О. Малахова, Т. Нанаєва, Г. Усатенко, П. Хобзей, Р. Шиян // заг. ред. М. Гриценка [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczyia.html12>

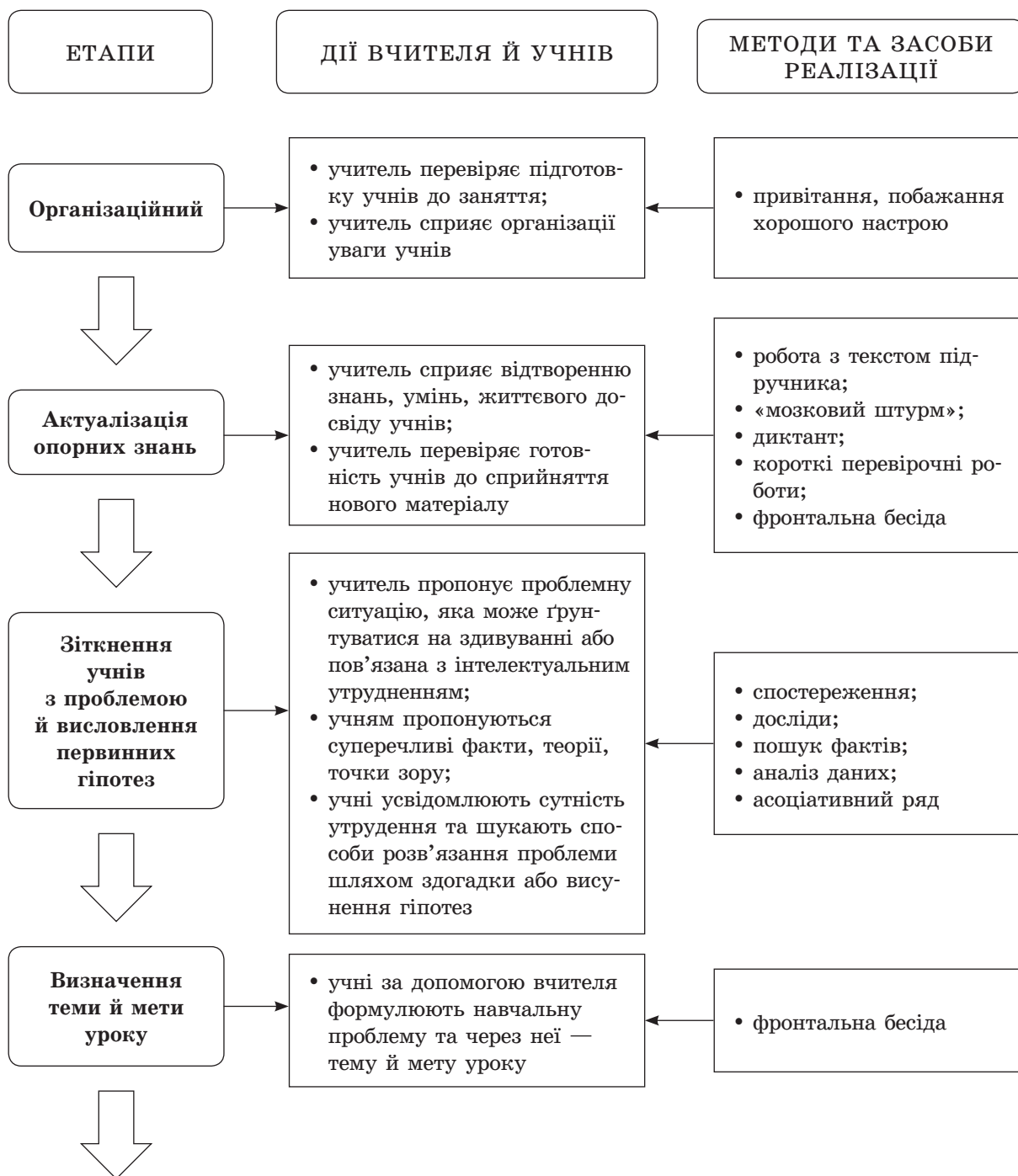
Сучасні технології навчання

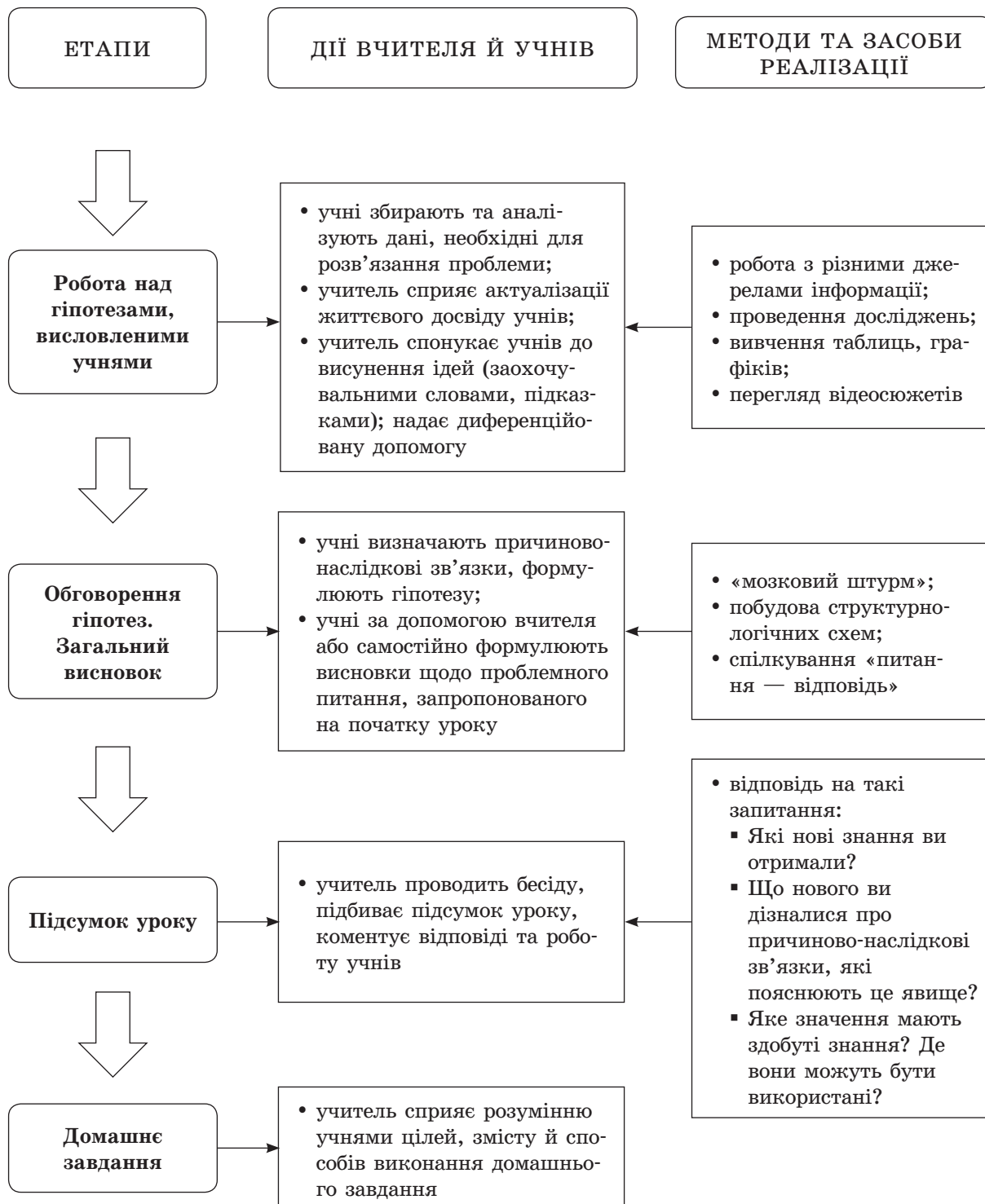
Сутність проблемного навчання

Урок у технології проблемного навчання (початок)

Урок у технології проблемного навчання (закінчення)

Сутність розвивального навчання**РОЗВИВАЛЬНЕ НАВЧАННЯ**

Це активно-діяльнісний спосіб навчання, під час якого враховуються та використовуються природні закономірності індивідуального розвитку дитини, що зумовлюють розвиток знань, умінь, навичок і способів розумових дій, самокерованих механізмів особистості, емоційно-ціннісної та діяльнісно-практичної сфер

Рівні розвитку дитини
(за Л. Виготським)

сфера актуального розвитку
(уже сформовані якості)

зона найближчого розвитку (види діяльності, які дитина ще не в змозі виконати самостійно, але може це зробити за допомогою дорослих)

Концептуальні положення (дидактичні принципи) розвивального навчання

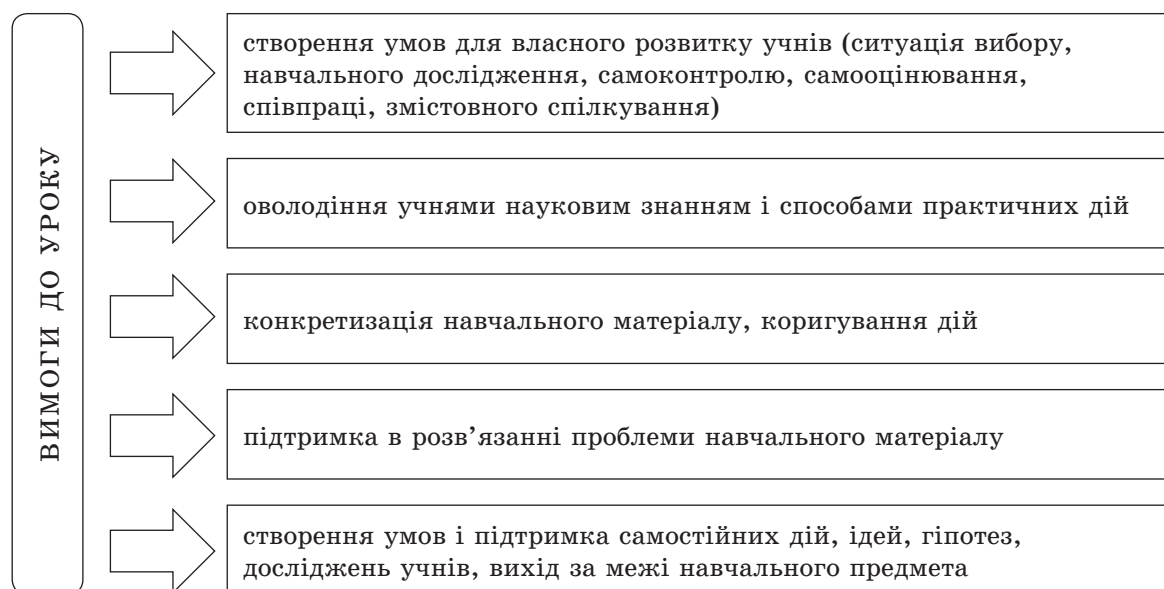
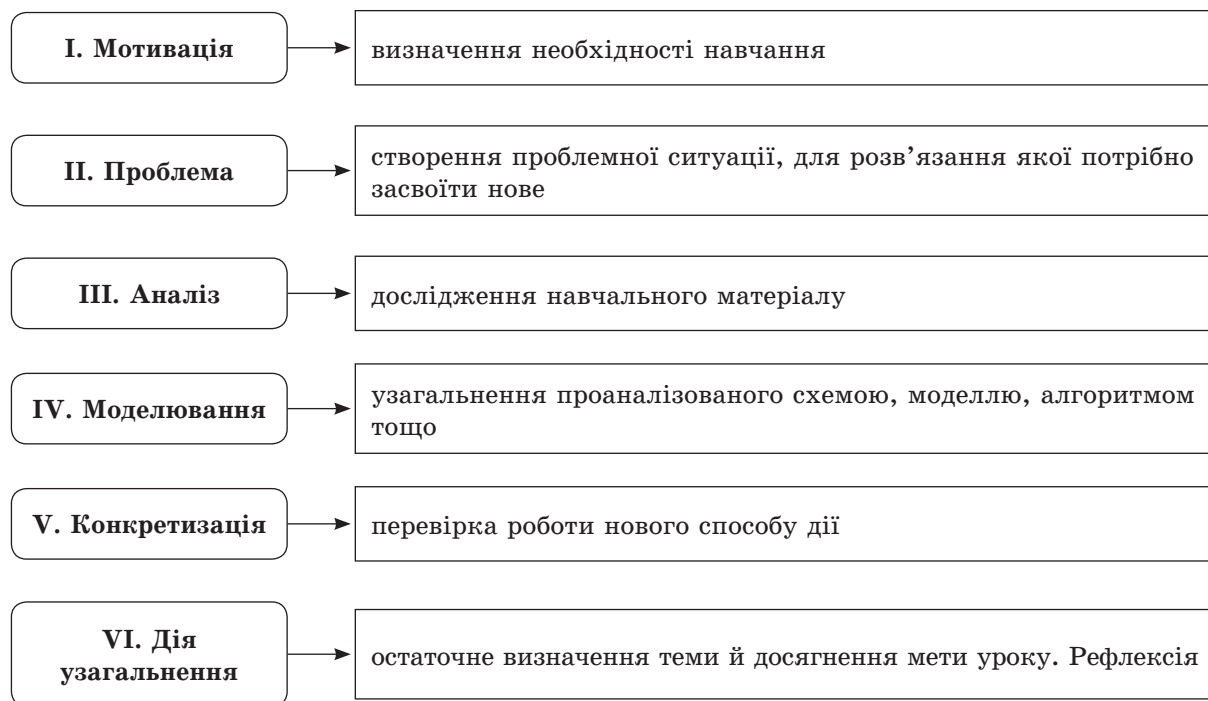
- цілеспрямований розвиток дитини на основі комплексної розвивальної системи;
- системність і цілісність змісту;
- навчання на високому рівні складності;
- просування у вивченні матеріалу швидким темпом;
- усвідомлення дитиною цінності процесу навчання;
- включення до процесу навчання не тільки раціональної, а й емоційної сфери;
- проблематизація змісту;
- варіативність процесу навчання; індивідуальний підхід;
- робота над розвитком усіх дітей як із низьким, так і з високим рівнем навчальних можливостей

Типи уроків у системі розвивального навчання (Д. Б. Ельконіна — В. В. Давидова)

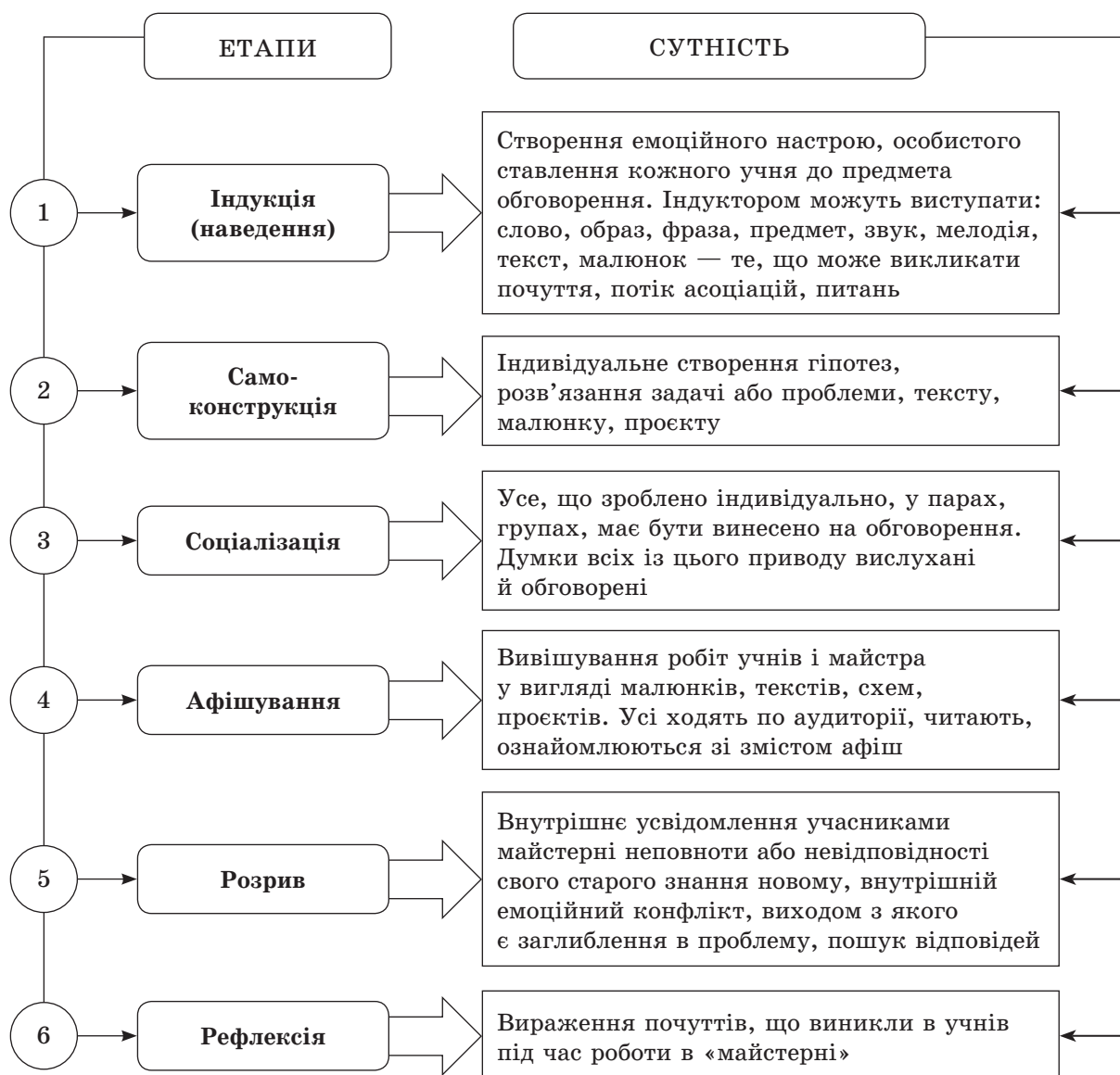
- Урок постановки навчальної задачі.
- Урок моделювання та перетворювання моделі.
- Урок побудови й розв'язання системи часткових задач (урок розв'язання окремих задач із застосування відкритого способу).
- Урок контролю.
- Урок оцінювання способу

Структура уроку в системі розвивального навчання

УРОК МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПЕРЕТВОРЕННЯ МОДЕЛІ

Проект уроку-майстерні в технології розвивального навчання

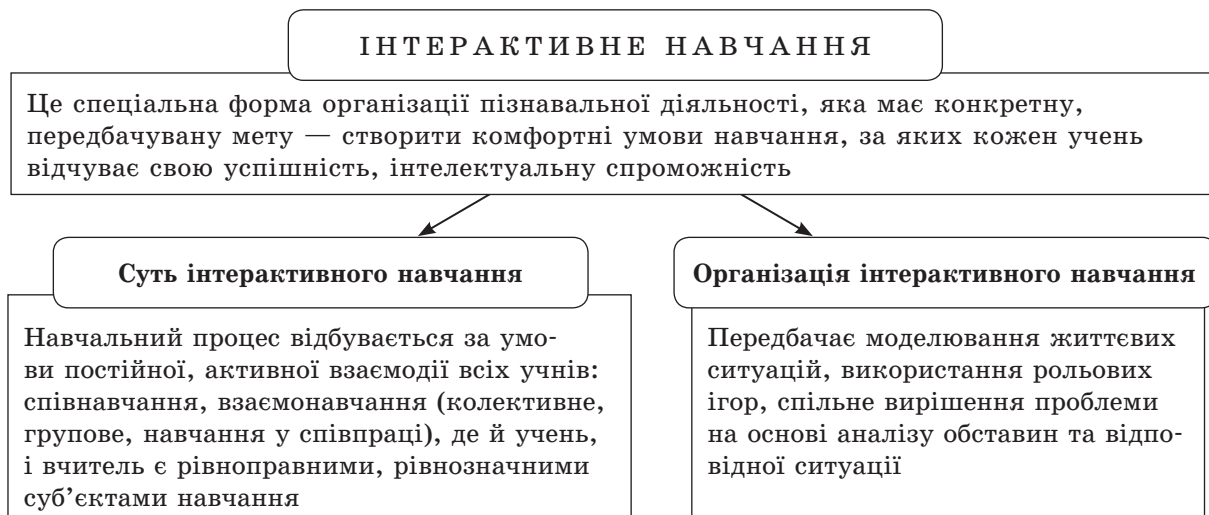

Особливості методики проведення уроку в системі розвивального навчання

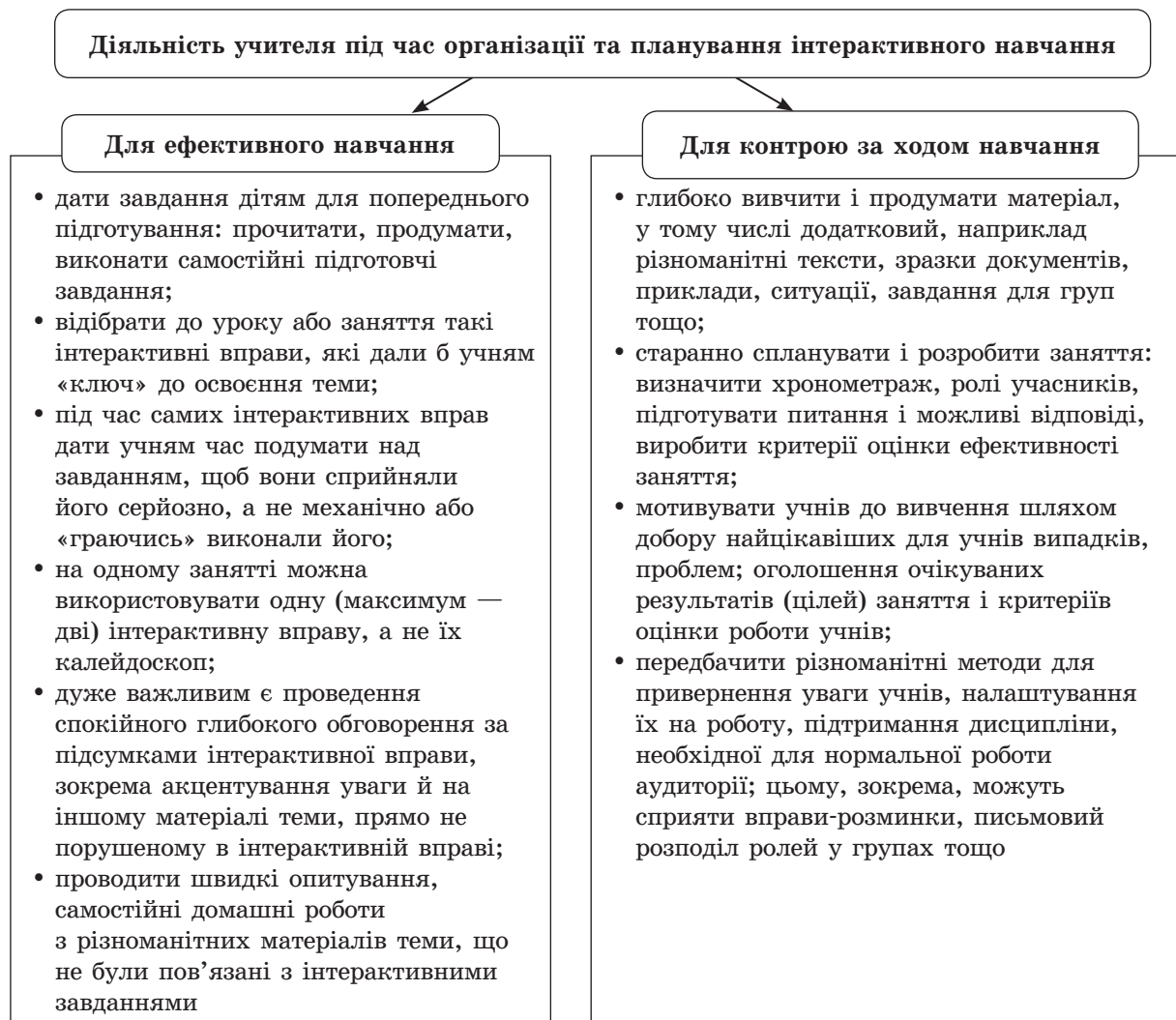
- створення атмосфери відкритості, доброзичливості, співтворчості в спілкуванні;
- включення емоційної сфери дитини в навчальний процес, звернення до почуттів, збудження інтересу до теми;
- рівність учителя й учнів у пошуку нової навчальної інформації;
- спонукання учнів до постановки питань;
- подання інформації не в повному обсязі з метою провокування почуття інформаційного голоду;
- вилучення офіційного оцінювання діяльності учнів, яке здійснюється в опосередкованій формі під час афішування робіт учнів

Методична модель пізнавального процесу в технології розвитку критичного мислення

Стадії	Дії учнів	Методичні прийоми	Приклади реалізації прийомів
Ви- клик	Аналізують свої знання з поданої теми. Демонструють первинні знання	Парна (групова) мозкова атака. Ключові терміни. Розбивка на клас-тери. Знаємо — бажаємо дізнатися — дізна-лися. Взаємоопитування. Взаємонавчання	Учні складають список того, що знають, або ставлять запитання. Три — п'ять ключових слів записати на дошці й запропонувати учням зробити припущення про їх значення. Записується слово або фраза, яка обводиться колом, і учням пропонується висловити ідеї-супутники. Зошит ділиться на три колонки: у першу учні заносять усе, що знають з теми; у другу — запитання, які поставили перед собою; у третю колонку учні записують усе, чого дізналися з тексту підручника. Два учні читають один одному текст, зупиняючись після кожного абзацу, і по черзі ставлять запитання. Коли всі члени групи прочитали абзац (про себе), «вчитель» робить наступне: 1. Підсумовує зміст. 2. Продумує запитання і пропонує дати на них відповідь членам групи. 3. Розтлумачує те, що після інших залишилося незрозумілим. 4. Робить припущення про можливий зміст наступного абзацу. 5. Ставить завдання на читання наступному учневі
Осмис- лення	Вступають безпосередньо в контакт з інформацією (читають, слухають, дивляться, проводять досліді)	Подвійні щоденники. Маркування тексту	Поділити сторінку навпіл. Ліворуч записати ту інформацію, яка вас вразила; можливо, вона викликала якісь спогади або асоціації з епізодами власного життя; здивувала або викликала протест. Праворуч дати коментарі: думки, що виникли, питання... Читаючи текст, на полях ставимо: «✓» — відомо; «+» — цікаве, несподіване; «-» — суперечило нашим знанням; «?» — незрозуміле
Роз- думи (реф- лексія)	Намагаються висловити думки своїми словами (привласнюють інформацію), вільно аргументують, обмінюються своїми ідеями з іншими (озна-йомлюються з різними уяв-леннями)	Парна мозкова атака (парне підбиття підсумків). Звертання до ключових слів. Повернення до кластерів. Знаємо — бажаємо дізнатися — дізна-лися. Маркувальна таб-лиця. Проведення дискусії	Повернення до своїх записів, порівняння міркувань до і після роботи, доповнення кластерів. У третю колонку записують усе, що дізна-лися з тексту

Структура уроку, спрямованого на розвиток критичного мислення**Сутність інтерактивного навчання (початок)**

Сутність інтерактивного навчання (закінчення)

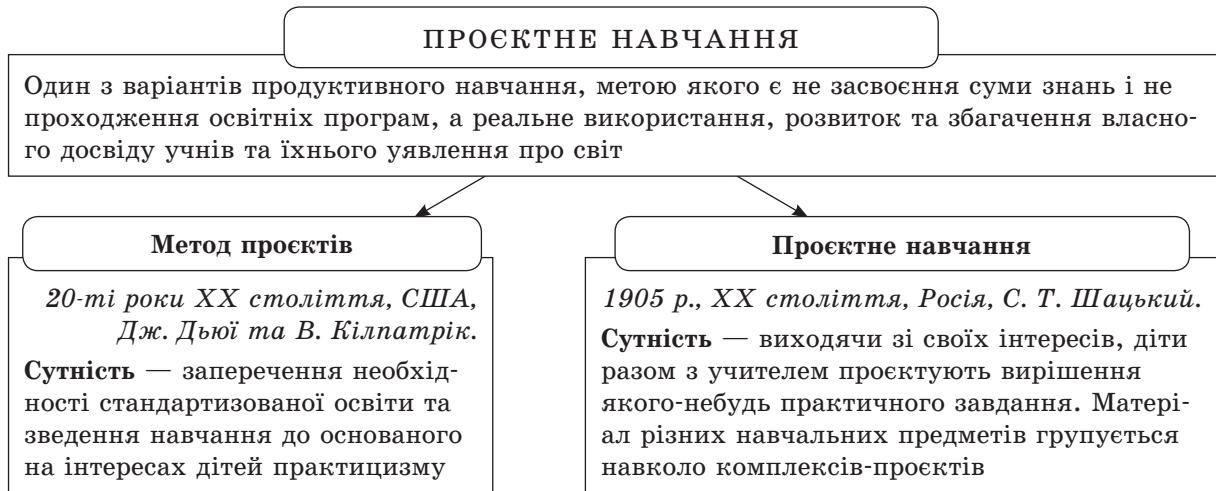

Орієнтовна структура уроку із застосуванням інтерактивних технологій (початок)

Орієнтовна структура уроку із застосуванням інтерактивних технологій (закінчення)

Сутність проєктного навчання (початок)

Сутність проєктного навчання (закінчення)

Вимоги до проєкту

- проєкт розробляється з ініціативи учнів, але тема може бути запропонована й учителем. Тема для всього класу може бути однією, але шляхи її реалізації в кожній групі можуть бути різними;
- проєкт варто робити значущим для найближчого й опосередкованого оточення учнів;
- робота з проєктом має дослідницький характер, моделює роботу в науковій лабораторії, й тому необхідно розробити апарат дослідження, обґрунтувати його;
- проєкт педагогічно значущий, тобто учні у процесі його здійснення здобувають нові знання, будують нові відносини, опановують загальнонавчальні вміння;
- проєкт заздалегідь спланований, сконструйований спільними зусиллями вчителя й учнів, але в той же час у міру його розгортання допускаються гнучкість і зміни;
- проєкт рекламується в рамках класу, паралелі, школи з метою підвищення мотивації учнів у його реалізації, розгортається його спільна значущість;
- проєкт реалістичний, має визначену практичну значимість, зорієнтований на можливості учнів; припускається широке розмаїття тем

Алгоритм роботи над проєктом

Використані та рекомендовані джерела

1. *Большакова Інна*. Розвиток критичного мислення [Текст] / Інна Большакова // Початкова освіта. Шкільний світ. — 2012. — № 44. — С. 3–8.
2. *Галата Світлана*. Хочеш змін? Дій [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://svitlanagalata.blogspot.com/2017/04/5.html> — Назва з екрана.
3. *Інтегроване навчання : тематичний і діяльнісний підходи (частина 1)*. [Електронний ресурс] / НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА : [Веб-сайт]. — 2017. — Режим доступу : <https://nus.org.ua/articles/integrovane-navchannya-tematychnyj-i-diyalnisnyj-pidhody-chastyna-1/>
4. *Методи навчання та їх класифікація* [Електронний ресурс] / С. Мартиненко, Л. Хоружа. [Електронний ресурс] / Освіта.ua : [Веб-сайт]. — 2018. — Режим доступу до ресурсу : <https://osvita.ua/school/method/780>
5. *Нова українська школа : poradnyk dlya vchytelya* / під заг. ред. Н. М. Бібік. — К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с. — Режим доступу : <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>
6. *Прийоми педагогічної техніки : посібник для вчителя* / А. О. Гін. — 13-те видання. — Х. : Вид. група «Основа», 2019. — 112 с.
7. *Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів першого класу у Новій українській школі*. Наказ МОНУ від 20 серпня 2018 р. № 924 [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. — 2018. — Режим доступу до ресурсу : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-ocinyuvannya-navchalnih-dosyagnen-uchniv-pershogo-klasu-u-novij-ukrayinskij-shkoli>
8. *Сучасні педагогічні технології в навчанні молодших школярів* / О. О. Хващевська // Молодий вчений». — 2017. — № 9.2 (49.2). — Вересень.
9. *Юрченко О. М.* Інтегровані уроки тематичних тижнів. Лайфхаки для вчителя НУШ. — Х. : Вид. група «Основа», 2018. — 141 [3] с. — (Серія «Нова українська школа»).

2.2. Педагогіка партнерства

Зміст матеріалу

Педагогічна взаємодія, форми взаємодії учнів і вчителя. Діалог з учнями як засіб партнерської взаємодії. Партнерство. Технології, що дають змогу реалізувати педагогіку партнерства в освітньому процесі (гуманноособистісна технологія, педагогіка співробітництва і технологія індивідуалізації навчання). Ранкове коло як спосіб налагодження взаємодії учнів.

Коментар

В урядових документах зазначено, що Нова українська школа працюватиме на засадах педагогіки партнерства, основою якої є спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки й учителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими односторонніми, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат.

Основні принципи цього підходу:

- повага до особистості;
- доброзичливість і позитивне ставлення;
- довіра у відносинах;
- діалог — взаємодія — взаємоповага;
- розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Це — критерії, за якими можна оцінювати якість освітнього процесу, а також і новий інструментарій навчання менеджменту. (Наприклад, під час інституційного аудиту школи.)

Необхідне чітке розуміння, як згадану відповідальність краще розподіляти. Настаюча на партнерство у школі міцно закорінена в національній педагогічній традиції. За системою Василя Сухомлинського, виховання особистості має здійснюватися через триаду «школа — сім'я — громадськість».

У своїх працях (зокрема, «Людина неповторна», «Серце віддаю дітям») ще в 1960-х роках класик педагогічної думки писав, що дитина — *це активний і самодіяльний індивід, який не «вчиться на дорослого», а живе повноцінним і цікавим життям*. Такі ідеї в Сухомлинського виникали тому, що він мав відкритий допитливий розум і мислив резонансно з провідними інтелектуалами світу. Проте в тих, хто мислив вужчими категоріями й орієнтувався на вказівки керівництва, а не на принципи, ідеї вироджувалися в доктринерство. Тривалий час наслідування ідей Сухомлинського на Батьківщині обмежувалося цитуванням.

Для реалізації принципів педагогіки партнерства школа має ініціювати нову, глибшу залученість родини до побудови освітньо-професійної траєкторії розвитку дитини. Нова школа допомагатиме батькам здобувати спеціальні знання про стадії розвитку дитини, ефективні способи виховання в дитині сильних сторін характеру і чеснот відповідно до її індивідуальних особливостей. Діалог і багатостороння комунікація між учнями, учителями та батьками змінять односторонню авторитарну комунікацію «учитель» — «учень».

Педагогіка партнерства і компетентнісний підхід потребують нового освітнього середовища. Створити таке середовище допомагають, зокрема, новітні інформаційно-комунікаційні технології. Вони підвищують ефективність роботи педагога, ефективність управління освітнім процесом, а водночас уможливають індивідуальний підхід до навчання. Нову українську школу буде підтримувати електронна платформа для створення й поширення електронних підручників і навчальних курсів для школярів та вчителів.

Цінності та принципи педагогіки партнерства покладено в основу Стандарту освіти, оновленої системи професійного розвитку вчителя, сучасної державної освітньої та кадрової політики (відбір та оцінювання педагогів).

Використані та рекомендовані джерела

1. Нова українська школа: poradnyk dlya vchytelya / під заг. ред. Н. М. Бібік. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с. — Режим доступу : <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>

2. Секція «Педагогіка партнерства». [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/konferenciyi/serpneva-konferenciya-2019/sekciya-pedagogika-partnerstva>
3. Скиба М. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ [Електронний ресурс] / Микола Скиба // Нова Українська Школа. — 2019. — Режим доступу : <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli>
4. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentasia-Roman-Stesichin.pdf>

2.3. Робота з батьками (іншими законними представниками)

Зміст матеріалу

Повноваження вчителя у взаємодії з батьками (іншими законними представниками). Особливості комунікації вчителя та батьків (інших законних представників). Партнерська взаємодія вчителя та батьків (інших законних представників) здобувачів.

Коментар

Забезпечити якість освіти можливо лише за умови партнерства школи та батьків. Тому дуже важливою є комунікація між педагогічними працівниками й батьками. Адже від рівня такої комунікації багато в чому залежить навчальний поступ дитини, її індивідуальна освітня траєкторія, адаптація до освітнього процесу. Педагогічні працівники мають повною мірою інформувати батьків про важливі аспекти освітнього процесу в закладі через доступні канали комунікації. Важливою для батьків є інформація про критерії оцінювання навчальних досягнень учнів.

Дбаючи про ефективну взаємодію з батьками, учитель має враховувати кілька чинників.

1. Доброзичливе ставлення до дитини.
Психологічний контакт з батьками легше налагодити, якщо вчитель виявляє розуміння дитини, симпатизує їй, бачить її позитивні риси.
2. Запрошення батьків до співпраці.
Доброзичливість, відкритість у спілкуванні з батьками — перший крок до співпраці з ними. З такою ініціативою має виступити вчитель, оскільки до цього його зобов'язує професійний обов'язок.
3. Визнання батьків партнерами у співпраці заради дитини.
Учитель має завжди наголошувати на важливій ролі батьків у вихованні та розвитку дитини.
4. Пошук нових форм співпраці.
Обмін думками з батьками щодо налагодження взаєморозуміння з дітьми є особливо важливим. Комунікація з батьками може відбуватись у різних формах. Це насамперед індивідуальні зустрічі, бесіди. Важливою є онлайн-комунікація за допомогою соціальних мереж або інтерактивної інтернет-платформи.

Питання комунікації з батьками мають періодично розглядати в закладі освіти. Оцінити рівень комунікації педагогічних працівників з батьками можна шляхом проведення анкетування педагогів і батьків. Постійний і регулярний процес комунікації сприяє більш свідомому зануренню батьків в освітній процес.

Використані та рекомендовані джерела

1. *Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ.* [Електронний ресурс] / Нова Українська Школа : [Веб-сайт]. — Режим доступу : <https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli>
2. *Нова українська школа: poradnyk dlya vchytelya* / під заг. ред. Н. М. Бібік. — К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с. — Режим доступу : <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>
3. *Сівак Н. А.* Налагодження партнерської взаємодії між батьками та вчителями сучасної початкової школи / Н. А. Сівак // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. — 2015. — 8 (52). — С. 410–429.
4. *Рибіна Т. А.* Забезпечення системного підходу до роботи з батьками // Т. А. Рибіна / Таврійський Вісник Освіти. — 2017. — № 1 (57). — С. 152–171.

2.4. Педагогічна діагностика

Зміст матеріалу

Особливості психічного та особистісного розвитку молодшого школяра в освітньому процесі. Формувальне та підсумкове оцінювання навчальних досягнень учнів.

Коментар

Використання оцінювання в балах як мірила оцінювання має не завжди позитивний ефект для визначення навчальних досягнень учнів, оскільки не залишає шансу для дітей, які потребують підтримки. Якщо за шкалою оцінювання їхні бали дуже низькі, то який би прогрес вони не мали, усе одно вважатимуться учнями з невисокими досягненнями. Тому розподіл учнів за результатами їхньої діяльності в класі призведе лише до демотивації та втрати інтересу до навчання.

Математична шкала для оцінювання теж не завжди дає бажаний результат. Підсумкове оцінювання як середнє арифметичне отриманих балів не може відтворити індивідуальний прогрес учня. Тому, необхідно шукати такі підходи в оцінюванні, які б ураховували індивідуальний поступ учня.

Ці та багато інших аспектів щодо оцінювання узагальнено й викладено в «Методичних рекомендаціях щодо оцінювання результатів навчання учнів 1–4-х класів закладів загальної середньої освіти» (Наказ МОНУ від 13.07.2021 р. № 813).

Саме формувальне оцінювання рекомендовано як інструмент для відстеження особистісного розвитку учнів й ходу опановування ними навчального досвіду.

Особливості формувального оцінювання:

- націлене на визначення індивідуальних досягнень кожного учня;
- не передбачає порівняння навчальних досягнень різних учнів;
- широко використовує описове оцінювання;
- застосовує зрозумілі критерії оцінювання, за якими оцінюють учня, він стає свідомим учасником процесу оцінювання і навчання;
- забезпечує зворотний зв'язок — отримання інформації про те, чого учні навчилися, а також про те, як учитель реалізував поставлені навчальні цілі;
- визначає вектор навчання: виконавши завдання, учні дізнаються про те, якого рівня вони наразі досягли й у якому напрямі їм потрібно рухатися далі.

З метою впровадження формувального оцінювання учитель використовує такі передумови:

- ставить перед учнями виклики у вигляді пошуку причиново-наслідкових зв'язків, розгляду проблемних задач, реалізації проєктів;
- спонукає учнів до самостійного мислення та конструювання відповіді;
- заохочує до обґрунтування думок і способу міркування;
- пропонує чіткі критерії оцінювання;
- формує в учнів розуміння, що будь-яке явище або процес потрібно розглядати всебічно;
- розвиває критичне мислення учнів.

У формувальному оцінюванні переважає оцінювання описове, спрямоване на індивідуальний прогрес учня. Тому вивчити впровадження формувального оцінювання в систему оцінювання навчальних досягнень учнів можна, спостерігаючи за проведенням навчальних занять.

Під час спостереження за проведенням навчального заняття звертають увагу на такі аспекти роботи вчителя:

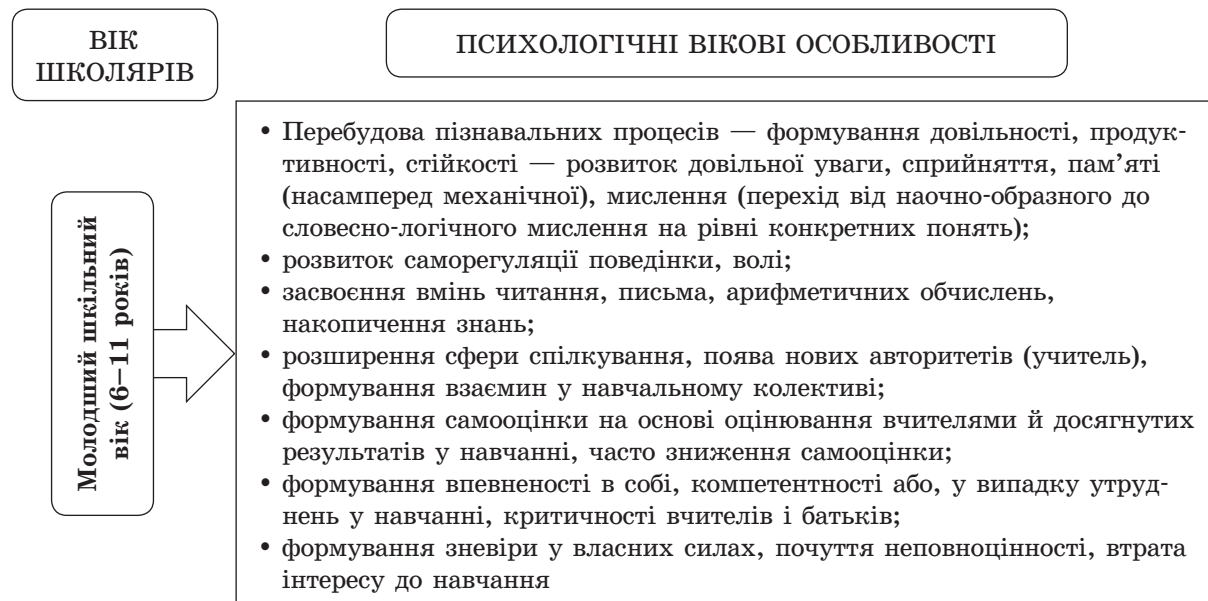
- учитель визначає, що потребує виправлення або покращення в роботі учня;
- указує напрями виправлення помилок та подальшої роботи учня;
- заохочує учнів до роботи в парах та до кооперативної (групової) роботи.

Формувальне оцінювання тісно пов'язане з уточнювальними запитаннями вчителя: «Чому? Яким чином? Як?». Важливо пам'ятати, що такі запитання вчитель має ставити як у разі отримання неправильної відповіді, так і в разі отримання правильної. Це робиться для того, щоб визначити й оцінити глибину розуміння теми, проблеми.

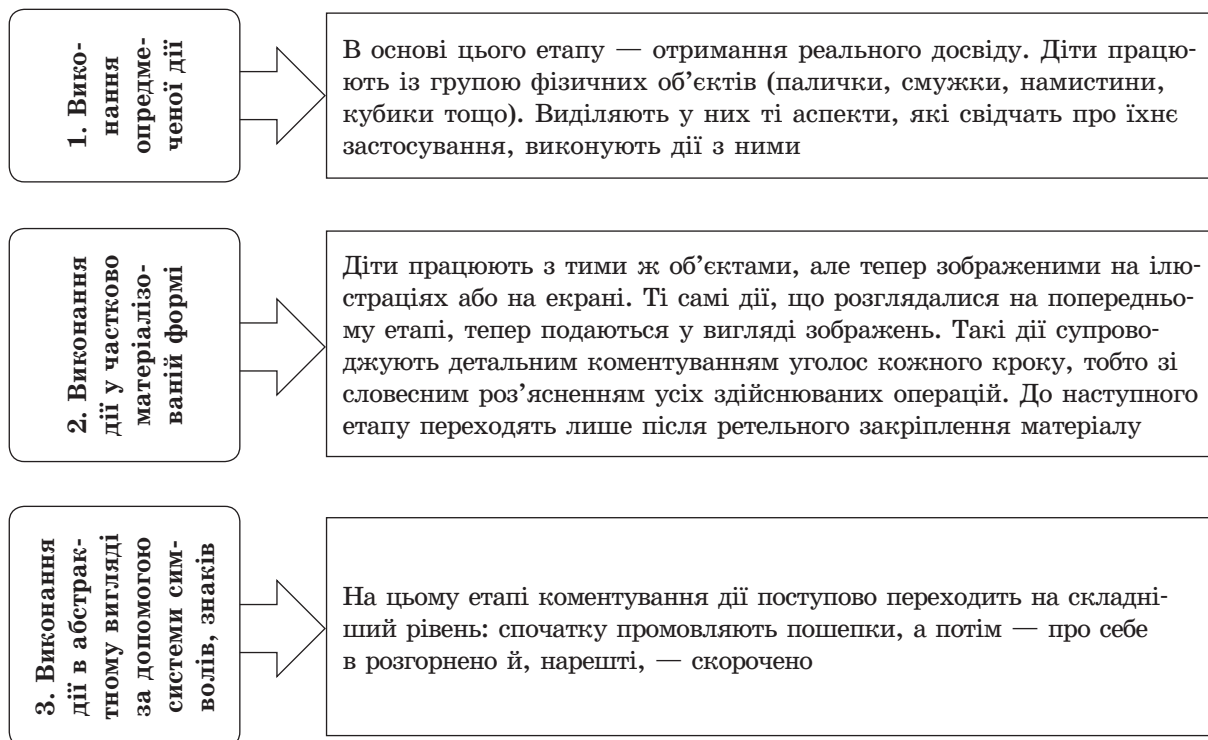
Дуже важливим для впровадження формувального оцінювання є вироблення чітких критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів. Зміст критеріїв має бути зрозумілим учням і батькам, тобто викладеним зрозумілою та доступною мовою. Критерії оцінювання необхідно довести до відома учнів. Розроблені й оприлюднені критерії оцінювання допомагають учням самостійно оцінювати якість своєї роботи. Чим конкретніше представлені критерії оцінювання, тим краще учень розумітиме, що йому потрібно зробити для успішного виконання завдання. Індивідуальний прогрес учня можна забезпечити також шляхом спільного з учнями вироблення критеріїв.

Додаток до розділу

Вікові особливості школярів

Етапи розвитку пізнавальних інтересів

Вікові особливості шестирічної дитини

Фізичні особливості

- Добре стежить очима під час читання;
- краще розуміє роль пальців як інструментів;
- галаслива в класі;
- постійно кудись поспішає — рухливість є характерною особливістю цього віку;
- любить розгойдуватися на задніх ніжках стільця й часто падає з нього;
- учиться розрізняти праве й ліве;
- швидко втомлюється, часто хворіє;
- швидко розвиваються зуби — гризе олівці, нігті;
- полюбляє гуляти на свіжому повітрі, займатися гімнастикою

Соціальні особливості

- Прагне бути першою;
- виявляє дух суперництва й ентузіазм;
- подеколи здається невдячною, невдахою або нечемною, вигадує правила;
- здається, що вона прагне все робити правильно, але часто виходить за межі;
- розквітає у відповідь на похвалу чи заохочення, невдачі сприймає дуже важко;
- має величезну здатність до отримання задоволення, любить сюрпризи;
- велике значення мають друзі;
- школа заміняє домівку як найважливіший фактор;
- любить працювати

Мовленнєві особливості

- Любить пояснювати різні речі, показувати й говорити;
- полюбляє жартувати й відгадувати загадки;
- голосно й збуджено говорить;
- часто скаржиться

Пізнавальні особливості

- Любить ставити запитання;
- любить нові ігри, ідеї;
- любить розфарбовувати, малювати;
- найкраще навчається, роблячи відкриття;
- більше подобається процес, ніж результат;
- береться за більшу кількість справ, ніж може зробити;
- краще розуміє особливі стосунки й функціональні відносини;
- починає розуміти минуле, якщо воно пов'язане з теперішнім;
- починає виявляти інтерес до оволодіння навичками й методами навчання

Труднощі в навчанні першокласників

Труднощі	Причини	Рекомендації
Неуважність	1. Низький рівень розвитку довільності. 2. Переважає ігрова мотивація навчання. 3. Низький рівень концентрації та стійкості уваги. 4. Інші психологічні причини	1. Формуванню довільної уваги сприяє участь дитини в сюжетно-рольових іграх, образотворчій діяльності тощо. 2. Навчання має відбуватися через гру. 3. Утримати увагу учня може емоційне, виразне мовлення педагога. 4. Допомога психолога (діагностика, коригувально-розвивальна програма, вправи на розвиток уваги на уроці)
Непосидючість	1. Низький рівень розвитку довільності. 2. Індивідуально-психологічні особливості особистості. 3. Інші психологічні причини	Формуванню довільності сприяє участь дитини в сюжетно-рольових іграх, образотворчій діяльності тощо
Неможливість одразу зрозуміти пояснення	1. Несформованість прийомів навчальної діяльності. 2. Слабка концентрація уваги. 3. Низький рівень розвитку сприйняття. 4. Низький рівень розвитку загального інтелекту. 5. Інші психологічні причини	1. Для сприйняття навчального завдання потрібна система занять — сюжетно-рольових ігор. 2. Уміння розв'язувати задачі залежить від здатності стати на позицію іншого, яка формується в спілкуванні з іншими дітьми через систему занять — ігор за правилами. 3. Потрібно вчити «бачити» інших, показувати можливість переходу з однієї позиції на іншу в певній ситуації
Неохайне ведення зошита	1. Слабкий розвиток тонкої моторики пальців рук. 2. Несформованість прийомів навчальної діяльності. 3. Недостатній обсяг уваги. 4. Низький рівень розвитку пам'яті	1. Розвиток моторики пальців рук за допомогою спеціальних вправ. 2. Допомога психолога (діагностика, коригувально-розвивальна програма, вправи на розвиток уваги на уроці)
Будь-яке завдання необхідно повторити кілька разів, перш ніж учень почне його виконувати	1. Низький рівень концентрації та стійкості уваги. 2. Низький рівень довільності. 3. Несформованість уміння виконувати завдання за усною інструкцією дорослого. 4. Несформованість передумов навчальної діяльності	1. Формуванню довільності сприяє участь дитини в сюжетно-рольових іграх, образотворчій діяльності тощо. 2. Для прийняття навчального завдання потрібна система занять — сюжетно-рольових ігор. 3. Уміння розв'язувати задачі залежить від здатності стати на позицію іншого, яка формується в спілкуванні з іншими дітьми, дорослими

Труднощі	Причини	Рекомендації
Погане орієнтування в зошиті	1. Низький рівень розвитку сприйняття й орієнтування в просторі. 2. Низький рівень розвитку довільності. 3. Слабкий розвиток дрібної мускулатури кистей рук	1. Розвиток моторики пальців рук за допомогою спеціальних вправ. 2. Допомога психолога (діагностика, коригувально-розвивальна програма, вправи на розвиток уваги на уроці). 3. Формуванню довільної уваги сприяє участь дитини в сюжетно-рольових іграх, образотворчій діяльності тощо
Постійно відволікається на уроках, заважає під парту, грається, їсть	1. Несформованість ставлення до себе як школяра. 2. Переважання ігрової мотивації навчання. 3. Індивідуально-психологічні особливості особистості. 4. Низький рівень концентрації та стійкості уваги. 5. Низький рівень довільності. 6. Несформованість прийомів навчальної діяльності	1. Урахування індивідуальних особливостей учня. 2. Допомога психолога (діагностика, коригувально-розвивальна програма, вправи на розвиток формування ставлення до себе як школяра)
Страх запитувати вчителя	1. Знижена самооцінка. 2. Можливі проблеми в сім'ї. 3. Внутрішній стресовий стан. 4. Індивідуально-психологічні особливості особистості	1. Не треба знижувати самооцінку дитини. 2. Учителю не слід використовувати авторитарний стиль. 3. Створювати ситуацію успіху на уроці. 4. Робота з батьками

Відставання в психічному розвитку шестирічних учнів

Причини відставання	Характерні риси
Педагогічна занедбаність	<i>Зумовлена:</i> • умовами життя й вихованням дитини; • тривалим дефіцитом інформації в дитини; • відсутністю психічної стимуляції (коли найкраще розвиваються ті чи інші психічні якості дитини)
Затримка психічного розвитку (ЗПР)	<i>Особливості:</i> • у дітей немає порушень окремих аналізаторів і значних ушкоджень мозкових структур; • наявна незрілість складних форм поведінки, цілеспрямованої діяльності на фоні швидкої втомлюваності та виснажливості; • порушення працездатності
Розумова відсталість	Особливий розвиток мислення, якому притаманний недостатньо високий рівень довільної уваги, стійкості у сприйнятті та аналізі явищ, обмеження уяви

Особливості розвитку й вивчення пізнавальних процесів у молодших школярів

Пізнавальний процес	Вікові особливості	Методики для діагностики
Відчуття	- Підвищується тонкість суглобово-мускульних відчуттів, які відіграють важливу роль у виробленні рухових навичок; - продовжує підвищуватися гострота зорових відчуттів; - зростає гострота звуку (що сприяє успішному вивченню іноземних слів); - поступово розвивається фонематичний слух, зростає його тонкість і точність	Методики на тип відчуття
Сприйняття	- Характерна мала диференційованість; - невміння управляти своїм сприйняттям	Методики на тип сприйняття
Пам'ять	- Інтенсивно розвиваються всі види пам'яті (короткострокова, довгострокова й операційна), а також процеси пам'яті; - активно формується довільне запам'ятовування; - виникає необхідність освоєння спеціальних цілеспрямованих дій із запам'ятовування — за-своєння мнемотехнічних прийомів	Методики «Оцінювання слухової пам'яті», «Оцінювання зорової пам'яті», «Характеристика динамічних особливостей процесу запам'ятовування» тощо
Мислення	- Набуває наочно-образного характеру; - формуються елементи понятійного мислення й розумові операції; - мислення в поняттях потребує допомоги уявлень і на них будується	Методики «Формування понять», «Матриця Равенна», «Уміння рахувати подумки» та ін.
Уява	Розвиток відбувається в таких напрямках: - збільшується розмаїтість сюжетів; - перетворюються якості й окремі характеристики предметів і персонажів; - створюються нові образи; - з'являється здатність передбачати послідовні моменти перетворення одного стану в інший; - з'являється здатність керування сюжетом	Методики «Вербальна фантазія», «Малюнок», «Скульптура» тощо
Увага	- Переважає мимовільна увага; - слабкий розподіл уваги; - обсяг уваги — 4–6 об'єктів; - невміння швидко переключати увагу; - тісний зв'язок з емоціями й почуттями	Методики «Визначення стійкості уваги», «Оцінювання розподілу уваги», «Визначення обсягу уваги» тощо
Мовлення	- Процес оволодіння рідною мовою, багатством її словника й граматичних форм, необхідних для розуміння кожною людиною інших людей, і вміння висловити свої думки, бажання, переживання; - розвиток у процесі повсякденного спілкування дитини з дорослими й однолітками; - велика роль слухання, читання, міркування — специфічних форм мовленнєвої діяльності; - особливе значення освоєння письма	Методика «Виявлення активного й пасивного словникового запасу»

Аналіз розвитку на уроках пізнавальних процесів у учнів

Пізнавальні процеси	Завдання, спрямовані на розвиток пізнавального процесу	Прийоми, які вчитель використовує в роботі	Особливості діяльності учня
Сприйняття	1. Прослуховування аудіо-записів або перегляд відеозаписів й виконання пропонуваного завдання. 2. Робота з підручником з виконання певного завдання	1. Використання аудіо-й відеозаписів. 2. Демонстрація відеоматеріалу. 3. Використання іншої наочності	1. Слухове й зорове сприйняття технічних засобів навчання. 2. Цільове вивчення наочності. 3. Виконання завдання під час роботи з книгою
Увага	1. Визначення мети уроку. 2. Постійна робота кожного учня з урахуванням індивідуальних особливостей (у тому числі використання карток)	1. Раціональний темп уроку. 2. Використання різних форм роботи учнів, зокрема ігрових	1. Підтримка довільної уваги. 2. Розподіл уваги. 3. Концентрація уваги під час виконання індивідуального завдання
Пам'ять	1. Звертання до раніше вивченого матеріалу. 2. Ознайомлення з новим матеріалом. 3. Завдання на закріплення нового матеріалу	1. Акцент на формулюванні завдань уроку. 2. Використання значеннєвих асоціацій для запам'ятовування нових складних слів. 3. Використання механічного запам'ятовування простих нових слів	1. Перевірка наявних знань. 2. Складання асоціацій. 3. Повторення основних питань уроку
Мислення	Усні й письмові завдання та вправи на розумові операції (порівняння, узагальнення, класифікацію, абстрагування тощо)	1. Постановка проблеми з виконання завдання. 2. Різномірне індивідуальне домашнє завдання	Виконання усних і письмових завдань (контроль і самоконтроль)

План спостереження за особливостями процесів пам'яті

Теоретичні аспекти пам'яті	Програма спостереження на уроці	Конкретні приклади
<i>Пам'ять</i> — це запам'ятовування, збереження і відтворення (упізнавання) того, що було в минулому досвіді людини. <i>Види пам'яті</i>: образна, емоційна, словесно-логічна, рухова. <i>Особливості</i>: мимовільна, довільна, довгострокова, короткочасна, послідовна. <i>Індивідуальні відмінності</i>: швидкість, точність, організованість, обсяг. <i>Умови продуктивності пам'яті</i>: мета діяльності; установка на довгострокове запам'ятовування; темп викладу нового матеріалу; організація активної діяльності; наочність із використанням різних аналізаторів (зорового, слухового, рухового); зв'язок із практикою; мнемотехнічні прийоми; повторення; узагальнення	1. Які види запам'ятовування використовує учень під час викладу домашнього завдання?	Механічне запам'ятовування використовується для заучування формулювань законів, понять, а значеннєве запам'ятовування — для відповіді на поставлене вчителем запитання, у процесі якого необхідно узагальнити, порівняти тощо знання з цього матеріалу
	2. Як учитель сприяє полегшенню запам'ятовування матеріалу?	Використання опорних схем, складання алгоритмів, стисле конспектування
	3. Які мнемотехнічні прийоми використовує вчитель під час викладу нового матеріалу?	
	4. Як учитель розвиває різні види пам'яті на уроці?	Для розвитку словесно-логічної пам'яті для запам'ятовування пропонуються поняття, терміни, схеми, формули; для розвитку емоційної пам'яті робиться акцент на виразності й почуттях школяра

План спостереження за розумовою діяльністю учнів на уроці під час формування понять

Теоретичні аспекти мислення	Програма спостереження на уроці	Конкретні приклади
<i>Мислення</i> — це процес пізнання, що полягає в абстрактному, узагальненому й опосередкованому відбитті фактів і явищ, у встановленні зв'язків і відносин між ними. <i>Функції мислення</i>: забезпечує розуміння проблеми, розв'язування задач.	1. Які поняття необхідно сформулювати вчителю в учнів на конкретному уроці?	Чітке формування мети уроку. На дошці записані нові поняття
	2. Як було поставлене перед учнями розумове завдання? Яке значення в розумовій діяльності має ясність завдання? Чи викликав учитель у дітей інтерес до цього завдання? Яке значення має емоційне ставлення школярів до розумової діяльності для його успішного виконання?	Використання рефлексії та самоаналізу, що допомагають більш повному осмисленню матеріалу

Теоретичні аспекти мислення	Програма спостереження на уроці	Конкретні приклади
<i>Види мислення:</i> за формою — наочно-дієве, наочно-образне й абстрактно-логічне; за характером розв’язуваних задач — теоретичне і практичне; за ступенем розгорнення — дискурсивне та інтуїтивне; за ступенем новизни й оригінальності — творче й репродуктивне. <i>Розумові якості:</i> аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, конкретизація, класифікація, абстрагування. <i>Якості розуму:</i> самостійність, гнучкість, широта, глибина, критичність, швидкість	3. Із чого почалася робота з оволодіння поняттям? Чи була використана наочність? Як учитель організував сприйняття школярів? Чи були під час сприйняття виокремлені істотні ознаки предметів? Як учитель працював над виокремленням істотних ознак? Які уявлення склалися в учнів після сприйняття наочного приладдя?	Використання різних інтерактивних методів навчання (дискусія, «мозковий штурм», ігрове моделювання, інтерв’ю, робота в групах)
	4. Як учитель використав наявні в дітей уявлення і раніше сформовані поняття з тієї сфери дійсності, до якої належать поняття, що формуються на цьому уроці? Яке значення мають уявлення в процесі формування понять?	Постановка проблемного завдання. Учні дається можливість запропонувати свої шляхи розв’язання проблеми
	5. Які розумові операції допомогли учням опанувати нові поняття? Яку роль відіграють аналіз, синтез, порівняння, абстракція, узагальнення в цьому процесі? Які властивості предметів виділяли учні в процесі аналізу? Як учитель спрямовував думку учнів на виокремлення істотного? Як учні користувалися порівняннями та яке завдання ставили перед собою в процесі порівняння? Чим були спричинені утруднення під час узагальнення? Як учитель допоміг школярам абстрагуватися, відволікатися від конкретних предметів та їхніх несуттєвих ознак для узагальнення істотних властивостей цих предметів?	Використання питань, що містять конкретні факти для переосмислення інформації
	6. Яку роль у розумовій діяльності школярів відіграли питання вчителя (ставили перед дітьми завдання, спонукали до виконання потрібної розумової операції)?	Використання питань на уточнення інформації, а також питань із «відкритим закінченням», що допомагають глибше осмислити матеріал
	7. Як учитель перевіряв засвоєння учнями поняття? У чому виявилася розумова операція конкретизації?	Пропонування питань, що допомагають осмислити ситуацію з різних точок зору
	8. Яке значення в процесі розумової діяльності учнів мало мовлення вчителя й самих учнів? Чи чітко було сформульоване вчителем завдання? Чи зрозуміли його учні? Як формулювання вчителем питання позначалося на відповідях учнів?	Використання прийому «активний слухач»

Оцінювання результатів навчання учнів 1-4-х класів¹

Оцінювання	Це процес отримання даних про стан сформованості результатів навчання учнів, аналіз отриманих даних та формулювання на його основі суджень про об'єкт, який оцінюють
Мета оцінювання	Створення сприятливих умов для розвитку талантів і здібностей кожної дитини, формування у неї компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей та потреб, а також визначення ступеня якості освітнього процесу та шляхів підвищення його ефективності
Основні функції оцінювання	Формувальна, діагностувальна, мотиваційно-стимулювальна, розвивальна, орієнтувальна, коригувальна, прогностична, констатувальна, виховна
Пріоритетні функції оцінювання	Формувальна функція оцінювання — відстеження динаміки навчального поступу учня/учениці, визначення його/її навчальних потреб та подальше спрямування освітнього процесу на підвищення ефективності навчання з урахуванням виявлених результатів навчання
	Діагностувальна функція оцінювання — дає можливість виявити стан набутого учнями досвіду навчальної діяльності відповідно до поставлених цілей, з'ясувати передумови стану сформованості отриманих результатів, причини виникнення утруднень, скоригувати процес навчання, відстежити динаміку формування результатів навчання та спрогнозувати їх розвиток
Об'єкт оцінювання	Об'єктом оцінювання є результати навчання і процес їх досягнення учнями — це знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, набуті у процесі навчання, виховання та розвитку, які можна ідентифікувати, спланувати, виміряти і оцінити та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів
Об'єктивні результати навчання	Це знання про предмети і явища навколишнього світу, взаємозв'язки і відношення між ними, уміння та навички оперувати знаннями, уміння застосовувати набутий досвід навчальних дій, досвід творчої діяльності, що відображено в обов'язкових/очікуваних результатах навчання, визначених в освітній програмі закладу загальної середньої освіти
Особистісні надбання учня/учениці	Це активність, ініціативність; старанність, наполегливість; комунікабельність, здатність співпрацювати; самостійність, відповідальність; ціннісні ставлення, які він/вона виявляє у процесі досягнення результату навчання
Оцінка	Це показник досягнень навчально-пізнавальної діяльності учня/учениці і має допомагати учню/учениці усвідомлювати власні успіхи і шляхи подолання утруднень
Вербальна оцінка	Це оцінювальне судження про досягнення учня/учениці
Рівнева оцінка	Це оцінювальне судження про досягнення учня/учениці із зазначенням рівня результату

¹ За матеріалами Наказу Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 р. № 813 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1–4 класів закладів загальної середньої освіти»

Рекомендації щодо вираження результатів оцінювання учня/учениці	• Особистісні надбання у 1–4 класах — виражати вербальною оцінкою; • об'єктивні результати навчання у 1–2 класах — виражати вербальною оцінкою; • об'єктивні результати навчання у 3–4 класах — виражати або вербальною оцінкою, або рівневою оцінкою за вибором закладу загальної середньої освіти на підставі рішення його педагогічної ради
Формувальне оцінювання	• Розпочинають з перших днів навчання у школі і триває постійно; • спрямовують на з'ясування індивідуальних проблем в опануванні учнем програмовим матеріалом та запобігання утруднень на подальших етапах навчання; • задля цього учителю доцільно здійснювати постійне спостереження за динамікою розвитку особистісних якостей учня/учениці та рівня сформованості у нього певних навчальних дій що співвідносяться з очікуваними результатами; • сприяє формуванню впевненості щодо власних можливостей та навичок учіння; • за потреби коригує навчальний поступ учня/учениці; • доцільно здійснювати в психологічно комфортних умовах, що передбачають рівноправний діалог між учнем/ученицею та вчителем; • оцінювальну діяльність, зазвичай, розпочинають із самооцінювання учнем/ученицею власної роботи (або взаємооцінювання результатів навчання учнями) і завершують оцінюванням результату учителем
Тематичні діагностувальні роботи	• Проводять у межах формувального оцінювання за результатами опанування певної програмової теми/частини теми (якщо тема велика за обсягом)/кількох тем чи розділу протягом навчального року; • є засобом зворотного зв'язку стосовно опанування учнями частиною очікуваних/обов'язкових результатів навчання з метою оперативного регулювання та коригування освітнього процесу задля підвищення його ефективності.
Підсумкове оцінювання	• Об'єктом підсумкового оцінювання є результати навчання учня/учениці за рік; • під час підсумкового оцінювання доцільно зіставляти навчальні досягнення учнів з очікуваними результатами навчання, визначеними в освітніх програмах закладів загальної середньої освіти, з урахуванням Орієнтовної рамки оцінювання; • основою для підсумкового оцінювання результатів навчання за рік можуть бути результати виконання <i>тематичних діагностувальних робіт</i>, записи <i>оцінювальних суджень</i> про результати навчання, зафіксовані на носіях зворотного зв'язку з батьками, спостереження вчителя у процесі формувального оцінювання; • рекомендовано визначати підсумкову оцінку за рік з урахуванням динаміки досягнення того чи іншого результату навчання
Індивідуалізована діагностувальна робота	• Це <i>індивідуальна робота під час уроку</i> з виявлення стану сформованості тільки тих результатів, які учень хоче покращити; • може бути запропонована учителем у разі висловлення бажання учнів (їхніх батьків) покращити отримані результати

Підсумкова (річна) оцінка	• Рекомендовано визначати з урахуванням індивідуалізованої діагностувальної роботи (якщо така проводилась) за умови, якщо виконання індивідуалізованої діагностувальної роботи засвідчує покращення результату навчання. • фіксують у класному журналі і свідоцтвах досягнень учнів
Державна підсумкова атестація здобувачів початкової освіти	• Проводять наприкінці 4 класу; • з метою моніторингу якості освітньої діяльності закладів освіти та/або якості освіти; • результати ДПА не впливають на підсумкову оцінку за рік

Алгоритм діяльності вчителя під час організації формувального оцінювання

1. Формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей	Учитель спільно з учнями розробляє й обговорює цілі уроку (заняття). Ціль має бути вимірною, щоб через оцінювання була можливість з'ясувати, на якому рівні вона досягнута
2. Визначення разом з учнями критеріїв оцінювання	Обговорення з учнями критеріїв оцінювання робить оцінювальну діяльність прозорою і зрозумілою та сприяє формуванню позитивного ставлення до неї. Під час добору критеріїв оцінювання для кожного конкретного навчального завдання слід враховувати, що критерії — це набір якісних характеристик результату навчання, які використовують для формулювання оцінювального судження щодо нього
3. Формування суб'єктної позиції учнів у процесі оцінювання	Для організації самооцінювання і взаємооцінювання можна використовувати різноманітні інструменти зворотного зв'язку. Зворотний зв'язок має бути зрозумілим і чітким, доброзичливим та своєчасним. Важливо не протиставляти дітей одне одному. Доцільно акцентувати увагу лише на позитивній динаміці досягнень дитини. Труднощі у навчанні бажано обговорювати з учнем індивідуально, аби не створювати ситуацію колективної зневаги до дитини. Під час взаємооцінювання доцільно формувати вміння коректно висловлювати думку про результат роботи однокласника, ділитись досвідом щодо його покращення. Це сприяє розвитку критичного мислення, формуванню адекватного ставлення до зауважень і рекомендацій, зміцнює товариськість та відчуття значущості кожного
4. Створення умов для формування умінь учнів аналізувати власну навчальну діяльність (рефлексія)	Під час навчальної діяльності пропонуємо спрямовувати учнів на спостереження своїх дій та дій однокласників, осмислення своїх суджень, дій, учинків з огляду на їх відповідність меті діяльності й визначення кроків подальшого навчання з метою покращення результатів
5. Корегування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання	Корекція виконаної роботи має бути одним із важливих елементів процесу поетапного формування навчальних дій. Учитель може повернути увагу школяра через алгоритм виконання завдання; зразок, на основі якого виконувалося завдання; орієнтувальне запитання тощо. Вибір інструментів корекції здійснюють з урахуванням психологічних особливостей дитини та рівня опанування нею навчального матеріалу. Під час корекції доцільно надавати перевагу індивідуальній роботі

Використані та рекомендовані джерела

1. Наказ Міністерства освіти і науки України від 13.07.2021 р. № 813 «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти». [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України : [Веб-сайт]. — 2021. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-osinyuvannya-rezultativ-navchannya-uchniv-1-4-klasiv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>
2. Застосування діагностичних мінімумів у діяльності працівників психологічної служби [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України : [Веб-сайт]. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/minimumi.pdf>
3. Кабан Л. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у новій українській школі [Електронний ресурс] / Л. В. Кабан. — Режим доступу : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=4471
4. Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації». [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України : [Веб-сайт]. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/1-komplekt-programmediatsiya.pdf>
5. Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П. Формувальне оцінювання : від теорії до практики // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. — 2013. — № 6. — С. 45–57 [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/6327/1/Morze_N_Barna_O_Vember_V_IITNZ_6_2013_IS.pdf
6. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / під заг. ред. Н. М. Бібік. — К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с.
7. Освітня програма гуртка «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації». [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України : [Веб-сайт]. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/2-programagurtok.pdf>

2.5. Про академічну доброчесність

Основні принципи академічної доброчесності:

- старанність, самостійність у навчанні;
- відповідальність за власні вчинки й чесне здобуття оцінок;
- толерування думок інших, взаємоповага та підтримка;
- гідна й моральна поведінка під час навчального процесу та поза ним.

До порушень академічної доброчесності належать:

- плагіат;
- списування;
- хабарництво;
- фальсифікація результатів досліджень;
- необ'єктивне оцінювання;
- складання іспитів підставними особами.

Наслідки тривалих та системних порушень академічної доброчесності:

- знецінення університетських дипломів у країні, невизнання їх за кордоном;
- складності, що зазнають випускники університетів під час пошуків хорошої роботи, оскільки роботодавці не довіряють системі вищої освіти;
- зниження якості медичного обслуговування;
- стагнація науки, знецінення наукового потенціалу держави;
- гальмування розвитку економіки;
- втрата країною авторитету у світі.

Чому академічна доброчесність важлива:

- забезпечує довіру до результатів навчання;
- передбачає здобуття знань і розвиток власних здібностей;
- забезпечує чесний вступ до університету, а в перспективі — хорошу роботу;
- сьогодні світ глобалізований: щоб навчатися за кордоном, потрібно дотримуватися принципів академічної доброчесності.

Що робити, щоб розвинути систему академічної доброчесності в школі?

Ідентифікуйте проблеми

Якщо є учні чи класи, які не дотримують принципів академічної доброчесності, треба обговорювати це і з учнями, і з класними керівниками. Учнім треба наголошувати, що, коли вони списують чи дають списати комусь, розвиток неможливий.

Залучіть усіх зацікавлених

Це може бути учнівське самоврядування чи батьки, які хочуть стати на захист академічної доброчесності. Також це можуть бути всі педагоги, які підтримують подібні ідеї.

Обговоріть і створіть положення про дотримання академічної доброчесності

Затвердіть положення в школі, щоб на нього можна було посилалися. Для цього варто звернутися до законів «Про освіту» і «Про повну загальну середню освіту». Там зазначено, що вважається порушенням академічної доброчесності та як сприяти її дотриманню.

Після того як положення буде затверджено, важливо повідомити всім, які дії згідно з ним вважаються недоброчесними і якими будуть санкції за порушення. Інколи створюють окремі положення для вчителів і учнів, але можна створити і спільне.

Моніторинг

Важливо не тільки впроваджувати зміни, а й спостерігати за ними: аналізувати динаміку дотримання чи недотримання правил і реагувати.

Використані та рекомендовані джерела

1. Академічна доброчесність — як її пояснити учням і створити систему в школі [Електронний ресурс] / Нова Українська Школа : [Веб-сайт]. — Режим доступу : <https://nus.org.ua/articles/akademichna-dobrochesnist-yak-yiyi-poyasnyty-uchnyam-i-stvoryty-systemu-v-shkoli/>

2. Довідник з академічної доброчесності для школярів [Електронний ресурс] / ХНУ ім. В. Н. Каразіна : [Веб-сайт]. — Режим доступу : <https://www.univer.kharkov.ua/docs/work/dovidnyk-SAUP.pdf>
3. Стаття 43. Забезпечення академічної доброчесності у сфері загальної середньої освіти. Закон України «Про повну загальну середню освіту», із змінами № 764-IX від 13.07.2020 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України : [Веб-сайт]. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

3. Створення освітнього середовища

В. В. Капленко, О. Ю. Педос

3.1. Здоров'язбережувальне освітнє середовище

Зміст матеріалу

Вимоги до створення здоров'язбережувального освітнього середовища. Санітарно-гігієнічні вимоги до організації освітнього процесу в школі. Сучасні проблеми й головні завдання безпеки життєдіяльності. Основні причини травматизму та методи їх зниження. Вплив мікрокліматичних умов, освітлення, шуму, вібрації, електромагнітних випромінювань та інших факторів виробничого середовища на організм людини та її працездатність. Вимоги до дотримання техніки безпеки та організаційні заходи щодо попередження ураження людей електричним струмом. Пожежна безпека й система заходів, що запобігають пожежам та вибухам, правила евакуації людей. Протидія булінгу.

Коментар

Вимоги до створення здоров'язбережувального освітнього середовища

Освітнє середовище в початкових класах має бути безпечним місцем, де діти відчуватимуть себе захищеними під час навчальної діяльності. Окрім цього, воно має відтворювати філософію Концепції «Нова українська школа».

Освітнє середовище має належати дітям. Усі діти заслуговують навчатися в такому середовищі, де забезпечуються їхні потреби — базові потреби, потреби в навчанні, додаткові потреби (для дітей з особливими освітніми потребами). У такому освітньому середовищі є баланс між навчальними видами діяльності, ініційованими вчителем, та видами діяльності, ініційованими дітьми. Таке середовище забезпечує дітям можливості робити власний вибір, розвивати нові та вдосконалювати наявні практичні навички, здобувати нові знання, формувати й виявляти своє позитивне ставлення до інших.

Отже, освітнє середовище створюють для заохочення самовизначення дітей у класі та розвитку їхніх здібностей і можливостей, оскільки відомо, що люди, які контролюють те, що відбувається з ними, краще адаптовані до життя.

Необхідною умовою для здійснення якісного освітнього процесу є наявність у закладі необхідних приміщень та засобів навчання. Оптимальна кількість приміщень та їх площі визначена проектною потужністю закладу. Розподіл приміщень за функціональним призначенням або зміна способів їх використання належить до компетенції керівника закладу.

Функціональні групи приміщень у закладі загальної середньої освіти:

- навчальні (навчальні кабінети (лабораторії) з лаборантськими, майстерні);
- фізкультурно-спортивні;
- актова зала;
- бібліотека;
- приміщення для харчування;
- адміністративні;
- спеціалізовані (медіатека, ресурсна кімната, кабінети психолога, соціального педагога, логопеда, методичні кабінети тощо);
- допоміжні та підсобні (вестибюль, рекреації, гардероби, санвузли).

Кабінети початкової школи мають бути забезпечені наочно-дидактичним матеріалом — демонстраційним і для індивідуальної/групової роботи учнів, який виготовлено з безпечних та якісних матеріалів.

Санітарно-гігієнічні вимоги до організації освітнього процесу в школі

Структура та тривалість навчального року, навчального тижня, навчального дня, занять, відпочинку між ними, форми організації освітнього процесу визначають відповідно до статті 10 Закону України «Про повну загальну середню освіту».

Організація освітнього процесу не повинна призводити до перевантаження учнів та має забезпечувати безпечні, нешкідливі та здорові умови здобуття освіти.

Гігієнічні правила складання розкладу навчальних занять

Найвища активність розумової діяльності в дітей шкільного віку припадає на інтервал часу з 10-ї до 12-ї години. Цей час характеризується найбільшою ефективністю засвоєння матеріалу за найменших психофізичних затрат організму.

Вивчення предметів, що вимагають значного розумового напруження, для учнів 1–4 класів слід проводити на 2–3-му навчальних заняттях.

Неоднакова розумова діяльність учнів і в різні дні навчального тижня: її рівень зростає до середини тижня і є низьким на початку (понеділок) і в кінці (п'ятниця) тижня.

Розподіл навчального навантаження протягом тижня встановлюють таким чином, щоб найбільший його обсяг припадав на вівторок, середу. У ці дні в розклад закладу освіти вносять навчальні предмети, що потребують великого розумового напруження, або ті, які не вимагають значного навантаження, але в більшій кількості, ніж в інші дні тижня.

Вивчення нового матеріалу, виконання завдань для підсумкового оцінювання найкраще проводити на 2–4-му навчальному занятті посеред тижня.

Навчальні предмети, що вимагають інтенсивної самопідготовки учнів у позанавчальний час, не можна групувати в один день у розкладі занять.

Навчальний день не може починатися раніше 8-ї години, початок занять у другу зміну — не пізніше 14-ї години. У закладах освіти, що працюють у дві зміни, навчання учнів 1–4 класів має бути організовано в першу зміну.

Безперервна навчальна діяльність учнів (тривалість навчальних занять) не може перевищувати: у 1-му класі — 35 хв, 2–4-х класах — 40 хв.

Упродовж навчальних занять, які поєднують у собі психічне, статичне, динамічне навантаження на окремі органи і системи та на весь організм загалом, роблять вправи з рухової активності для зняття локального стомлення і вправи з рухової активності загального впливу.

Рекомендована тривалість перерв між навчальними заняттями для учнів 1–4-х класів — не менше 15 хв, великої перерви — 30 хв (для прийому їжі). Замість однієї великої перерви можна влаштувати дві перерви по 20 хв після другого та третього навчальних занять — для учнів 1–4-х класів.

Розклад навчальних занять має враховувати оптимальне співвідношення навчального навантаження протягом тижня, а також чергування протягом дня й тижня навчальних занять з навчальних предметів природничо-математичного, суспільно-гуманітарного циклів із навчальними предметами художньо-естетичного, фізкультурно-оздоровчого та технологічного циклів.

Під час щонайменше однієї з перерв необхідно організувати умови для харчування та активного відпочинку учнів, рекомендовані прогулянки на відкритому повітрі.

У групах продовженого дня учнів початкової школи прогулянка на відкритому повітрі має становити не менш ніж 1,5 години протягом дня (за умов зовнішньої температури повітря не нижче 10 °С).

Рекомендована тривалість виконання завдань для самопідготовки учнів у позанавчальний час не більше 1 години в 3–4 класах. Учням 1–2 класів обов'язкові завдання для самопідготовки в позанавчальний час не рекомендуються.

За надзвичайних погодних умов, а також надзвичайних ситуацій засновники закладу освіти можуть самостійно приймати рішення про тимчасове призупинення навчання учнів.

Гігієнічні вимоги до навчальних приміщень та їх обладнання

Колір поверхні стелі, стін, меблів навчальних приміщень, фізкультурно-спортивних та інших приміщень, які використовують в освітньому процесі, має бути неяскарих кольорів, допускається наявність яскравих елементів.

Усі матеріали, що використовують для оздоблення приміщень закладу освіти, мають бути безпечними для здоров'я дітей.

Залежно від призначення навчальних приміщень використовують різні види навчальних меблів.

Рекомендовано, щоб розміщення робочих столів учнів у навчальних приміщеннях було таким, яке забезпечуватиме лівостороннє природне освітлення робочих місць. Допускається кругове або інше розміщення робочих столів учнів за умови забезпечення достатнього рівня освітленості робочих місць учнів.

У разі розміщення робочих столів учнів рядами необхідно розміщувати меблі в класній кімнаті прямокутної конфігурації з дотриманням таких відстаней:

- між зовнішньою стіною і першим рядом робочих столів учнів 0,6–0,7 м (у будівлях із цегли допускається 0,5 м);

- між рядами двомісних робочих столів учнів — не менше 0,6 м;
- між III рядом робочих столів учнів і внутрішньою стіною або шафами, що стоять біля стіни, не менше 0,7 м;
- між переднім робочим столом учнів і демонстраційним столом не менше 0,8 м;
- від передньої стіни з класною дошкою до передніх робочих столів учнів не менше 2,4–2,6 м;
- від задніх робочих столів учнів до задньої стіни не менше 0,65 м (якщо задня стіна зовнішня — не менше 1,0 м);
- від задніх робочих столів учнів до шаф, які стоять уздовж заднього краю стіни — не менше 0,8 м;
- між столом педагогічного працівника й переднім робочим столом учнів — не менше 0,5 м;
- найбільша відстань останнього місця від класної дошки — 9 м;
- висота нижнього краю дошки над підлогою для учнів 1-го класу має становити 0,7–0,8 м, 2–4-х класів — 0,75–0,8 м.

Для профілактики порушень постави не менше 2-х разів на рік учнів пересаджують на інші ряди, не порушуючи відповідності групи меблів їхньому зросту та з урахуванням гостроти зору й слуху.

У класних кімнатах поперечної та квадратної конфігурації, у яких меблі розміщують у 4 ряди, потрібно збільшити відстань від дошки до першого ряду робочих столів учнів (не менше 3 м), щоб забезпечити кут розглядання до 35 градусів. Відстань від першого ряду робочих столів учнів до зовнішньої стіни має бути 0,8–1,0 м, між рядами робочих столів учнів — 0,6 м, від задніх робочих столів учнів до шаф біля внутрішньої стіни — 0,9–1,0 м.

Учні з патологією органу зору (корегованою та/або некорегованою) мають сидіти за першими робочими столами в першому ряду (від світлонесучої стіни). Школярів з пониженим слухом розміщують за першими та другими робочими столами крайніх рядів. Учні, які часто хворіють на простудні захворювання, ревматизм, ангіну, розміщують у третьому ряду (біля внутрішньої стіни).

Місця для учнів із особливими освітніми потребами мають бути обладнані відповідно до потреб дитини.

Навчальні приміщення для учнів 1-4 класів розміщуються окремо від навчальних приміщень учнів 5-11(12) класів.

У разі обладнання навчальних приміщень початкової школи місцем для відпочинку учнів (ігровим осередком) з килимами для сидіння та гри, стільцями, кріслами або подушками з м'яким покриттям, вони повинні легко очищатися.

Вимоги до організації роботи з технічними засобами навчання

При використанні технічних засобів навчання (далі —ТЗН) під час проведення навчального заняття потрібно чергувати види навчальної діяльності. Безперервна тривалість навчальної діяльності з ТЗН упродовж навчального заняття має бути: для учнів 1 класів — не більше 10 хвилин; для учнів 2–4 класів — не більше 15 хвилин.

Після занять із застосуванням ТЗН проводяться вправи з рухової активності та вправи гімнастики для очей.

Вплив факторів виробничого середовища на організм людини та її працездатність

Повітряно-тепловий режим

Мікроклімат — це сукупність показників робочого місця, що впливають на тепловий обмін дитини. Нормуються оптимальні й допустимі умови виробничого середовища.

Чистота повітря в приміщеннях закладів освіти забезпечується:

- відповідністю кількості учнів до нормативної наповнюваності відповідно до вимог статті 12 Закону України «Про повну загальну середню освіту»;
- регулярністю вологого прибирання приміщень з використанням мийних засобів та дезінфекційних засобів, які зареєстровані відповідно до вимог Порядку державної реєстрації (перереєстрації) дезінфекційних засобів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03 липня 2006 року № 908;
- використанням всіх видів провітрювання (наскрізне, кутове, однобічне);
- чистотою та справністю систем вентиляції.

У приміщеннях закладів освіти:

- відносна вологість повітря має бути 40–60 %;
- температура повітря в класних кімнатах 17–20 °С, у рекреаціях 16–18 °С, в спальних приміщеннях 18–20 °С; у вестибюлі, гардеробі 16–19 °С; у санітарних вузлах 17–21 °С; у душових не нижче 25 °С.

Навчальні приміщення провітрюють на перервах за відсутності дітей у приміщеннях. Тривалість провітрювання визначається погодними умовами за наведеною таблицею.

Температура повітря вулиці в градусах Цельсія	Тривалість провітрювання приміщень (хв)	
	на малих перервах	на великих перервах та між змінами
від +10 до +6	4–10	25–30
від +5 до 0	3–7	20–30
від 0 до –5	2–5	15–25
від –5 до –10	1–3	10–15
нижче –10	1–1,5	5–10

Рекреації провітрюють під час навчальних занять. До початку занять і після їх закінчення необхідно здійснювати наскрізне провітрювання навчальних приміщень.

У теплу пору року доцільно проводити заняття з прочиненими вікнами в режимі провітрювання.

Установлення в закладі освіти додаткових систем, що впливають на мікроклімат приміщення, має бути забезпечене відповідним і своєчасним сервісним обслуговуванням та заміною витратних матеріалів.

Усі приміщення та обладнання закладу освіти підлягають щоденному вологому прибиранню, у тому числі: підвіконня, підлога, опалювальні прилади (або захисні решітки), меблі, класні дошки. Вологе прибирання навчальних приміщень проводять після закінчення останнього навчального заняття, спортивних залів — після кожного навчального заняття та після закінчення навчальних занять і занять секцій.

Освітлення та його вплив на організм людини

Серед факторів зовнішнього середовища, що впливають на організм, світло займає одне з перших місць. Воно діє не тільки на орган зору, а й на організм у цілому, впливаючи на різноманітні фізіологічні процеси обміну речовин.

У дітей, які дуже мало часу проводять на свіжому повітрі у світлу пору доби, розвивається ультрафіолетова недостатність, що передусім проявляється зниженням умісту в крові неорганічного фосфору, зменшенням сили м'язів. Знижена працездатність м'язів спини, а також м'язів очного яблука сприяє розвитку сколіозу та короткозорості.

Світловий потік має падати на робоче місце зліва.

Для захисту від прямих променів сонця, запобігання перегріву навчальних приміщень, вікна повинні бути облаштовані сонцезахисними засобами (підйомно-поворотними жалюзі, ролетами тощо), які легко очищаються від пилу.

Забороняється розміщувати на підвіконні навчальних приміщень рослини, які перешкоджають доступу прямого сонячного світла.

Для забезпечення оптимального природного освітлення навчальних приміщень необхідно мити вікна не менше 2-х разів протягом навчального року.

У навчальних приміщеннях необхідно передбачити систему загального штучного освітлення, що забезпечується штучним освітленням лампами з електронною пуско-регулювальною апаратурою зі спектром кольоровипромінювання: білий, тепло-білий, природно-білий. В одному приміщенні слід використовувати лампи однієї колірної температури.

Для освітлення найбільш віддалених від вікон робочих столів у навчальних приміщеннях слід передбачати окреме включення усіх рядів електроламп.

Допустимий рівень шуму

Шум — це одна з форм фізичного (хвильового) забруднення навколишнього середовища. Зазвичай шум нас дратує: заважає працювати, відпочивати, думати. Негативна дія шуму на життєдіяльність людини відома давно. Гучні звуки сприймаються не тільки слуховими органами, а й шкірою, серцем, органами дихання. Шум збуджує людину, є причиною виділення в її кров великої кількості гормонів (наприклад, адреналіну), тим самим спричиняє виникнення почуття страху та небезпеки.

Допустимий рівень шуму такий: на вулиці вдень — 70 дБ, уночі — 40 дБ; у квартирі вдень — 40 дБ, уночі — 30 дБ. Шум у 110 дБ призводить до шумового сп'яніння, шум у 155 дБ викликає опіки, а у 185 дБ — призводить до смерті.

Зменшення рівня шуму поліпшує самопочуття людини та підвищує продуктивність праці.

Вплив вібрації на організм людини

Не менш важливе значення для здоров'я і самопочуття людини має вібрація. *Вібрація* — це коливання твердих тіл, частин апаратів, машин, устаткування, споруд, що сприймаються організмом людини як струс. Часто вібрації супроводжуються шумом.

Вібрація впливає на:

- центральну нервову систему;
- шлунково-кишковий тракт;
- вестибулярний апарат;
- викликає запаморочення, оніміння кінцівок;
- захворювання суглобів.

Захист від природних радіонуклідів та шкідливих хімічних речовин

Уміст біологічних та хімічних речовин у повітрі приміщень будівлі закладів освіти з елементами повного внутрішнього оздоблення та оснащення не повинні перевищувати середньодобові гранично допустимі концентрації або орієнтовно безпечні рівні впливу, установлені діючими гігієнічними нормативами для атмосферного повітря.

Сучасні проблеми й головні завдання безпеки життєдіяльності

Однією з умов безпечного освітнього середовища є знання та дотримання учнями й працівниками закладу вимог охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки.

Важливо, щоб заходи з ознайомлення з правилами пожежної безпеки проводилися з урахуванням вікових особливостей учнів. Для учнів початкової школи бажано проводити заняття в ігровій формі, під час яких діти мають засвоїти правила поведінки в умовах надзвичайних ситуацій, дізнатися про пожежників та їхню роботу.

Шкільний травматизм посідає третє місце після побутового та вуличного.

Три основні групи причин шкільного травматизму

1. Поведінка дітей, що пов'язана з недостатнім рівнем координації рухів, недостатністю знань про небезпеку, про можливі наслідки своїх дій тощо. У віковому аспекті найбільш травмонезбезпечним вважають вік від 6 до 12 років, що пов'язано з підвищеною емоційністю дітей у цей період і недостатньо розвиненою в них здатністю до самоконтролю.
2. Дії однолітків під час гри, спортивних змагань, жартів тощо.
3. Травмонезбезпечні ситуації, спричинені дорослими, — неналежний догляд за дітьми, порушення правил безпеки тощо.

Випадки дитячого травматизму найчастіше трапляються на уроках фізичної культури, трудового навчання, а також під час перерв, у класах, коридорах та на пришкольній території.

Питання, які мають бути предметом постійної уваги керівника закладу та працівників:

- безпечність території та обладнання ігрових і спортивних майданчиків (неушкодженість покриття спортивних та ігрових майданчиків, відсутність ям, справність обладнання, відсутність отруйних, колючих рослин);
- безпечність приміщень закладу (незахаращеність коридорів та рекреацій, маркування на сходах і перилах);
- справність інвентарю та меблів;
- дотримання вчителями та іншими працівниками закладу правил і вимог щодо охорони праці та безпеки життєдіяльності на уроках;
- знання та вміння педагогічних працівників надавати першу (домедичну) допомогу;
- постійна профілактична робота з учнями.

Напрями роботи з профілактики дитячого травматизму

1. Створення травмонезбезпечного середовища, у якому перебувають діти.
2. Вироблення в дітей безпечної поведінки в різних життєвих ситуаціях.

3. Загартовування та фізичний розвиток дітей, спрямований на зміцнення кістково-м'язової системи й вироблення координації рухів.

Роботу з профілактики травматизму необхідно проводити диференційно, залежно від віку учнів. Заходи щодо профілактики травматизму потрібно включати в план виховної роботи, який контролює керівництво школи. У планах має бути представлений комплекс заходів з профілактики всіх видів травматизму.

Планувати роботу слід окремо для учнів молодших, середніх і старших класів.

Для школярів *молодшого віку* найбільш важливим є навчання, тобто повідомлення системи знань про заходи безпеки та вироблення на їх основі усвідомлених навичок поведінки. З дітьми проводять бесіди, у яких може взяти участь лікар, медична сестра, учитель. Мова та зміст бесіди мають бути доступні для розуміння дитини, тривати не більше 30-35 хвилин. Максимально слід використовувати різні наочні засоби, які для учнів молодших класів найбільш переконливі: картинки, ілюстрації в книгах, плакати, листівки.

Одним з пріоритетних завдань школи є формування в учнів стійких навичок безпечної поведінки на вулицях і дорогах.

Основною формою профілактики дитячого травматизму в школі є інструктування з техніки безпеки і педагогів, і учнів. Іншими формами є регулярне проведення профілактичних бесід з учнями та їхніми батьками про необхідність дотримання правил поведінки в школі й вимог до одягу та взуття учнів, складання графіка чергування вчителів та учнів старших класів у коридорах і рекреаціях школи, здійснення контролю за відповідністю умов навчання санітарно-епідеміологічним правилам.

Методи зниження травматизму

Для усунення причин травматизму необхідно здійснювати пропаганду, виховання та освіту в галузі безпеки, формувати навички і прийоми безпечних дій.

Психологічною причиною підвищеного травматизму є та обставина, що діти схильні до недооцінки небезпеки, підвищеного ризику, необдуманих учинків.

Вимоги до дотримання техніки безпеки та організаційні заходи щодо попередження ураження людей електричним струмом

- Не торкатися відкритих і неогороджених струмоведучих частин електроприладів, комп'ютерного обладнання та оргтехніки, оголених або з пошкодженою ізоляцією проводів.
- Не вмикати в електромережу і не вимикати прилади мокрими або вологими руками.
- Дотримуватися послідовності вмикання та вимикання приладів, не порушувати технологічні процеси.
- Не залишати без нагляду увімкнені в електромережу прилади, зокрема й ТЗН, персональний комп'ютер та іншу оргтехніку.
- Не пересувати увімкнені в електричну мережу прилади, у тому числі ТЗН, персональний комп'ютер та іншу оргтехніку.
- Не складати на електроприлади папір, речі та інші предмети.
- Не вимикати пристрої ривком за шнур живлення.
- Не намагатися виконати ремонт увімкненого в мережу електрообладнання.
- Не згинати й не затискувати електричні з'єднувальні кабелі, дроти (шнури).

Вимоги безпеки в разі виникнення аварійних ситуацій

У разі отримання травми вчитель, який працює в кабінеті початкових класів, зобов'язаний припинити роботу, покликати на допомогу, скористатися аптечкою першої допомоги, повідомити директора школи (за його відсутності — іншу посадову особу) і звернутися до медичного пункту.

У разі отримання травми іншим працівником або учнем необхідно надати йому першу домедичну допомогу. За необхідності викликати швидку медичну допомогу за телефоном 103 й повідомити про факт травмування директору закладу загальної середньої освіти. Забезпечити до початку розслідування збереження обстановки на місці події, а якщо це неможливо (існує загроза життю та здоров'ю присутніх) — фіксування обстановки шляхом складання схеми, протоколу, фотографування або іншим методом.

У разі задимлення або загоряння негайно припинити роботу, вимкнути в щитку відповідне електрообладнання, евакуювати дітей з кабінету до безпечного місця, сповістити голосом про пожежу та вручну задіяти автоматичну пожежну сигналізацію (АПС), викликати пожежну охорону за телефоном 101, повідомити безпосередньо директору школи (за його відсутності — іншій посадовій особі). Якщо відсутня загроза життю, ужити заходів до ліквідації пожежі за допомогою первинних засобів пожежогасіння.

Використовуючи вогнегасник, не можна спрямовувати в бік людей струмінь вуглекислоти й порошку. Користуючись вуглекислотним вогнегасником, не братися рукою за його розтруб, щоб уникнути обмороження. Якщо загорілося електроустаткування, для його гасіння слід застосовувати тільки вуглекислотні або порошкові вогнегасники.

У разі аварії (прориву) у системі опалення або водопостачання необхідно вивести дітей з навчального кабінету, повідомити про те, що сталося, заступнику директора з адміністративно-господарської частини (завгоспу) закладу загальної середньої освіти.

Учитель, який працює в кабінеті початкової школи, зобов'язаний сповістити безпосередньо директора закладу загальної середньої освіти (за його відсутності — іншу посадову особу) про будь-яку ситуацію, що загрожує життю та здоров'ю учнів і працівників школи; заступника директора з адміністративно-господарської частини — про несправність електрообладнання, меблів, систем водопроводу, опалення та каналізації, а також засобів пожежогасіння.

У разі загрози або виникнення осередку небезпечного впливу техногенного характеру слід керуватися відповідними інструкціями про порядок дій та планом евакуації.

Протидія булінгу

Булінг (цькування) — дії учасників освітнього процесу, що полягають у психологічному, фізичному, економічному чи сексуальному насильстві. Такі дії вчиняються стосовно дитини чи дитиною стосовно інших учасників освітнього процесу, унаслідок чого може бути заподіяна шкода психічному чи фізичному здоров'ю потерпілого. Булінг може здійснюватись також із застосуванням засобів електронних комунікацій.

ЮНІСЕФ визначає булінг (від англ. *to bull* — переслідувати) як небажану агресивну поведінку дітей шкільного віку, що призводить до цькування дитини іншою дитиною чи групою дітей з метою приниження, залякування та демонстрації сили.

**МІНІСТЕРСТВО
ЮСТИЦІЇ**

Булінг

НЕ булінг

ознаки:

Сторони мають чіткі ролі: агресор і постраждала сторона

Повторюваність, з метою приниження

Нерівність сил

Ролі учасників не розподілені

Поодинокі випадки, без мети завдати шкоди

Вільне вираження думок кожної сторони

Для того щоб зрозуміти, чи є булінгом той чи інший випадок, потрібно проаналізувати ролі сторін та мету їхніх дій

**МІНІСТЕРСТВО
ЮСТИЦІЇ**

Чим конфлікт відрізняється від булінгу?

Конфлікт	vs	Булінг
• Одноразовий, неповторюваний акт • Незгода, розбіжність думок • Рівність сил, здатність кожної зі сторін впливати на процес конфлікту		• Тривалі, повторювані дії • Агресивна поведінка з метою завдати шкоду та принизити • Нерівність сил: різниця у фізичному стані, рівні соціально-психологічної адаптованості, стані здоров'я

Не кожен конфлікт є булінгом

Ситуація, коли одна дитина штовхнула іншу без наміру завдати шкоду, — **не є булінгом**

Ситуація, коли дитина навмисно фотографує однокласників у роздягальнях та шантажує або поширює ці фото з метою приниження, — **є булінгом**

 МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ 	
ВСЕ ПРО БУЛІНГ	
? Запитання	! Відповідь
1. Які дії можна кваліфікувати як булінг?	Булінг — це насильство. Штовхання, підніжки, ляпаси, принизливі жарти, поширення образливих чуток, приниження в соціальних мережах — усе, що може завдати шкоди фізичному або психічному здоров'ю дитини
2. Як розпізнати булінг?	Ознаками булінгу є: • систематичність (повторюваність); • наявність сторін — кривдник (булер), потерпілий (жертва булінгу), спостерігачі; • фізична шкода, стан тривоги, небажання йти до школи, соціальна ізоляція дитини
3. Яка відповідальність передбачена за булінг?	Штраф від 850 до 1700 грн або громадські роботи від 20 до 40 годин. Вчинено групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення — штраф від 1700 до 3400 грн або громадські роботи від 40 до 60 годин
4. Хто є відповідальним за вчинення булінгу?	Якщо дитині від 14 до 16 років — відповідатимуть її батьки або особи, що їх замінюють. Особиста відповідальність дитини настає з 16 років

У школі вирішальна роль у боротьбі з булінгом належить учителям. Проте впоратися з цією проблемою вони можуть тільки за підтримки керівництва школи, батьків, представників місцевих органів влади та громадських організацій.

Для успішної боротьби з насильством у школі:

- усі члени шкільної спільноти мають дійти єдиної думки, що насильство, цькування, дискримінація за будь-якою ознакою, сексуальні домагання і нетерпимість у школі є неприйнятними;
- кожен має знати про те, у яких формах може виявлятися насильство й цькування і як від нього страждають люди. Вивчення прав людини та виховання в дусі миру має бути включено до шкільної програми;
- спільно з учнями мають бути вироблені правила поведінки в класі, а потім загальношкільні правила. Правила мають бути складені в позитивному ключі «як треба», а не «як не треба» поводитися. Правила мають бути зрозумілими, точними й короткими;
- дисциплінарні заходи повинні мати виховний, а не каральний характер. Осуд, зауваження, догана мають бути спрямовані на вчинок учня і його можливі наслідки, а не на особистість порушника правил;

- жоден випадок насильства або цькування й жодну скаргу не можна залишати без уваги. Учням важливо пояснити, що будь-які насильницькі дії, образливі слова є неприпустимими. Реакція має бути негайною (зупинити бійку, припинити знущання) та більш суворою в разі повторних випадків агресії;
- аналізуючи ситуацію, треба з'ясувати, що трапилося, вислухати обидві сторони, підтримати потерпілого й обов'язково поговорити із кривдником, щоб зрозуміти, чому він або вона так вчинили, що можна зробити, щоб подібне не повторилося. До такої розмови варто залучити шкільного психолога;
- залежно від тяжкості вчинку можна пересадити учнів, запропонувати вибачитися, написати записку батькам або викликати їх, позбавити учня можливості брати участь у позакласному заході;
- учням треба пояснити, що навіть пасивне спостереження за знущаннями та бійкою надихає кривдника продовжувати свої дії. Свідки події повинні захистити жертву насильства і, якщо треба, покликати на допомогу дорослих;
- потрібно запровадити механізми повідомлення про випадки насильства, щоб учні не боялися цього робити. Ці механізми мають забезпечувати учням підтримку та конфіденційність, бути тактовними;
- для успішного попередження та протидії насильству треба проводити заняття з навчання навичок ефективного спілкування та мирного розв'язання конфліктів.

Використані та рекомендовані джерела

1. Інструкція з охорони праці для учнів з правил пожежної безпеки в школі [Електронний ресурс] // Інструкції для навчальних закладів України. — 2021. — Режим доступу до ресурсу : <https://osvita-docs.com/node/193>
2. Інструкція з охорони праці при проведенні занять у кабінеті початкових класів. [Електронний ресурс] // Інструкції для навчальних закладів України. — 2021. — Режим доступу : <https://osvita-docs.com/node/294>
3. Корисні посилання щодо теми антибулінгу. [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. — Режим доступу до ресурсу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/protidiya-bulingu/korisni-posilannya-shodo-temi-antibulingu>
4. Новий освітній простір. Безбар'єрність та інклюзивне навчання в закладах освіти. Інформаційний посібник [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. — 2019. — Режим доступу до ресурсу : <https://mon.gov.ua/ua/tag/novij-osvitnij-prostir>
5. Полищук Л. М. Аналіз профілактичних заходів щодо зниження шкільного травматизму / Л. М. Полищук, І. М. Радаєва, О. В. Устянська // Young Scientist. — 2016. — С. 81–85. — Режим доступу : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/11/183.pdf>
6. Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 26.12.2017 року № 1669. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-18#Text>
7. Про затвердження примірною переліку засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для навчальних кабінетів початкової школи. [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. — 2018. — Режим доступу до ресурсу : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-pereliku-zasobiv-navchannya-ta-obladnannya-navchalnogo-i-zagalnogo-priznachennya-dlya-navchalnih-kabinetiv-pochatkovoyi-shkoli>

8. *Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти*. Наказ 25.09.2020 р. № 2205 [Електронний ресурс] // Міністерство охорони здоров'я України. — 2020. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text>
9. *Протидія булінгу* [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. — Режим доступу до ресурсу : <https://mon.gov.ua/ua/tag/protidiya-bulingu>
10. *Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід*. Методичний посібник / Андрєєнкова В. Л., Мельничук В. О., Калашник О. А. — К. : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. — 132 с. — Режим доступу до ресурсу : https://www.unicef.org/ukraine/media/2886/file/Bulling_system.pdf

3.2. Змістове наповнення освітнього середовища

Зміст матеріалу

Вимоги до освітнього середовища, зорієнтованого на особистісний, творчий і духовний розвиток учнів. Індивідуальні потреби учнів у пізнавальній сфері, у сфері особистісного та фізичного розвитку. Обладнання для забезпечення навчального процесу в НУШ (обладнання загального призначення та обладнання для вивчення окремих освітніх галузей). Навчальні осередки в освітньому середовищі НУШ: осередок навчально-пізнавальної діяльності з відповідними меблями; змінні тематичні осередки, у яких розміщуються дошки/ фліп-чарти/стенди тощо; осередок для гри, оснащений настільними іграми, інвентарем для рухливих ігор; осередок художньо-творчої діяльності з полицями для зберігання приладдя та стендом для змінної виставки дитячих робіт; куточок живої природи; осередок відпочинку з килимом для сидіння та гри, стільцями, кріслами-пуфами, подушками з м'яким покриттям; дитяча класна бібліотечка; осередок учителя, оснащений столом, стільцем, комп'ютером, полицями/ящиками, шафами для зберігання дидактичного матеріалу тощо.

Коментар

Початкова школа — це перший ступінь обов'язкової загальної середньої освіти дитини. У ній учень здобуває знання з основ математики, логіки, письма, навчається читати та ознайомлюється з природничими науками. Перші роки навчання в школі є фундаментальними, саме вони формують інтерес і прагнення дитини до навчання.

Згідно з вимогами НУШ до організації навчальної діяльності в початковій школі стає можливим максимальне і безпосереднє залучення дитини до навчального процесу, розкриття її особистісного й освітнього потенціалу, заохочення до пізнавальної та творчої діяльності, а також реалізація не тільки освітніх і виховних завдань, а й спонукання дітей до самостійності, аналізу інформації, критичного мислення, застосування здобутих умінь і навичок у повсякденному житті.

Шкільний клас як освітній простір у НУШ відіграє роль не лише місця, де діти перебувають під час уроку, він допомагає в навчальній діяльності дітей та в роботі вчителя. Освітній простір умовно поділяють на зони (осередки).

Осередки навчальної діяльності

Осередок навчально- пізнавальної діяльності

- Місце, де відбувається навчальна діяльність класу: групова й індивідуальна.
- Обладнання: парти, стільці, дошка для навчання, інтерактивна дошка.
- Санітарні вимоги:
 - а) класні (аудиторні) дошки (з використанням крейди) матові, виготовлені з матеріалів, що мають високу адгезію з матеріалами, які використовуються для письма, добре очищуються вологою губкою, зносостійкі, з лотками для затримання крейдяного пилу, зберігання крейди, тримача для креслярського приладдя;
 - б) робочі столи учнів регульовані, одномісні, стільці зі спинками регульовані;
 - в) навчальні меблі мають бути без гострих кутів, сколів тощо;
 - г) наявність підставок для приладдя на стільниці;
 - д) матова поверхня стільниці;
 - е) стільниця у формі трапеції, трикутника;
 - є) стільниця має виріз з боку, ближнього до учня;
 - ж) меблі неяскарих світлих теплих відтінків жовтого, бежевого, зеленого, голубого кольорів;
 - з) відповідність розміру ростовій групі

Змінні тематичні осередки

- Наповнюється матеріалами відповідно до теми предмета, саме тому ця зона постійно змінює своє оформлення. Спонукає дітей до активної участі у вивченні нового матеріалу, такого ефекту можна досягти завдяки творчому та яскравому оформленню зони.
- Обладнання: фліпчарт, універсальні плакати з абеткою та цифрами, стенд з розкладом уроків, плакатами, що відображають заплановані заходи класу та позаурочні заходи, календар днів народження учнів.
- Санітарні вимоги: колір маркера для маркерної дошки має бути контрастним

Осередок для гри

- Місце для активного відпочинку та ігор. Ігрова діяльність сприяє зниженню психо-емоційного напруження, допомагає встановити контакт педагога з учнями та дітей між собою.
- Обладнання: стіл для ігор або килим, на якому діти зможуть легко та комфортно розміститися, настільні ігри, пазли, конструктори, розвивальні ігри та інвентар для проведення рухливих ігор

Осередок художньо-творчої діяльності	• Зона, у якій діти зможуть реалізувати свій творчий потенціал. Творча діяльність позитивно впливає на інтелектуальні можливості дитини, а також допомагає знизити емоційне напруження. • Обладнання: мольберти, альбоми для малювання, фарби, фломастери, пластилін, полімерна глина, кінетичний пісок, фліпчарт
Осередок дослідницько-пізнавальної діяльності	• Тут діти можуть спостерігати за ростом рослин та життєдіяльністю комах чи дрібних тварин, вивчати будову Сонячної системи і Землі, ознайомлюватися з природними та погодними явищами. • Обладнання: об'єкти натуральні, моделі, муляжі, прилади та пристосування, інвентар, друковані карти й таблиці
Дитяча класна бібліотечка	• «Острівцець знань», де діти можуть знайти книгу відповідно до теми уроку, а також мають можливість наповнити мінібібліотеку власними книжками, котрі прочитали на дозвіллі, поділитися здобутими враженнями та знаннями з однокласниками. • Обладнання: книги, газети, журнали, довідкова література, розміщені за розділами
Осередок учителя	• Робоче місце вчителя, облаштоване, оформлене й наповнене за власним смаком. • Обладнання: стіл і стілець, шафа для дидактичних матеріалів, стелаж з контейнерами, куди помістяться всі необхідні робочі засоби, дипломи та грамоти на стіні. • Санітарні вимоги: робоче місце вчителя розміщено таким чином, щоб спостерігати за дітьми в усіх зонах класу
Осередок відпочинку	• Створюється для спілкування учнів між собою та вчителем, для відновлення сили та настрою. • Обладнання: м'які крісла-пуфи, «дошка настрою», килимок з подушками або безкаркасні крісла, навушники. • Санітарні вимоги: обладнання в навчальних приміщеннях початкової школи місця відпочинку учнів (ігровий осередок) з килимами для сидіння та гри, стільцями, кріслами або подушками з м'яким покриттям, вони мають легко очищатися

Використані та рекомендовані джерела

1. Бобровський М. В., Горбачов С. І., Заплотинська О. О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти. Абетка для директора. — Київ, Державна служба якості освіти, 2020. — 240 с. — Режим доступу : https://www.sqe.gov.ua/images/category/інституційний_аудит/Абетка/Абетка_для_Директора_2020.pdf
2. Новий освітній простір. Безбар'єрність та інклюзивне навчання в закладах Освіти. Інформаційний посібник [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. — 2019. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/tag/novij-osvitnij-prostir>
3. Новий освітній простір. Мотивуючий простір. Інформаційний посібник. [Електронний ресурс] // Децентралізація дає можливості. — 2019. — Режим доступу : https://storage.decentralization.gov.ua/uploads/library/file/407/NOP_Motivuyuchiy-prostir.pdf
4. Про затвердження Примірного переліку засобів навчання та обладнання навчального і загального призначення для навчальних кабінетів початкової школи. Наказ Міністерства освіти і науки України від 13 лютого 2018 р. № 137. [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. — 2019. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-pereliku-zasobiv-navchannya-ta-obladnannya-navchalnogo-i-zagalnogo-priznachennya-dlya-navchalnih-kabinetiv-pochatkovoyi-shkoli>

3.3. Цифрове середовище

Зміст матеріалу

Вимоги до використання комп'ютерної техніки в закладах освіти для забезпечення освітнього процесу. Ефективна організація навчального процесу в цифровому навчальному середовищі. Цифрові пристрої. Середовища для опрацювання текстів, таблиць, зображень, аудіо- та відеоінформації. Правила техніки безпеки та санітарно-гігієнічні норми під час використання комп'ютерної техніки та цифрових пристроїв.

Коментар

1 січня 2021 року набув чинності Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти.

Вимоги до кабінетів інформатики

Навчальні приміщення, призначені для роботи з персональними комп'ютерами, повинні мати природне та штучне освітлення. Штучне освітлення у приміщеннях має здійснюватися системою загального освітлення. Норми освітленості на робочих місцях мають відповідати вимогам: на екрані — не менш 200 лк; на клавіатурі, робочому столі учня — не менш 400 лк. Забороняється перевищувати рівень освітленості на робочому місці та на екрані ПК понад 600 лк.

Поверхня підлоги повинна мати антистатичне покриття та бути зручною для вологого прибирання.

Для виконання практичної частини навчального заняття дозволено обладнувати кожне робоче місце учня персональним комп'ютером форм-фактора десктоп у такому

складі: монітор, системний блок, відокремлена клавіатура, відокремлений маніпулятор типу «миша», стіл, стілець (крісло). Дозволяється використання моніторів (екранів) з діагоналлю не менш 38,1 см (15 дюймів).

Вимоги до комп'ютерного обладнання, яким комплектуються навчальні приміщення, призначені для роботи з персональними комп'ютерами, визначені в Типовому переліку комп'ютерного обладнання для закладів дошкільної, загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від 02 листопада 2017 року № 1440, зареєстрованому в Міністерстві юстиції України 15 січня 2018 року за № 55/31507.

Допускається співвідношення сторін відеомонітора (екрана) 3:4 та використання сучасних моделей відеомоніторів (екранів) (рідкокристалічний, плазмовий тощо). Відеомонітор (екран) має знаходитися на відстані 1,5 діагоналі екрану від очей учня таким чином, щоб його верхня половина знаходилась на рівні очей учня. Ширина та глибина робочої поверхні робочого столу учня має забезпечувати виконання учнем операцій у межах зони досяжності — шириною та глибиною не менше 0,50 м.

У разі відсутності можливості обладнання робочих місць учнів персональними комп'ютерами форм-фактора десктоп допускається використання портативних персональних комп'ютерів (ноутбуків) з діагоналлю відеомоніторів (екранів) не менше 35,56 см (14 дюймів) за умови використання відокремленої клавіатури (учнями 1–7 класів) та використання відокремленого маніпулятора типу «миша» (учнями 1–11 (12) класів), а також обов'язкового чергування практичної та теоретичної частин навчального заняття.

Протягом навчального заняття, після роботи з комп'ютерною технікою обов'язково слід виконувати комплекси вправ для профілактики зорової та статичної втоми. Комплекси вправ з рухової активності та комплекс вправ гімнастики для очей наведені в додатку Санітарного регламенту.

Забороняється використання в закладах освіти як відеомонітори (екрани) пристрої, сконструйовані на телевізійних електронно-променевих трубках.

Проводи чи інші провідники, через які подається електричний струм у комп'ютерній техніці, мають бути надійно ізольовані та механічно захищені з метою запобігання ураження електричним струмом учасників освітнього процесу.

Не дозволяється одночасна робота за одним комп'ютером двох і більше учнів незалежно від їхнього віку.

Медичними протипоказаннями до занять учнів з персональною комп'ютерною технікою є: аномалія рефракції, некорегована міопія або гіперметропія, некорегована коосокість, епілепсія.

Використання друкувальних та (або) копіювальних пристроїв у навчальних приміщеннях дозволяється за відсутності учнів та після навчальних занять. Після використання таких пристроїв приміщення необхідно провітрити.

Наказ Міністерство охорони здоров'я України від 25.09.2020 р. № 2205

Використані та рекомендовані джерела

1. *Безпека дітей у цифровому просторі. Рекомендації для педагогічних працівників та батьків.* [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. — 2021. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/news/bezpeka-ditej-u-cifrovomu-prostori-mon-nadaye-rekomendaciyi-dlya-pedagogichnih-pracivnikov-ta-batkiv>

2. Безпечне освітнє середовище та формування поведінки дітей в інтернеті. [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. — 2021. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/news/bezpechne-osvitnye-seredovishe-ta-formuvannya-povedinki-ditej-v-interneti-vazhlive-zavdannya-dlya-ministerstva>
3. Попередження та протидія кібербулінгу в дитячому середовищі України. [Електронний ресурс] // Кампанія проти кібербулінгу. — 2021. — Режим доступу : https://cyber.bullyingstop.org.ua/storage/media-archives/cyberbuling_%D0%B2%D0%B8%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BB15-10_compressed.pdf
4. Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 р. № 2205. [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. — 2020. — Режим доступу : <https://nus.org.ua/news/zatverdyl-novij-sanitarnyj-reglament-dlya-shkil-dyvitsya-dokument>
5. Про затвердження Типового переліку комп'ютерного обладнання для закладів дошкільної, загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти. Наказ Міністерства освіти і науки України від 02.11.2017 р. № 1440 із змінами від 29.04.2020 р. № 574. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 2021. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0055-18#Text>

3.4. Інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами

Зміст матеріалу

Механізми надання додаткової підтримки: асистент учителя, індивідуальна програма розвитку. Особливості роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку. Створення безпечного дружнього середовища в класі. Урахування принципів інклюзивної освіти у відборі дидактичних матеріалів.

Коментар

Інклюзивне навчання

Інклюзивне навчання — система освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, урахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників.

Інклюзивне навчання часто вважають альтернативою інтернатній системі, за якої діти з особливими освітніми потребами навчаються в спеціальних закладах освіти та змушені проживати в інтернатних відділеннях при них через їх територіальну розгалуженість.

Жодна дитина не має відчувати себе іншою та виключеною з освітніх, культурних і соціальних процесів — це головне завдання інклюзії.

Особа з особливими освітніми потребами — особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту.

Інклюзивне освітнє середовище — сукупність умов, способів і засобів для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб і можливостей.

Переваги інклюзивного навчання

- Інклюзивне навчання усуває бар'єри в системі освіти та системі підтримки дітей з особливими освітніми потребами.
- Більша залученість батьків до процесу навчання.
- Діти з особливими освітніми потребами отримують можливість соціалізації, розвитку своїх інтересів і талантів та подальшої інтеграції в суспільство, вступу до професійних і вищих закладів освіти.
- Діти з особливими освітніми потребами мають змогу налагодити дружні стосунки з однолітками в школі та поза її межами й моделюють належні способи взаємодії з колективом.
- В інклюзивних класах створено атмосферу спокійного прийняття відмінностей інших людей.

Офіційні засади інклюзивної освіти в Україні

У грудні 2009 року Україна ратифікувала основні міжнародні документи у сфері забезпечення прав дітей згідно зі світовими стандартами освіти, соціального захисту та охорони здоров'я. Передусім йдеться про статтю 24 Конвенції ООН про права людей з інвалідністю, у якій визначено обов'язок держави щодо реалізації інклюзивної моделі освіти, тобто створення такого предметно-просторового спеціального середовища, яке б дало змогу всім дітям бути однаково рівними учасниками навчального процесу в єдиному освітньому просторі відповідно до їхніх особливостей, потреб і можливостей.

5 липня 2017 року Президент України підписав ухвалений 23 травня цього ж року Закон «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг».

5 вересня 2017 року було прийнято новий Закон України «Про освіту». З того часу діти з особливими освітніми потребами мають повне право здобувати освіту в усіх навчальних закладах, зокрема й безоплатно в державних та комунальних, незалежно від «встановлення інвалідності».

Діти з особливими освітніми потребами мають право на:

- дистанційну та індивідуальну форми навчання;
- психолого-педагогічну та корекційно-розвиткову допомогу;
- інклюзивні та спеціальні групи (класи) у закладах загальної середньої освіти;
- «підлаштовані» для їхніх потреб загальноосвітні школи та класи, тобто з відповідними архітектурними переплануваннями;
- корекційних педагогів, тьюторів, психологів;
- адаптовані навчальні плани та програми, методи та форми навчання, ресурси спеціальної освіти, партнерство з громадою.

Станом на 1 січня 2020 року в інклюзивних класах навчається 19345 учнів із особливими освітніми потребами. Ця кількість у 7 разів перевищує дані п'ятирічної давнини. На початок 2020 року в Україні створено 13782 інклюзивні класи. Так, у 2019/2020 навчальному році 35 % від загальної кількості закладів загальної середньої освіти організували інклюзивне навчання.

У закладах дошкільної освіти станом на 1 січня 2020 року здобувають освіту 4681 вихованець з особливими освітніми потребами. Також із 2019/2020 навчального року інклюзивне навчання запроваджено в закладах професійної, професійно-технічної та вищої освіти, де інклюзивно навчаються 1312 здобувачів освіти з особливими освітніми потребами.

Інклюзивно-ресурсні центри

Інклюзивно-ресурсний центр (ІРЦ) — це установа, що створена з метою реалізації права дітей з особливими освітніми потребами віком від 2 до 18 років на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти, зокрема в закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших навчальних закладах, які забезпечують здобуття загальної середньої освіти.

Інклюзивно-ресурсні центри:

- проводять комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини;
- надають психолого-педагогічні та корекційно-розвиткові послуги;
- забезпечують системний та кваліфікований супровід дитини з особливими освітніми потребами.

Станом на травень 2020 року створено та працює 627 інклюзивно-ресурсних центрів. Інклюзивно-ресурсні центри є в усіх областях України, тож діти з особливими освітніми потребами та їхні батьки можуть отримати відповідні послуги за місцем проживання.

Подати заявку на відвідування інклюзивно-ресурсного центру й отримати запрошення на консультацію можна онлайн за допомогою порталу: <https://ircenter.gov.ua>.

На цьому порталі можна обрати найближчий ІРЦ, зареєструватися, прийти на прийом у призначений час без черг та очікування.

Інклюзія в Україні: історія питання

Інклюзивна освіта — це створення в спільному просторі особливого підходу до навчання дитини з особливими освітніми потребами. Цей підхід передбачає додаткові елементи навчального процесу — індивідуальний план розвитку дитини, спеціально облаштоване місце та належні умови для неї.

У 2001–2007 рр. МОН пілотував проєкт «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх навчальних закладах». Саме тоді почався дієвий пошук відповіді на питання, як інтегрувати дітей з особливими потребами до загального освітнього процесу.

Другим етапом експерименту був українсько-канадський проєкт «Інклюзивна освіта для дітей з особливими потребами в Україні», що тривав з 2008 до 2012 рр. Задля підтримки інклюзивної освіти в Україні була створена «Мережа на підтримку інклюзії. Школа — для всіх». Мережа об'єднала громадські організації, батьківські групи, навчальні заклади та інші інституції, що зацікавлені в просуванні інклюзивної політики та інклюзивного навчання в Україні на всіх рівнях суспільства.

Важливим здобутком став «Індекс інклюзії» — добірка практичних матеріалів на допомогу в плануванні дій зі створення та розвитку в навчальних закладах інклюзивного навчального середовища для всіх учасників навчального процесу. Сьогодні «Індекс інклюзії» перекладений 32 мовами та використовується в багатьох країнах світу.

Організація освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами

Групи учнів, яких відносять до дітей з особливими освітніми потребами:

- діти з особливостями психофізичного розвитку;
- діти, які потребують соціальної адаптації;
- діти, які випереджають однолітків в опануванні навчальних програм.

Складові організації освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами:

- облаштування освітнього середовища (доступність);
- забезпечення необхідним навчально-методичними й наочно-дидактичними посібниками та допоміжними засобами навчання відповідно до потреб здобувачів освіти;
- облаштування ресурсної кімнати.

Ресурсна кімната — спеціально облаштована кімната, що відповідає вимогам доступності та універсального дизайну, призначена для надання (проведення) індивідуальних та/або групових психолого-педагогічних та корекційно-розвивальних послуг (занять); психологічного розвантаження, соціально-побутового орієнтування, формування навичок самообслуговування.

Заходи із забезпечення освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами:

- створення робочої групи з проблеми адаптації дітей з ООП до навчання в школі;
- проведення консультацій з учителями, які навчали дитину в попередні роки або в інших навчальних закладах;
- аналіз особливостей психофізичного розвитку учнів з ООП, соціальних умов розвитку;
- виявлення разом з учнями та практичним психологом труднощів, які діти відчувають під час сприйняття навчального матеріалу;
- зосередження уваги на сильних сторонах учня під час проведення навчальних занять;
- підтримка позитивної мотивації навчання.

Спектр освітніх технологій і методик для викладання в класі, де навчаються діти з особливими освітніми потребами:

- особистісно зорієнтоване навчання;
- кооперативне навчання;
- індивідуальна освітня траєкторія;
- формувальне оцінювання.

Особливості роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку

1. Необхідність додаткової допомоги з боку асистента вчителя.
Важливо пам'ятати, що асистент учителя допомагає вчителю працювати з усіма дітьми, надаючи додаткову підтримку в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.
2. Необхідність розроблення індивідуальної програми розвитку для дитини з порушеннями психофізичного розвитку.

Індивідуальну програму розвитку (ІПР) для дітей з порушеннями психофізичного розвитку розробляє команда фахівців, до складу якої входять учитель, асистент учителя, батьки та інші відповідні фахівці — спеціальний педагог, учитель-логопед, практичний психолог та інші. Програму розробляють на основі навчальної програми, складеної вчителем, з урахуванням висновку (рекомендацій) психолого-медико-педагогічної консультації (ПМПК). Індивідуальну програму розвитку розробляють на один рік. Двічі на рік (за потреби частіше) програму переглядають з метою її коригування.

3. Співпраця з додатковими фахівцями, зокрема з учителем, логопедом, практичним психологом, спеціальним педагогом та іншими.

Заклад освіти співпрацює з інклюзивно-ресурсним центром щодо психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

4. Особливості співпраці з батьками дитини з особливими освітніми потребами.

У закладі освіти індивідуальну програму розвитку розробляють за участю батьків та створюють умови для залучення асистента дитини в освітній процес (оцінювання рівня розвитку дитини, планування її освітньої траєкторії, участь у навчальних видах діяльності).

5. Особливості організації фізичного середовища, що має відповідати принципам універсального дизайну.

Рівноправне використання	Архітектурно доступне та безпечне шкільне середовище; навчальні матеріали підготовлені таким чином, що можуть бути використані учнями з різними функціональними порушеннями; веб-сайт школи розроблений так, що інформація на ньому доступна учням і дорослим з порушеннями зору та слуху
Гнучкість користування	Навчальний процес відповідає широкому спектру індивідуальних можливостей учнів; забезпечує гнучкі методи навчання, викладання, представлення навчального матеріалу; навчальні плани й освітні програми відповідають особливостям розвитку дітей
Просте та зручне використання	Навчальні матеріали є простими для використання незалежно від навичок і досвіду учнів; лабораторне обладнання з чіткими та інтуїтивно зрозумілими кнопками управління
Сприйняття інформації з урахуванням різних сенсорних можливостей	Використання кольору, світла, звуків, текстури; легкий доступ до інформаційно-комунікаційних технологій
Припустимість помилок	Учні мають достатньо часу, щоб надати відповідь на запитання; використання навчального програмового забезпечення, яке має вказівки/застереження в разі неправильного вибору відповіді учнем
Низький рівень фізичних зусиль	Двері, які легко відчиняти учням з різними функціональними порушеннями; застосування ергономічних вимог/деталей (дверні ручки, меблі тощо)
Наявність необхідного розміру та простору	Учні з різними функціональними порушеннями мають можливість вільного доступу до всіх елементів навчального середовища та вільного переміщення; вхід до шкільної будівлі має бути один для всіх

Створення безпечного дружнього середовища в класі

Безпечна та дружня до дитини школа — це місце, у якому діти й дорослі почуваються безпечно та комфортно, яке дарує дітям особливе відчуття єдності, надає можливість проявити себе, вселяє надію та породжує впевненість у майбутньому.

Цілі безпечної та дружньої до дитини школи

1. *Створити для учнів особливе місце і час у школі.* Запрошуючи дітей сісти в коло й обмінятися думками, ми наслідуємо давні традиції, що існують у багатьох культурах світу — організовувати своєрідне коло, де кожен має змогу висловитися з приводу будь-якої події чи проблеми та вислухати думки інших.
2. *Допомогти дітям відчувати єднання з групою.* Багатьом підліткам важко зосередитися на навчанні, якщо вони почуваються самотніми. Це відчуття може підштовхнути їх до компаній, нормою в яких є вживання алкоголю й наркотиків, насилля, інші протиправні дії.
3. *Дати дітям точку опори.* Допмагаючи усвідомити цінності й пріоритети, ми наставляємо дітей на правильний шлях, вчимо уникати невиправданих ризиків і створених ними самими проблем.
4. *Навчити дітей приймати рішення та діяти з позицій здорового глузду.* Розвиваючи в учнів навички критичного мислення, ми вчимо їх усебічно аналізувати ситуації, зважувати альтернативи, робити вибір і брати на себе відповідальність за його наслідки.
5. *Навчити дітей протистояти соціальному тиску.* Тренуючи навички відмови, ми вчимо їх протидіяти маніпуляціям, підвищуємо їхню стійкість до пропозицій, що можуть спричинити проблеми.
6. *Навчити дітей долати стреси.* В умовах інтенсивного навчального процесу важливо вміти розподіляти час, відпочивати й розслаблятися душею і тілом.
7. *Показати дітям, як можна жити у світі без насилля.* Навчаючи учнів спілкуватися та розуміти одне одного, ми допомагаємо їм набутися досвіду мирного розв'язання конфліктів і пошуку компромісів. Ми здатні пробудити в дітей інтерес до того, що відчувають і як думають інші люди, розвинути в них толерантність і співчуття.
8. *Вселити в дітей надію.* Розвиваючи навички самооцінки, ми найбільше допомагаємо дітям, які змушені дорослішати в складних життєвих обставинах. Переконаючи учнів, що їхня доля в їхніх руках, ми захищаємо дітей від негативного впливу оточення, яке, можливо, щодня нагадує про відсутність життєвих перспектив.

Безпечна і дружня до дитини школа:

- *залучає учнів, сім'ї та місцеві громади:* цінує і стимулює участь батьківських комітетів та шкільного самоврядування в плануванні шкільних заходів; надає освітні послуги дорослому населенню, є освітнім центром громади;
- *забезпечує якісну освіту:* розширює горизонти навчання дитини, розвиває навички та вміння в усіх сферах навчання, забезпечує навчальним планом і програмами відповідно до віку й рівня розвитку, ураховує індивідуальні особливості учнів, різні стилі навчання, підтримує активне навчання та критичне мислення, ознайомлює дітей з інформаційними технологіями, розвиває навчання життєвих навичок із професійними, компетентними та вмотивованими вчителями;

- *захищає та піклується*: ураховує інтереси учнів, оберігає їх від ризикованої поведінки, захищає від надзвичайних ситуацій природного, техногенного або соціального походження;
- *забезпечує якісну освіту*: розширює горизонти навчання дитини, розвиває навички та вміння в усіх сферах навчання, забезпечує навчальним планом і програмами відповідно до віку та рівня розвитку, ураховує індивідуальні особливості учнів, різні стилі навчання, підтримує активне навчання та критичне мислення, ознайомлює дітей з інформаційними технологіями, розвиває навчання життєвих навичок із професійними, компетентними й умотивованими вчителями;
- *надає рівні можливості всім*: сприймає всіх дітей однаково, незалежно від їхньої статі, соціального статусу, культурного походження, віросповідання або стану здоров'я.

Використані та рекомендовані джерела

1. *Безпечна і дружна до дитини школа в контексті реформи «НУШ»*. [Електронний ресурс] // Державна служба якості освіти України. — 2020. — Режим доступу : [http://www.sqe.gov.ua/images/category/ЮНІСЕФ/Безпечна і дружна до дитини школа в контексті реформи НУШ.pdf](http://www.sqe.gov.ua/images/category/ЮНІСЕФ/Безпечна_і_дружна_до_дитини_школа_в_контексті_реформи_НУШ.pdf)
2. *Де ІРЦ? Адреси і контакти інклюзивно-ресурсних центрів (карта)*. [Електронний ресурс] / Нова українська школа : [Веб-сайт]. — Режим доступу : <https://nus.org.ua/articles/de-irts-adresy-i-kontakty-inklyuzyvno-resursnyh-tsentriv>
3. *Інклюзивне навчання*. [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України : — 2021. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>.
4. *Інклюзивне навчання. Інформаційний посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти* [Електронний ресурс] // ГО Волонтерський рух «Спільна допомога». — 2019. — Режим доступу : http://www.jointaid.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/School_inclusive_education_brochure-2019.pdf
5. *Інклюзивно-ресурсні центри* [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України : [Веб-сайт]. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/dlya-batkiv/karta-irc-ta-zakladiv>
6. *Комплект освітніх програм «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації»*. [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України : [Веб-сайт]. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/1-komplekt-programmediatsiya.pdf>
7. *Нова українська школа : poradnyk dlya vchytelya* / під заг. ред. Н. М. Бібік. — К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с. — Режим доступу : <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>
8. *Освітня програма гуртка «Вирішення конфліктів мирним шляхом. Базові навички медіації»*. [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України : [Веб-сайт]. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/2-programagurtok.pdf>
9. *Освітня програма факультативу «Вирішую конфлікти та будує мир навколо себе»*. [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України : [Веб-сайт]. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/3-programafakultativ.pdf>
10. *Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти*. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25 вересня 2020 року № 2205. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — 2020. — Режим доступу до ресурсу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z1111-20#Text>

11. *Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладі загальної середньої освіти* : Абетка для директора. Державна служба якості освіти України. [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. — 2019. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/posibniki/abetka%20dlya%20directora.pdf>
12. *Україна. Інклюзія* / Портал : [Веб-сайт]. — Режим доступу : <https://ircenter.gov.ua>
13. *Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. / за заг. ред. Цюман Т. П.* — К., 2018. — 56 с. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/21kbos.pdf>

Поради психолога

А. О. Сокол

Провідна роль у реалізації завдань Нової української школи належить учителю, який має працювати на рівні сучасних вимог: постійно вдосконалюватись, підвищувати свою професійну компетентність, збагачувати інноваційну культуру, розвивати технологічний потенціал.

Учитель — основна дійова особа в реформуванні сучасної освіти. Змінюються орієнтири освіти — змінюються і сам учитель, і мета та завдання його діяльності. Успішне вирішення завдань сучасної освіти безпосередньо пов'язане з удосконаленням підготовки та професійним розвитком педагогів.

Підвищення професійної компетентності вчителя є особливо актуальним в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа». Однією з процедур у сучасній українській системі освіти, що допомагає виявити найбільш талановитих, творчих, професійно компетентних педагогів і стимулювати їх до постійного саморозвитку та вдосконалення, є сертифікація педагогічних працівників.

Сертифікація — важливий етап у професійній кар'єрі педагогічного працівника. Вона сприяє систематизації та підвищенню рівня професійних знань через проходження зовнішнього незалежного оцінювання, осмислення рівня власних професійних досягнень на етапі самооцінювання та планування перспектив подальшого професійного зростання за результатами презентації практичного досвіду роботи.

На етапі прийняття рішення варто (за можливості) поговорити з колегами, які вже мають успішний досвід проходження сертифікації. Також важливо адекватно оцінити власні сили, професійні можливості, уміння та навички, залучитися схваленням і підтримкою адміністрації закладу освіти, колег, близьких і рідних.

Наступним кроком до «взяття вершини» сертифікації педагогічних працівників є складання зовнішнього незалежного оцінювання. Підготовка до складання ЗНО має бути системною, тривати декілька годин щодня (або в чітко визначені дні тижня) — це сприятиме кращому запам'ятовуванню та систематизації інформації. Також учасникам сертифікації рекомендовано обов'язково взяти участь у пробному ЗНО — це дасть змогу оцінити рівень власної теоретичної, професійної підготовки й визначити, які питання потребують особливої уваги та доопрацювання.

Поради психологів учасникам сертифікації щодо підготовки та складання тестування у форматі зовнішнього незалежного оцінювання

Дії під час підготовки до ЗНО

1. *Не скорочуйте час на сон.* Якщо ви спатимете менше, ніж потрібно вашому організму, це призведе до зниження продуктивності інтелектуальної діяльності. Ви не зможете компенсувати ці втрати, навіть доклавши героїчних зусиль.
2. *Залишайте час на короткий відпочинок.* Ви засвоїте більше інформації, якщо під час підготовки будете робити короткі перерви. Їх можна використати для прогулянок, проведення часу з родиною, занять спортом, спілкування з друзями.
3. *Облаштуйте комфортне робоче місце для підготовки.* Оберіть найбільш зручну кімнату, приберіть зайві речі з робочого столу, зручно розкладіть матеріали для підготовки.
4. *Складіть план своєї підготовки до незалежного оцінювання, зокрема план підготовки на кожен день.* Намагайтеся суворо дотримувати планування.
5. *Налаштовуйте себе на успіх.* Коли людина програє себе на невдачу, посилюється тривога, унаслідок чого погіршується настрій, зникає бажання готуватися до незалежного оцінювання.
6. *Займайтеся самопереконанням.* Час від часу, а особливо коли починаєте відчувати тривожність, повторюйте про себе: «Я все знаю, я добре підготовлена(ий), мій досвід роботи мені допоможе, я спокійна(ий), я впевнена(ий), я розумна(ий)».

Дії напередодні складання ЗНО

1. *Заздалегідь підготуйте всі необхідні документи для проходження ЗНО й ознайомтеся із маршрутом проїзду до пункту тестування та розкладом руху транспорту.*
2. *Напередодні ввечері ляжте раніше спати, а зранку раніше прокиньтесь — таким чином ви і відпочинете, і не запізнитесь.*
3. *У день напередодні ЗНО вже після обіду припиніть готуватися. Здійсніть прогулянку на свіжому повітрі, прийміть душ, підготуйте одяг, документи, інші необхідні речі.*
4. *Ваш настрій може стати вашою опорою або перешкодою під час складання ЗНО, тому налаштуйте себе на продуктивну інтелектуальну роботу, сконцентруйтеся.*
5. *Не «накручуйте» себе. Відганяйте від себе думки на кшталт «А що буде, якщо...». Повертайте себе до реальності, концентруючись на тому, що робите в цей момент.*

Дії під час складання ЗНО

1. *Будьте сконцентрованими.* Не звертайте уваги на поведінку присутніх. Для вас мають існувати лише текст завдань і годинник.
2. *Дійте швидко, але не поспішаючи.* Перед тим як дати остаточну відповідь, двічі прочитайте завдання, переконайтеся, що ви правильно зрозуміли, що від вас вимагається. *Спочатку виконуйте ті завдання, у правильності розв'язання яких не сумніваєтесь.*
3. *Читайте завжди уважно та до кінця.* Думайте лише про зміст того завдання, над яким працюєте.

4. *Правильне дихання* — це один з найбільш ефективних способів боротьби зі стресом. Сконцентруйтеся, намагайтеся зробити дихання повільнішим, ніж зазвичай, проте комфортним; вдих має плавно переходити у видих. Ви можете витратити на дихальні вправи 1-2 хвилини, щоб опанувати себе.
5. *Відчуйте опору*. Корисна вправа, яка допомагає не піддаватися паніці, пов'язана із відчуттям опори. Поставте обидві ноги на підлогу, відчуйте, як земля тримає вас. Якщо ви сидите, відчуйте спинку стільця, можете навіть ще більше відкинутися назад. Відчуйте опору і під ногами, і за спиною. Не забувайте при цьому про дихання.
6. Після того як ви опанували себе, *варто згадати про концентрацію уваги*, адже Ти — це те, про що ти думаєш, на що спрямована твоя увага. Якщо ти скоцентований на своїй тривозі, саме вона керуватиме тобою.
7. *Використовуйте все, що вам допомагає*. Комуś треба почути певні слова, у когось є «щаслива» ручка чи кофтинка, комуś допомагає налаштуватись на певний лад особлива пісня, хтось шукає підтримку в друзів, а комуś легше побути самому. Використовуйте все, що вам допомагає бути в гарному стані, і не зациклюйтеся на тому, що відбувається навколо. Згадайте те, що ви знаєте, і пам'ятайте про те, що маєте достатньо досвіду, на який можете спиратися.

Якщо раптом у вищезазначеному переліку ви не знайшли дієвої поради (адже кожна особистість індивідуальна), то пам'ятайте: ви завжди можете звернутися по допомогу до колеги — практичного психолога вашого закладу освіти.

Використані та рекомендовані джерела

1. *Нова українська школа* [Електронний ресурс] // Сайт Міністерства освіти і науки України. — Режим доступу до ресурсу : <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>
2. *Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи* [Електронний ресурс]. // Сайт Міністерства освіти і науки України. — 2016. — Режим доступу до ресурсу : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. *Нова українська школа: poradnyk dlya vchytelya* / Під заг. ред. Бібік Н. М. — К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с. — Режим доступу до ресурсу : <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>
4. *Операція «сертифікація»* — відгуки і поради учасниць [Електронний ресурс] // Сайт Міністерства освіти і науки України. — Режим доступу до ресурсу: <https://nus.org.ua/articles/operatsiya-sertyfikatsiya-vidguky-uchasnyts>
5. *Про затвердження Державного стандарту початкової освіти* : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу до ресурсу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-n#Text>
6. *Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року* : Розпорядження КМУ від 14 грудня 2016 р. № 988-р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. — Режим доступу до ресурсу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-p#Text>
7. *Сертифікація вчителів: дізнайтеся більше про незалежне тестування* [Електронний ресурс] // Український центр оцінювання якості освіти. — Режим доступу до ресурсу : <https://testportal.gov.ua/sertyfikatsiya-vchyteliv-diznajesya-bilshe-pro-nezalezhne-testuvannya>

Розділ II

Самооцінювання учасником сертифікації власної педагогічної майстерності

М. П. Шерудило, А. М. Сокол

4. Психолого-педагогічні аспекти самооцінювання педагога

Сучасні зміни в освіті визначили перехід від традиційної системи навчання та виховання до розширення спектру освітніх послуг, що вимагає від учителя здатності самостійно вибудовувати й реалізовувати власну концепцію діяльності. Визначення вчителем освітньої стратегії забезпечується безперервним вивченням власного педагогічного потенціалу, в основі якого лежить самоаналіз професійної діяльності.

Аналіз власної діяльності як процес осмислення педагогічного досвіду є найважливішим і своєрідним інструментом подолання труднощів у роботі, стимулом самовдосконалення. Тому розвиток здатності вчителя до самоаналізу є основною умовою для визначення найкращих аспектів його педагогічної майстерності. А. С. Макаренко стверджував, що в педагогічній діяльності головне не талант, а майстерність, заснована на вмінні, на кваліфікації.

Кожний учитель — неповторна особистість, яка перетворює учнівську шкільну буденність на яскраві, незабутні миттєвості життя. Уміння творчо, цікаво, захопливо організувати освітній процес — це справжня майстерність. Педагогічна майстерність тісно переплітається із мистецтвом. Адже вчитель — це, передусім, митець, який творить людину як неповторну особистість.

А. С. Макаренко писав, що майстерність вихователя не є якимось особливим мистецтвом, яке вимагає таланту, але це спеціальність, якої треба навчитись, як треба навчити лікаря його майстерності, як треба навчити музиканта. Тому такий інструментарій, як самооцінювання власної педагогічної майстерності, сприяє формуванню впевненості, саморозвитку та самовдосконаленню особистості вчителя.

Процесуальність самооцінювання спирається на логічний прийом пізнання, який включає в себе розкладання ситуації на елементи, з'єднання їх у єдине ціле, визначення причин і бачення перспектив їх розвитку. Аналіз власної діяльності вибудовується з позиції критичного ставлення вчителя до професійної діяльності в минулому, сьогоденні та майбутньому. Такий підхід вимагає від учителя розвинених аналітичних і асоціативних здібностей, самостійності, логіки.

Процес усвідомлення вчителем самого себе як професіонала базується на самопізнанні та здійснюється шляхом *самоконтролю, самодіагностики, осмислення труднощів і самооцінки*. Саме ці складові виділяються як компоненти, що сприяють розвитку здатності вчителя до самоаналізу.

Значення самооцінювання педагогічної діяльності підвищується також у зв'язку з тим, що сьогодні актуальності набуває *ідея вибору змісту та форм методичної роботи на основі освітніх запитів*. Рішення завдань щодо задоволення потреб педагогів виявляється малоефективним, оскільки вчителі відчують труднощі у визначенні області професійного пізнання.

Досить типовими для психологічної складової самооцінювання є *властивості мислення*, що висвітлюються під час аналізу власної діяльності. Цей процес допомагає вчителю бачити складну динаміку професійного розвитку, впливати на кінцеві результати.

Розвиток здатності вчителя до самооцінювання базується на формуванні вмінь проводити аналіз власної діяльності та виробленні потреби в ньому. Тому самооцінювання має глибоку психологічну основу, що пов'язана з появою *індивідуальної рефлексивної свідомості*.

У той же час самооцінювання є засобом успішної взаємодії і взаєморозуміння вчителя з учнями, батьками, колегами. У зв'язку з цим акцент переноситься на способи та прийоми проведення аналізу, у якому особливе місце відводиться *усвідомленості засобів і методів вимірювань кінцевих результатів*.

Самооцінювання можна розглядати як переосмислення вчителем своєї діяльності. Цей процес відображає проблемно-конфліктні ситуації та породжує дієве ставлення педагога як цілісного «Я» до власної поведінки й спілкування, до здійснюваної діяльності, соціокультурного відображення. Отже, оцінювання власної діяльності орієнтоване на засвоєння соціального досвіду та здійснюється за допомогою розвитку внутрішнього світу педагога, у якому виражається ставлення до того, що він робить і що відбувається навколо нього.

Виявлення вчителем невідповідності між тим, що є, і тим, що потрібно, виводить його на подальший рівень — *визначення проблеми та встановлення причин*. Опорою для усвідомлення протиріч, визначення проблем і причин служить знання механізму самоаналізу й уміння адекватно його використовувати в аналізі власної діяльності.

Позначення чітких позицій професійних труднощів допомагають перейти до пошуку шляхів їх усунення.

Самооцінювання власної педагогічної майстерності сприяє виявленню вчителем причин професійних труднощів за допомогою отримання систематичної оперативної інформації та встановлення педагогічного діагнозу. Цей процес забезпечується *самодіагностикою*, за допомогою якої вчитель, з одного боку, сам вибудовує *інформаційні потоки, визначає коло педагогічних проблем і виділяє головні*, з іншого — *орієнтується на внутрішній розвиток, бачення своїх сильних і слабких сторін, усвідомлення протиріч і проблем, прогнозування подальшого самовдосконалення*. Іншими словами, самодіагностика розглядається як інструмент з виявлення та встановлення причиново-наслідкових зв'язків.

Учитель має себе контролювати. *Самоконтроль* розглядається з точки зору початкової стадії аналізу. Це пов'язано з тим, що контроль допомагає встановлювати невідповідність між нормативно заданими параметрами і фактичним станом. У зв'язку

з цим самоконтроль здійснюється шляхом порівняння ідеальної моделі професійної діяльності та власних дій, що допомагає вчителю визначати протиріччя.

У процесі професійного самооцінювання вчителю часто доводиться долати зовнішні та внутрішні бар'єри, зокрема інформаційний. Педагог не завжди знає про те, чого бракує в його діяльності для отримання більш високих результатів (знань, умінь бачити й вирішувати психологічні проблеми, способів самоорганізації, самоврядування).

Для того щоб цей аналіз був максимально точним, учитель повинен мати чіткі уявлення про особистісні якості, які мають бути сформовані в учнів під час навчання (рівні вихованості, навченості, освіченості), про клас, у якому він працює, про предмет, що викладається. Він має уявляти типові для своєї роботи проблемні ситуації та дії, що вживаються для їх подолання, наприклад читання будь-якої статті або книги, підготовка та проведення уроку з елементами нововведень, обговорення на методичному об'єднанні, внесення змін до навчальної програми.

5. Процедура проведення другого етапу сертифікації — самооцінювання

Відповідно до Положення про сертифікацію педагогічних працівників, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2018 р. № 1190 (зі змінами), учасники сертифікації, які за результатами незалежного тестування допущені до подальшої участі в сертифікації, мають здійснити самооцінювання власної педагогічної майстерності з формування в учнів ключових компетентностей і вмінь, визначених у частині першій статті 12 Закону України «Про освіту».

Мета самооцінювання — відстеження й оцінювання динаміки особистісного зростання та індивідуального розвитку; виявлення сильних і слабких сторін власної професійної діяльності; осмислення досягнутого та проектування подальшого професійного вдосконалення.

Результати самооцінювання складаються із заповненої *анкети самооцінювання*, форма та методичні рекомендації щодо заповнення якої затверджуються Державною службою якості освіти.

«Анкету самооцінювання учасником сертифікації власної педагогічної майстерності» розміщено за посиланням: http://www.sqe.gov.ua/images/materials/СЕРТИФІКАЦІЯ/Сертифікація_Анкета_самооцінювання-2021_compressed.pdf.

Анкета самооцінювання сприяє виявленню рівня професійного розвитку й охоплює різні аспекти професійної діяльності вчителя. Учитель зможе належним чином оцінити власні сили та виявити резерви для подальшого професійного зростання.

Анкета самооцінювання (2021 р.) містить сто тверджень, зміст яких відповідає вимогам до професійних компетентностей, зазначених у Професійному стандарті вчителя початкових класів, затвердженого наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства від 23.12.2020 р. № 2736-20.

До кожного твердження запропоновано п'ять варіантів відповідей. Учитель має обрати один із варіантів та поставити відмітку.

Анкета самооцінювання охоплює основні складники професійної компетенції вчителя, а саме:

Учасники сертифікації мають надіслати результати самооцінювання в строки та на адреси електронної пошти, визначені Державною службою якості освіти. Державна служба якості освіти оприлюднює на офіційному веб-сайті інформацію про учасників сертифікації, допущених до подальшої участі в сертифікації за результатами незалежного тестування.

Учасник сертифікації може відмовитися продовжувати участь у сертифікації та надіслати рекомендованим поштовим відправленням, електронною поштою або доставити власноруч до відповідного територіального органу Державної служби якості освіти письмову заяву (у довільній формі) чи її скановану копію, до якої має бути додано копію (скановану копію) документа, що посвідчує особу.

Далі Державна служба якості освіти організовує вивчення результатів самооцінювання педагогічної майстерності учасників сертифікації та приймає рішення щодо їх допущення чи недопущення до наступного етапу.

Учасника сертифікації не допускають до подальшої участі в сертифікації у випадку:

- неподання результатів самооцінювання;
- подання результатів з недотриманням визначених строку чи форми;
- відмови від подальшої участі в сертифікації.

Рішення про допущення чи недопущення має бути прийнято не пізніше десяти робочих днів з дня завершення строку подання результатів самооцінювання та протягом

трьох робочих днів з моменту прийняття такого рішення повідомлене учаснику сертифікації шляхом надсилання повідомлення на адресу електронної пошти, зазначену ним під час реєстрації.

6. Особливості підготовки до анкетування

Анкета допомагає вчителю детально проаналізувати свою професійну діяльність. Під час роботи з нею в учителя формується критичне ставлення до своїх професійних можливостей, з'являється можливість усвідомити для себе особисто, що в нього виходить краще, що — гірше.

Однак необхідно пам'ятати, що для формування адекватної професійної самооцінки вчителю необхідно постійно зіставляти результати своєї самооцінки з оцінкою незалежних експертів. У цьому випадку можна уникнути конфліктів і непорозуміннь, які можуть виникнути під час сертифікації.

Чим ґрунтовнішою буде самооцінка вчителя, тим вищий рівень його професійної майстерності.

В анкеті самооцінювання зазначені твердження дають повну характеристику діяльності вчителя. Тому під час заповнення анкети варто уважно аналізувати кожне положення.

Педагоги щодня обирають відповідні форми, методи та способи роботи. Чітко планують і розраховують часові рамки уроку. Підбирають дидактичний матеріал з урахуванням мети, завдань уроку й потреб та інтересів дітей. Адаптують програмові вимоги до вікових та індивідуальних особливостей вихованців. Систематично співпрацюють з батьками.

Здатність вчителя до оцінювання власної діяльності формується в двох напрямках: *предметної свідомості й самосвідомості*. Тому методична робота спрямована на здобуття педагогами знань проведення аналізу професійної діяльності та забезпечення процесу самопізнання.

Ступінь освоєння основ аналізу власної діяльності залежить від активної професійної позиції вчителя. Для її розвитку *в методичній роботі* необхідно використовувати інноваційні форми, що забезпечують професійне самоствердження та самовираження вчителя. Важливість цього твердження полягає в тому, що під час активної роботи вчителя формуються такі якості, як *самостійність, логіка міркування, аналітичне та асоціативне мислення*, які необхідні для розвитку здатності до самооцінювання.

Критична позиція вчителя відносно власної діяльності залежить від його самоосвіти в поєднанні зі змістом роботи шкільної методичної служби. Вироблення стійкої спрямованості педагогів на самоаналіз супроводжується проведенням відповідних тренінгів, які включають в себе роботу міжпредметних груп щодо вирішення професійних проблем.

Дієвим аспектом в організації методичної роботи є *проведення консультацій* досвідченими вчителями та методистами, а також *діяльність творчих груп, науково-практичні*

конференції, круглі столи з обговоренням конкретних завдань. Такий підхід допомагає бачити конкретні проблеми вчителя і на їх основі створювати гнучку систему розвитку здатності педагогів до самоаналізу.

Важливою складовою професійного самоствердження та розвитку є *участь у професійних конкурсах, семінарах, тренінгах, конференціях* тощо. Саме такі заходи спрямовані на розкриття здібностей учителя та аналіз власної педагогічної діяльності. Дієвим інструментом оцінювання власної майстерності є публікація, поширення власного педагогічного досвіду через фахові видання, блоги, сайти тощо.

«Іскра, що запалює творчість, закладена в самому зерні духу», — писав Микола Реріх. І дійсно, кожен учитель має великий багаж цікавих, креативних, нових ідей, про які «соромиться» говорити. Тому всі педагоги мають учитися «хизуватися» своїми надбаннями. Варто пам'ятати, що вчитель — генератор ідей, прогнозист, плановик, організатор.

Що варто опрацювати під час підготовки до анкетування:

- законодавчу базу: Закон України «Про освіту», Закон України «Про повну загальну середню освіту», Державний стандарт початкової загальної освіти, Концепцію «Нова українська школа», освітню програму навчального закладу;
- види діяльності учнів на уроках: фронтальні, групові, парні, індивідуальні;
- методи та прийоми навчальної діяльності: словесні (пояснення, розповідь, інструктаж, лекція, бесіда), наочні (демонстрування, ілюстрування, спостереження), практичні (вправи, проекти, дослідження, лабораторні та практичні роботи), пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, проблемного викладу, частково-пошукові, дослідницькі, методи стимулювання та мотивації, контролю та самоконтролю, індуктивні, дедуктивні, методи порівняння, аналізу, синтезу, узагальнення;
- форми взаємодії учнів під час освітнього процесу: пари, групи, мікрогрупи;
- види та джерела інформації: підручники, довідники, словники, журнали, енциклопедії, колекції, наочний матеріал, мультфільми, кінофільми, аудіоматеріал, Інтернет;
- засоби навчання: технічні засоби навчання (комп'ютери, телевізори, магнітофони, мультимедійні комплекти тощо), графічні (картини, таблиці), демонстраційні (гербарії, колекції, моделі, муляжі, макети), символічні (карти, діаграми), прилади та інструменти, підручники та навчальні посібники;
- оцінювання навчальної діяльності учнів: поточне, формувальне, підсумкове (тема-тичне, семестрове, річне);
- технології оцінювання навчальної діяльності учнів: традиційні (поурочне опитування, домашні завдання, індивідуальні картки тощо) та інноваційні (портфоліо, оціночні листки, рефлексія, сигнальні картки, «світлофор», лінійка успіху тощо).

Список використаних та рекомендованих джерел

1. *Методичні рекомендації з виявлення, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду* / упоряд. Г. П. Бондарчук. — К. : 2010. — 43 с.
2. *Наказ Міністерства освіти і науки України від 04.12.2020р. № 1522 «Про деякі питання проведеної сертифікації педагогічних працівників у 2021 році»*. [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України : [Веб-сайт]. — 2020. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-provedennya-sertifikaciyi-pedagogichnih-pracivnikov-u-2021-roci>

3. *Нова українська школа : poradnyk dlya vchytelya* / під заг. ред. Н. М. Бібік. — К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. — 206 с. — Режим доступу : <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/NUSH-poradnyk-dlya-vchytelya.pdf>
4. *Положення про сертифікацію педагогічних працівників*, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 № 1190 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1094). [Електронний ресурс] / Український центр оцінювання якості освіти : [Веб-сайт]. — 2019. — Режим доступу : <https://testportal.gov.ua/normatyvni-dokumenty-pedahog>

Поради психолога

А. О. Сокол

Самооцінка — це ставлення людини до себе й оцінка нею своїх особистих якостей, можливостей і місця серед інших людей у різних сферах життя. Самооцінка має два компоненти — когнітивний та емоційний. Знання про себе людина набуває через спілкування з іншими людьми. Ці знання неминуче збагачуються емоціями, сила і ступінь вираженості яких залежать від того, наскільки отримана інформація є значущою для особистості.

Самооцінка формується в процесі діяльності та міжособистісної взаємодії через:

- спостереження за собою та своїми вчинками, ставленням з боку інших;
- аналіз своїх почуттів і переживань, мотивів і вчинків, досягнень і невдач;
- порівняння себе з іншими людьми.

Самооцінка може бути *адекватною та неадекватною*. *Адекватна самооцінка* — це реалістична, самокритична оцінка себе, своїх здібностей, моральних якостей і вчинків. *Неадекватна самооцінка* може бути завищеною або заниженою. Неадекватність і адекватність самооцінки виявляються в процесі практичної діяльності людини.

Самооцінка несе на собі відбиток індивідуально-психологічних і типологічних особливостей особистості. Її формування залежить від індивідуально-психологічних властивостей людини, її життєвого шляху, стосунків у сім'ї, типу сім'ї (повна, неповна тощо). Вона є як результатом, так і внутрішньою умовою цього розвитку, а також найважливішою складовою всього процесу психічної саморегуляції.

Самооцінка розвивається, змінюється разом з розвитком особистості в цілому.

Професійна самооцінка формується на базі наявних особистісних особливостей і досвіду. На її формування впливають зміст професійної діяльності, досягнуті в ній результати. Професійна самооцінка більш досвідченого фахівця базується не тільки на думці, що склалась про нього в колективі, де він безпосередньо працює, а й на попередньому професійному досвіді.

Професійна самооцінка є надійним показником, що дозволяє прогнозувати зусилля фахівця та результати його діяльності. Фахівці з низькою самооцінкою більш схильні до самовиправдовування у випадках невдачі, тоді як фахівці з високою самооцінкою більш впевнені у своїй цінності як професіонали. Завищена самооцінка веде до погіршення результатів роботи, формування комплексу власної винятковості.

Фахівці з високою самооцінкою роблять узагальнювальні висновки щодо власної особистості після досягнення позитивних результатів, а з низькою самооцінкою — після неуспішного виконання завдань. Висока самооцінка надає фахівцю можливість зосереджуватись у процесі діяльності на виконанні завдань. Фахівці з низькою самооцінкою більш стурбовані власними почуттями, очікуванням невдач і реакцією інших. Низька самооцінка блокує пізнавальну активність людини, спрямовану на самопізнання.

Рекомендації психологів щодо успішного заповнення Анкети самооцінювання

1. Відповідально поставтеся до заповнення Анкети самооцінювання. Не варто вважати цей етап проходження сертифікації «проміжним» або одним із найпростіших. Анкета самооцінювання дає змогу подивитися на вашу педагогічну діяльність крізь призму тверджень, які вона містить.
2. Спокійно, не поспішаючи прочитайте запитання Анкети самооцінювання.
3. Пам'ятайте, що Анкета не містить правильних або неправильних варіантів відповідей. Будь-яка відповідь, яку ви надасте, є правильною для вас.
4. Відповідайте на запитання Анкети по черзі. Тим самим ви уникнете проявів тривожності, паніки, помилкових відповідей.
5. Переконайтеся в тому, що ви правильно зрозуміли питання Анкети.
6. Обдумайте, якою мірою та з використанням яких форм і методів роботи ви реалізуєте напрям, зазначений у твердженнях Анкети самооцінювання, під час власної професійної діяльності.
7. Намагайтеся об'єктивно та правдиво оцінити власні професійні якості.
8. Внесіть вашу відповідь у бланк Анкети самооцінювання лише після того, як ви значилися з остаточною відповіддю.
9. Зробіть самостійний аналіз ваших відповідей. Відповіді на твердження Анкети самооцінювання дадуть змогу усвідомити як сильні сторони власної педагогічної діяльності, так і напрями роботи, що потребують удосконалення.
10. Не відкладайте заповнення Анкети самооцінювання «на потім», щоби вчасно її відправити й уникнути зайвих хвилювань.

Якщо раптом у вищезазначеному переліку ви не знайшли дієвої поради (адже кожна особистість індивідуальна), то пам'ятайте: ви завжди можете звернутися по допомогу до колеги — практичного психолога вашого закладу освіти.

Список використаних та рекомендованих джерел

1. *Ознайомлений* — озброєний. Досвід вчителів, які пройшли сертифікацію минулоріч [Електронний ресурс] / Нова Українська Школа : [Веб-сайт]. — Режим доступу до ресурсу: <https://nus.org.ua/articles/oznajomlenyj-ozbroenyj-dosvid-vchyteliv-yaki-projshly-sertyfikatsiyu-mynulorich>
2. *Наказ Міністерства освіти і науки України від 04.12.2020р. № 1522 «Про деякі питання проведення сертифікації педагогічних працівників у 2021 році»*. [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України : [Веб-сайт]. — 2020. — Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-provedennya-sertifikaciyi-pedagogichnih-pracivnikov-u-2021-roci>

3. Оцінка і самооцінювання: інструменти контролю чи розвитку? [Електронний ресурс] / Освітня платформа «Критичне мислення» : [Веб-сайт]. — Режим доступу до ресурсу: <https://www.criticalthinking.expert/usi-materialy/otsinka-i-samootsinyuvannya-instrumenty-kontrolyu-chy-rozvytku>
4. «Положення про сертифікацію педагогічних працівників», затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 № 1190 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1094). [Електронний ресурс] / Український центр оцінювання якості освіти : [Веб-сайт]. — 2019. — Режим доступу : <https://testportal.gov.ua/normatyvni-dokumenty-pedahog>
5. Учителі почали заповнювати анкету самооцінювання на сертифікації — як це зробити [Електронний ресурс] / Нова українська школа : [Веб-сайт]. — Режим доступу до ресурсу: <https://nus.org.ua/news/uchyteli-pochaly-zapovnyuvaty-anketu-samootsinyuvannya-na-sertyfikatsiyi-yak-tse-zrobyty>

Розділ III

Вивчення практичного досвіду роботи учасників сертифікації

Л. М. Сопіна, Н. О. Підпригора, О. В. Бойко

7. Експертне оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації

Один з етапів сертифікації — експертне оцінювання професійних компетентностей її учасників. Він передбачений положенням, затвердженим постановою КМУ від 27.12.2018 № 1190 «Про затвердження Положення про сертифікацію педагогічних працівників» і постановою КМУ від 24.12.2019 № 1094 «Про внесення змін до Положення про сертифікацію педагогічних працівників».

Хто вивчає практичний досвід учасника сертифікації?

У групи не можуть входити експерти, які:

- проживають в одному з учасником сертифікації населеному пункті (селі, селищі, місті);
- працюють з учасником сертифікації в одному закладі освіти чи є співавторами наукової роботи.

Експертна група:

- визначає строк вивчення практичного досвіду;
- повідомляє на адресу електронної пошти учасника строк вивчення досвіду не раніше ніж за 5 і не пізніше ніж за 3 робочих дні до його проведення.

У який спосіб вивчають досвід?

Спостереження за діяльністю учасника сертифікації здійснюватимуть протягом його робочого дня під час навчальних занять, на перервах. Також експерти оглянуть класну кімнату.

Інтерв'ювання учасника сертифікації проводитимуть за орієнтовним переліком питань, а директора закладу освіти, його заступника — за анкетой, що передбачає обов'язкову фіксацію відповідей.

Слід пам'ятати:

- учасники сертифікації повинні проводити навчальні заняття згідно з календарним планом своєї роботи та відповідним навчальним планом;
- тривалість інтерв'ю не може перевищувати 40 хв;

- забороняється проводити репетиції навчальних занять. У разі встановлення такого факту експертна група фіксує це у своєму експертному висновку, а результати оцінювання роботи такого учасника сертифікації анулюються.

Як експерти оцінюють професійні компетентності учасників сертифікації?

Відповідним наказом ДСЯОУ затверджує Методику експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації. Вона призначена для проведення експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення практичного досвіду їхньої роботи.

Що передбачає Методика експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації?

Методика має інформаційний, роз'яснювальний та рекомендаційний характер і призначена для використання експертами під час оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їх практичного досвіду роботи. Під компетентністю в цій Методиці розглядають системний прояв знань, умінь, здібностей і особистісних якостей педагогічного працівника, що дозволяють йому успішно вирішувати функціональні завдання, які становлять сутність професійної діяльності.

У процесі сертифікації проводять експертне оцінювання 10 професійних компетентностей, кожен з яких оцінюють за когнітивним (К) критерієм. У додатку до Методики сформовано унікальний перелік показників, які визначають когнітивний критерій. Показники критерію оцінювання розроблено з урахуванням вимог до трудових функцій, визначених Професійним стандартом.

Під час експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації основними методами збирання інформації є:

- анкетування директора закладу загальної середньої освіти, його заступника та керівника методичного об'єднання;
- інтерв'ю з учасником сертифікації;
- розв'язування учасником сертифікації педагогічних ситуацій.

Для оцінювання кожної професійної компетентності учасника сертифікації за кожним із показників може використовуватися один або кілька методів збирання інформації. Водночас інтерв'ю з директором, його заступником та керівником МО не може бути єдиним методом збирання інформації у ході оцінювання. Загальна сума балів, яку може отримати учасник сертифікації за результатами експертного оцінювання професійних компетентностей, знаходиться в діапазоні від 0 до 100 балів.

Як оформлюють результати?

За результатами вивчення практичного досвіду роботи учасника сертифікації експертна група заповнює форму експертного висновку, що підписана всіма експертами експертної групи та має містити кількість набраних учасником сертифікації балів за кожним із критеріїв оцінювання та їх загальну суму.

Як оприлюднюють результати?

Копія експертного висновку надається учаснику сертифікації відразу після його підписання експертами.

Український центр оцінювання якості освіти протягом п'яти робочих днів з моменту отримання відповідної інформації забезпечує її розміщення в кабінетах учасників сертифікації.

Як оскаржити результати?

Якщо кількість балів, зазначена в кабінеті учасника сертифікації, не відповідає кількості балів, зазначеній у копії експертного висновку, учасник сертифікації протягом п'яти календарних днів з моменту оприлюднення такої інформації має право звернутися до Державної служби якості освіти з вимогою щодо усунення такої невідповідності. У разі підтвердження наявності технічної помилки Державна служба якості освіти зобов'язана не пізніше наступного робочого дня повідомити про це Українському центру оцінювання якості освіти.

8. Алгоритм підготовки до вивчення практичного досвіду

Крок 1

Ознайомтеся з нормативними документами.

<https://testportal.gov.ua/normatyvni-dokumenty-pedahog/>

Крок 2

Перевірте свою здатність планувати й реалізовувати освітній процес на основі особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів.

Для цього визначте:

1. Чи плануєте Ви освітній процес із урахуванням вимог Державного стандарту початкової освіти та освітньої програми?
2. Які педагогічні технології в освітньому процесі на основі особистісно зорієнтованого та компетентнісного підходів Ви використовуєте? *Наприклад, технологію критичного мислення, кейс-технології, мнемотехніку, інтегроване навчання, ІКТ-технології тощо.*
3. Як організовуєте роботу учнів з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей (зокрема й дітей з особливими освітніми потребами), добираючи доцільні методи, прийоми, засоби навчання? *Наприклад, частіше взаємодійте з кожною дитиною індивідуально; розмовляйте на рівні її очей; називайте дітей на ім'я.*
4. Чи надаєте дітям рівні можливості участі в різних формах взаємодії, зокрема організовуєте співпрацю учнів у парах, мікрогрупах, групах?

5. Чи забезпечуєте баланс між активним, пасивним та інтерактивним навчанням? Як саме?
6. Чи володієте навичками вербальної та невербальної комунікації?
7. Чи застосовуєте різноманітні форми оцінювання роботи учнів та їхньої навчальної діяльності?

Крок 3

Перевірте, чи здатні Ви здійснювати процес навчання, виховання та розвитку учнів, основою якого є повага до прав людини, патріотизм, демократичні й інші загальнолюдські цінності.

Для цього визначте:

1. Чи формуєте в учнів повагу до гідності, прав, свобод, законних інтересів людини й громадянина, нетерпимість до приниження честі та гідності людини, фізичного або психологічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками?
2. Як розвиваєте в учнів патріотизм, повагу до державної мови й державних символів України, шанобливе ставлення до національних, історичних, культурних цінностей, традицій і надбань українського народу?
3. У який спосіб забезпечуєте позитивне ставлення до індивідуальних відмінностей учнів, ураховуєте особливості та захищаєте права кожного з них?

Крок 4

Перевірте, чи здатні Ви створювати безпечне і психологічно комфортне освітнє середовище, орієнтоване на розвиток дітей та їхньої мотивації до навчання.

Для цього визначте:

1. Чи відповідає освітнє середовище вимогам до безпеки життєдіяльності, санітарії та гігієни?
2. Як мотивуєте учнів до вибору виду діяльності та активного навчання, організовуючи освітні осередки, зокрема і для індивідуальної роботи дітей? *Наприклад, заохочуйте дітей ініціювати заходи та брати на себе виконання певних обов'язків у класі.*
3. Чи використовує в освітньому середовищі навчальні матеріали відповідно до інтересів і потреб дітей?
4. Чи забезпечуєте учням емоційний і психологічний комфорт освітнього середовища?

Крок 5

Перевірте, чи здатні Ви налагоджувати і підтримувати партнерські стосунки з родинами учнів задля розвитку здібностей та можливостей кожної дитини.

Для цього визначте:

1. Як Ви співпрацюєте з родинами учнів, використовуючи різні форми комунікації, щодо успіхів у навчанні та розвитку їхніх дітей, зокрема для розроблення і реалізації індивідуальної освітньої траєкторії? *Наприклад, практикуйте*

індивідуальне спілкування з батьками; залучайте їх до обміну досвідом з питань розвитку та виховання дітей; постійно поповнюйте й демонструйте батькам «Літопис класу» з фотографіями заходів чи подорожей, фрагментами цікавих учнівських робіт тощо.

2. Чи залучаєте батьків до організації освітнього процесу, чи проводите спільно з ними заходи для дітей?

Крок 6

Поміркуйте, чи здатні Ви до постійного професійного розвитку, самооцінювання та рефлексії.

Для цього визначте:

1. Чи можете проаналізувати сильні та слабкі сторони своєї професійної діяльності, чи формуєте й розвиваєте власну інформативну компетентність, визначаєте шляхи подальшого саморозвитку?
2. Чи оцінюєте свою роботу на підставі інформації з різних джерел (результати оцінювання учнів, зворотний зв'язок від колег, керівництва, учнів, їхніх батьків)?
3. Чи берете участь у семінарах, тренінгах, майстер-класах, науково-практичних конференціях, вебінарах, роботі творчих груп із професійних питань?
4. У який спосіб співпрацюєте з іншими педагогами для підвищення професійної компетентності? *Наприклад, ведення професійного щоденника допоможе проаналізувати власні сильні та слабкі сторони і визначити напрямки для самоосвіти.*

Якщо Ви можете відповісти на ці запитання та ще підкріпити відповіді конкретними прикладами — на вас неодмінно очікує успіх.

Якщо ні... Поверніться до питання, яке викликало труднощі. Спробуйте попрацювати в цьому напрямі: порадьтесь з колегами, підготуйте виступ на спільному зібранні, реалізуйте ідеї практично на уроці. І обов'язково все вийде!

9. Поради щодо підготовки та проведення навчального заняття

Роль учителя в класі

Пам'ятайте про роль учителя в класі. Педагог має дивитись на учнів з різних точок зору. Спробуйте «приміряти окуляри» фасилітатора, лідера, консультанта, тренера.

Фасилітатор. Фасилітація (від англ. *Facilitation*) — допомога, полегшення, сприяння. Головна мета фасилітатора: встановлення діалогу, прийняття спільних рішень, планування або вирішення завдань разом зі здобувачами освіти.

Лідер. Бути лідером — означає вести за собою. Ефективні лідери чітко знають, яких результатів вони хочуть досягнути тим чи іншим способом, і постійно оцінюють, чи вдалося їм це.

Консультант. Як консультант педагог передає свої знання учням. Щоб бути ефективним консультантом, необхідно завоювати довіру учнів, пам'ятати про спільно визначені цілі та очікування.

Тренер. Тренувати — означає готувати до досягнення поставлених цілей, одночасно допомагати учневі розвивати власні навички. Тренер виявляє терпіння та застосовує такі технології, як відкриті запитання, з'ясування, зондування. Умілий тренер акцентує увагу на процесі мислення, сприйняття та прийняття рішення, для того щоб виробити у здобувача освіти самостійний підхід до навчання.

Формування ключових компетентностей на уроці

Подумайте, як під час навчального заняття формуватимете ключові компетентності.

- Спілкування державною мовою
- Спілкування іноземними мовами
- Математична грамотність
- Компетентності в галузі природничих наук
- Екологічна компетентність
- Інформаційно-комунікаційна компетентність
- Навчання впродовж життя
- Громадянська компетентність
- Культурна компетентність
- Ініціативність і підприємливість

Оцінювання діяльності учнів під час проведення навчального заняття

Широко застосовуйте у своїй роботі словесне (формувальне) оцінювання навчальних досягнень учнів. Воно дає змогу оцінити індивідуальний поступ учня, прогрес в оволодінні ключовими компетентностями.

Оцінювання має бути спрямованим, насамперед, на роботу учня, а не використовуватися з каральною метою. Учитель має оцінювати роботу або відповідь учня/учениці, спираючись на розроблені критерії оцінювання. Обов'язково надавайте учням час на обдумування відповіді. Відповідь учня супроводжуйте питаннями «Чому?», «Яким чином?».

Важливо надавати учневі зворотний зв'язок щодо якості виконання завдання: пояснювати, що виконано правильно, а в чому є недоробки, пропонувати способи поліпшення результатів, а не просто констатувати виконання оцінкою або словами «добре — погано».

Використовуйте методики самооцінювання та взаємооцінювання учнів під час проведення навчального заняття. Це свідчить про високий рівень педагогічної діяльності вчителя.

Спрямованість навчального заняття на формування суспільних цінностей

Виховна складова навчального заняття має органічно інтегруватися в зміст заняття.

Зміст навчального заняття має бути спрямований на формування загальнолюдських цінностей, таких як повага гідності, прав і свобод людини, визнання цінності демократії, розвиток навичок критичного мислення тощо.

Важливо створити на уроці атмосферу довіри, доброзичливості, взаємної підтримки між учителем і учнями.

Наскрізнi змістові лінії допомагають формуванню в учнів уявлень про суспільство загалом, розвивають здатність застосовувати здобуті знання в різних ситуаціях.

Екологічна безпека і сталий розвиток	Формування в учнів соціальної активності, екологічної свідомості	Результат: дбайливе й відповідальне ставлення до довкілля
Громадянська відповідальність	Освоєння через колективну діяльність — дослідницькі роботи, роботи в групі, проекти тощо	Результат: готовність до співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності й думок
Здоров'я і безпека	Становлення учня як емоційно стійкого члена суспільства, здатного вести здоровий спосіб життя	Результат: уміння формувати навколо себе безпечне життєве середовище
Підприємливість і фінансова грамотність	Формування розуміння практичних аспектів фінансових питань (здійснення заощаджень, інвестування, запозичення, страхування, кредитування тощо)	Результат: здатність успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі

Використання інформаційно-комунікаційних технологій, обладнання, засобів навчання

Використовуйте інформаційно-комунікаційні технології, що сприяють оволодінню учнями ключовими компетентностями. Головний критерій використання ІКТ на навчальному занятті — мотивація до навчально-пізнавальної діяльності учнів.

Інформаційно-комунікаційні технології:

- електронні освітні ресурси;
- медіаресурси;
- мережа Інтернет;
- інтерактивна дошка.

Комунікація з учнями

Педагогічна робота вчителя має ґрунтуватись на засадах партнерства, особистісно зорієнтованому підході.

Учитель на уроці:

- формулює певну навчальну проблему, організовує спільну з учнями роботу над її розв'язанням;
- заохочує учнів до висловлення власної думки;
- допомагає учням точніше сформулювати їхні думки;
- сприймає відповідь учня, навіть якщо вона не збігається з власним баченням учителя;
- навчає учнів критичного мислення, уміння шукати й використовувати інформацію;

- навчає учнів указувати джерела отримання інформації під час запозичення, цитування;
- спрямовує навчальний процес на розвиток і саморозвиток учня, становлення його як особистості з урахуванням індивідуальних особливостей, інтересів, здібностей.

Досягнення мети, завдань та очікуваних результатів навчального заняття

1. Під час проведення навчального заняття має простежуватись спрямованість його на досягнення основної мети.
2. Мета заняття має бути зрозуміла учням, спрямована на оволодіння учнями ключовими компетентностями. Зауважте, що замість висловів на кшталт «ви маєте досягти таких результатів» краще сказати «ми будемо намагатися досягти таких результатів, для цього ми виконаємо такі-то завдання».
3. Мета, завдання та очікувані результати значною мірою залежать від організаційної форми проведення навчального заняття.
4. Це може бути не тільки урок, а й, наприклад, групове заняття, веб-квест, проектна робота, змішане навчання тощо.
5. Ретельно продумайте форми та методи роботи для реалізації поставленої мети.
6. За допомогою питань перевіряйте, наскільки добре учні зрозуміли цілі та завдання уроку, наскільки успішно вони досягають того, що заявлено в меті уроку.

Самоаналіз учителем проведеного навчального заняття

1. Чи досягнуті мета, завдання та очікувані результати навчального заняття? Якщо так, то які чинники цьому сприяли? Якщо ні, то через які причини не досягнуто мети?
2. Що найкраще вдалося під час проведення навчального заняття?
3. Що не вдалося? З яких причин?
4. Що потрібно зробити, щоб у подальшому уникати подібних ситуацій?

10. Як педагогу підготувати себе до викликів, пов'язаних із вивченням його досвіду

Як показав час, формат вивчення рівня професійної компетентності педагога може бути різним. Очний передбачає ознайомлення з досвідом учителя безпосередньо на місці його роботи, дистанційний — вивчення досвіду за допомогою електронної платформи. А можливий і змішаний варіант. Тому радимо бути готовими до будь-яких викликів і для цього підготувати необхідні матеріали заздалегідь.

1. Підготуйте опис навчального заняття відповідно до навчального плану (освітня програма, навчальний предмет, тема, мета, методичне забезпечення тощо), що може супроводжуватися відеозаписом (фрагментом чи фрагментами) загальною тривалістю від 15 до 30 хвилин. Урахуйте, що не слід проводити репетиції навчальних занять, повторну відео- чи фотозйомку одного й того самого навчального заняття з тими самими учнями.
2. Створіть *класичне або електронне портфоліо* з матеріалами своєї педагогічної діяльності, що засвідчують Вашу педагогічну майстерність.

Портфоліо педагога — опис у довільній формі освітніх та професійних здобутків педагога, який включає відомості про основні етапи навчання, професійного вдосконалення, у тому числі досягнення, інформацію про участь у проєктах, публікації, методичні розробки тощо. У портфоліо зазначають основні напрями та завдання подальшого професійного вдосконалення, також можна розмістити копії відповідних документів.

Електронне портфоліо вчителя — це структурований програмно-методичний комплекс матеріалів, створений з використанням комп'ютерних технологій на основі результатів педагогічних досягнень учителя.

Сучасні педагоги дедалі частіше віддають перевагу саме електронним портфоліо. Перевагами електронного портфоліо є сучасність, оперативність, функціональність, ефективність, ергономічність, відкритість і прозорість.

Основними *елементами електронного портфоліо*, як правило, є:

- контактна інформація (фото, особисті дані, інформація для зворотного зв'язку);
- освітня діяльність (напрями діяльності, результати успішності дослідної роботи тощо);
- науково-методична діяльність (публікації, конференції, гранти, нагороди);
- звітна інформація;
- нагороди, досягнення (сертифікати, грамоти, листи подяки, свідоцтва, посвідчення, дипломи);
- додаткові особисті досягнення (успіхи в спорті, творчій діяльності та суспільному житті).

За основу структурних блоків е-портфоліо доцільно брати характеристики професійної діяльності педагога або окремих трудових функцій професійного стандарту вчителя початкових класів. Орієнтовна структура е-портфоліо педагога може містити наступні складові: «Планування», «Навчальна діяльність», «Освітня діяльність», «Корисне», «Обмін досвідом», «Батькам» тощо.

Зазначимо, що створення е-портфоліо потребує від учителя використання спеціальних інструментів. Одним із найпопулярніших сервісів мережі Інтернет є Google сайти (Google Sites) (<https://sites.google.com/new?pli=1>). Він має переваги перед іншими онлайн-сервісами, оскільки поєднує необхідний функціонал, що забезпечує швидкий і зручний доступ до інформації (резюме, супровідні листи, рекомендації, сертифікати та інші приклади успішної діяльності), безкоштовний, не містить рекламного контенту, легко інтегрується з іншими онлайн-сервісами.

Завдяки е-портфоліо можна оперативно оновлювати інформацію про діяльність за певний період, представляти підсумки участі в професійних спільнотах, конференціях, тренінгах, майстер-класах тощо. Змістовне наповнення портфоліо зумовлює характеристику індивідуальної освітньої траєкторії, відображення досягнень особистості тощо.

Використані й рекомендовані джерела

1. Бойко О. В. Нова українська школа : нові ролі, завдання, підходи. Сучасна наука : погляд молодих : збірник наукових праць студентів, магістрантів та молодих дослідників. — Суми : НВВ СОІППО, 2020. — 60 с.
2. Гризун Л. Е. Електронне портфоліо сучасного вчителя як засіб підвищення його професійної майстерності. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики. — 2012. — № 17. — С. 162–167.
3. Кулаченко О. В. 105 схем і таблиць. Заступнику директора та вчителю початкової школи. — Харків : Видавнича група «Основа», 2009. — 112 с.
4. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / pid zag. red. H. M. Bibik. — K. : TOB «Vydavnychyj dim «Plejadi», 2017. — 206 s.
5. Наволокова Н. П., Андреева В. М. Практична педагогіка для вчителя. 99 схем і таблиць. — Харків : Видавнича група «Основа», 2011. — 117 с.
6. Наказ Державної служби якості освіти від 01.03.2019 №01-11/9 «Про затвердження Методики експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації». — Режим доступу : http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/03/nakaz_DSYAO_01_11_09.pdf
7. Наказ Міністерства соціальної політики від 10.08.2018 №1143 «Про затвердження професійного стандарту «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти». — Режим доступу : <http://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/08/20180815.pdf>
8. Постанова КМУ від 19.02.20 «Про встановлення доплати педагогічним працівникам за успішне проходження сертифікації». — Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/npras/provstanovlennya-doplati-pedagogic-a113>
9. Фамілярська Л. Л. Особливості створення вчителем електронного портфоліо. — Режим доступу : <https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2019/04/familyarskaya-E-portfolio.pdf>

Поради психолога

А. О. Сокол

Ключовою фігурою сучасної освітньої реформи, покликаною втілити ідеї Нової української школи в життя, є педагог, до особистості якого висунуто значні вимоги.

Урахування психологічних аспектів розвитку учнів, створення сприятливої атмосфери в дитячому та педагогічному колективах, визначення педагогом реальних перспектив щодо особистісного зростання та розкриття потенціалу кожного школяра — усе це в гармонійному поєднанні впливає на результативність освітнього процесу, вимагаючи від фахівця глибоких знань із психології та вміння майстерно їх застосувати.

Державною службою якості освіти затверджено «Методику експертного оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення практичного досвіду їх роботи».

Методика експертного оцінювання включає 5 критеріїв, які деталізовано 20-ма показниками та описом методів збирання інформації експертами. Також робота експертів унормована «Алгоритмом обчислення загальної суми балів, отриманих учасником сертифікації за результатами експертного оцінювання».

Нагадаємо, що для оцінювання професійної діяльності учасника сертифікації експерт може використовувати від одного до чотирьох методів збирання інформації: спостереження під час уроків; спостереження на перервах; інтерв'ю з учасником сертифікації; інтерв'ю з директором та заступником директора закладу освіти, у якому працює учасник сертифікації.

Водночас інтерв'ю з директором та його заступником не може бути єдиним методом збирання інформації для експертного оцінювання.

Тривалість інтерв'ю з учасником сертифікації, директором та заступником директора закладу освіти, у якому працює учасник сертифікації, не може перевищувати 40 хвилин.

Рекомендації психологів учасникам сертифікації щодо вивчення їхнього досвіду експертами

Дії під час підготовки до експертного вивчення досвіду

1. Розробіть і дотримуйте власної системи викладання в рамках Концепції «Нова українська школа».
2. Не проводьте заздалегідь уроків, що заплановані для експертного оцінювання. Адже, як свідчить практика, діти починають відповідати на запитання ще до того, як учитель його поставив, а це може негативно вплинути на експертну оцінку Вашої педагогічної діяльності.
3. Не варто надавати учням готові варіанти відповідей на можливі запитання представників експертної групи. У міру індивідуальних та психологічних особливостей розвитку учні початкової школи недостатньо розуміють причиново-наслідкові та логічні зв'язки, тому відповіді на перше запитання (яку надали Ви) та декілька наступних (які учень надав самостійно) можуть бути діаметрально протилежними.
4. Систематизуйте методичні, дидактичні матеріали (плани, картки, схеми, види учнівських вправ), розкладіть їх на місця — і класна кімната виглядатиме презентабельно, а Ви легко та швидко зможете віднайти матеріали, якщо вони раптом знадобляться.
5. Збирайте і накопичуйте в окремому місці матеріали, що відображають досвід Вашої роботи: друковану продукцію, плани виховної роботи, конспекти уроків, дидактичні матеріали, тести, учнівські творчі роботи, анкети, щоденники спостережень, психолого-педагогічні характеристики вихованців, а також ведіть записи своїх здобутків, невдач і сумнівів.
6. Прокручуйте в голові хід уроків. Займаючись повсякденними справами, по дорозі додому продумуйте структурну послідовність етапів уроку, можливо, навіть пошепки промовляючи. Це допоможе Вам краще запам'ятати матеріал уроку та надасть упевненості під час його проведення.

7. Налаштовуйте себе на позитив та успіх. Якщо раптом починаєте відчувати хвилювання, тривожність, пов'язані з експертним оцінюванням досвіду роботи, починайте думати про хороше, про себе або пошепки промовляйте «Усе буде добре...», «Я зможу, я зроблю це...».
8. Здоровий сон — запорука успіху та стабільного емоційного стану. Напередодні ввечері ляжте раніше спати, тривалість сну має становити мінімум 8 годин.
9. Подбайте про зовнішній вигляд. Звісно, учитель — не актор і не публічна персона, однак він також постійно на видноті, тож потребує певних навичок самопрезентації. Адже недарма народна мудрість говорить: «Зустрічають по одежі, а проводжають по розуму». Варто також звернути увагу на те, що одяг і взуття мають бути не тільки презентабельними, а й зручними для вас.

Дії під час проведення уроків та спілкування з експертами

1. Не звертайте уваги на присутність експертів.
2. Будьте зосереджені та сконцентровані на проведенні уроку, завдяки цьому нестандартні відповіді або дії учнів не заженуть вас у глухий кут.
3. Складіть короткий план уроку з тезами, що повністю розкриватимуть його тему, мету, зміст. На уроці тримайте Ваші нотатки десь поруч, раптом хвилювання виб'є вас із робочої колії.
4. Стежте за диханням. Якщо раптом під час проведення уроку Вас охопило хвилювання, тривожність, паніка — візьміть себе в руки та нормалізуйте дихання. Намагайтеся робити глибокі вдихи та видихи, дихайте не поспішаючи — це допоможе поліпшити або нейтралізувати стресовий стан.
5. Налаштуйтеся на діалог. Упевнено відповідайте на запитання експертів, будьте щирі та відкриті у спілкуванні.
6. Оцінюйте власний досвід критично. Розповідаючи про успіхи, не забудьте сказати про недоліки, труднощі, помилки. Головний критерій досвіду — результативність. Розкриття досвіду нецікаве, якщо в ньому не показаний розвиток дітей або педагога як фахівця, не проілюстровані його досягнення.

Якщо раптом у вищезазначеному переліку Ви не знайшли дієвої поради (адже кожна особистість індивідуальна), то пам'ятайте: ви завжди можете звернутися по допомогу до колеги — практичного психолога вашого закладу освіти.

Використані й рекомендовані джерела

1. За якими критеріями експерти оцінюватимуть досвід учасників сертифікації [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <https://mon.gov.ua/ua/news/za-yakimi-kriteriyami-eksperti-ocinyuvatimut-profesijnij-dosvid-uchasnikiv-sertifikaciyi-vidpovidnu-metodiku-vistavleno-dlya-gromadskogo-obgovorennya>
2. Методика оцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації шляхом вивчення їх практичного досвіду роботи. Затверджено наказом Державної служби якості освіти України від 24.02.2020 р. №01-11/6. — Режим доступу до ресурсу : <https://www.sqe.gov.ua/index.php/uk-ua/sertyfikatsiia-pedahohichnykh-pratsivnykiv/1150-metodyka-ekspertnoho-otsinyuvannya-profesinykh-kompetentnostey-uchasnykiv-sertyfikatsiyi-2020>
3. Психологічний супровід упровадження Нової української школи : метод рек. / за заг. ред. І. В. Марухиної, Л. О. Кондратенко. — Суми : НВВ КЗ СОІППО, 2019. — С. 88.

Щира подяка

авторському колективу досвідчених педагогів Сумщини,
експертам з питань сертифікації вчителів початкових класів:

- *Педос Оксані Юріївні*, сертифікованому вчителю початкових класів вищої категорії Сумської спеціалізованої школи І–ІІІ ст. № 7 ім. Максима Савченка, експерту з питань сертифікації вчителів початкових класів;
- *Капленко Валерії Вікторівні*, сертифікованому вчителю початкових класів вищої категорії, старшому вчителю Сумської спеціалізованої школи І–ІІІ ст. № 7 ім. Максима Савченка, експерту з питань сертифікації вчителів початкових класів;
- *Юрченко Оксані Михайлівні*, заступнику директора з навчально-виховної роботи, учителю-методисту початкових класів Конотопської спеціалізованої школи І–ІІІ ст. № 3 Сумської області, кандидату педагогічних наук, тренеру НУШ;
- *Сопіній Ларисі Миколаївні*, директору Сумської спеціалізованої школи І ст. № 30 «Унікум», учителю-методисту, супервізору, експерту з питань сертифікації вчителів початкових класів;
- *Підпригорі Наталії Олександрівні*, заступнику директора з навчально-виховної роботи, старшому вчителю Сумської спеціалізованої школи І ст. № 30 «Унікум», експерту з питань сертифікації вчителів початкових класів;
- *Бойко Оксані Володимирівні*, заступнику директора з навчально-виховної роботи, старшому вчителю Сумської спеціалізованої школи І ст. № 30 «Унікум», експерту з питань сертифікації вчителів початкових класів;
- *Шерудило Марині Павлівні*, заступнику директора з навчальної роботи, учителю початкових класів Глухівської загальноосвітньої школи І–ІІІ ст. № 2 Сумської області, експерту з питань сертифікації вчителів початкових класів;
- *Сокол Альоні Михайлівні*, учителю початкових класів І категорії Глухівської загальноосвітньої школи І–ІІІ ст. № 2 Сумської області;
- *Соколу Артему Олександровичу*, практичному психологу Глухівської загальноосвітньої школи І–ІІІ ст. № 2 Сумської області.